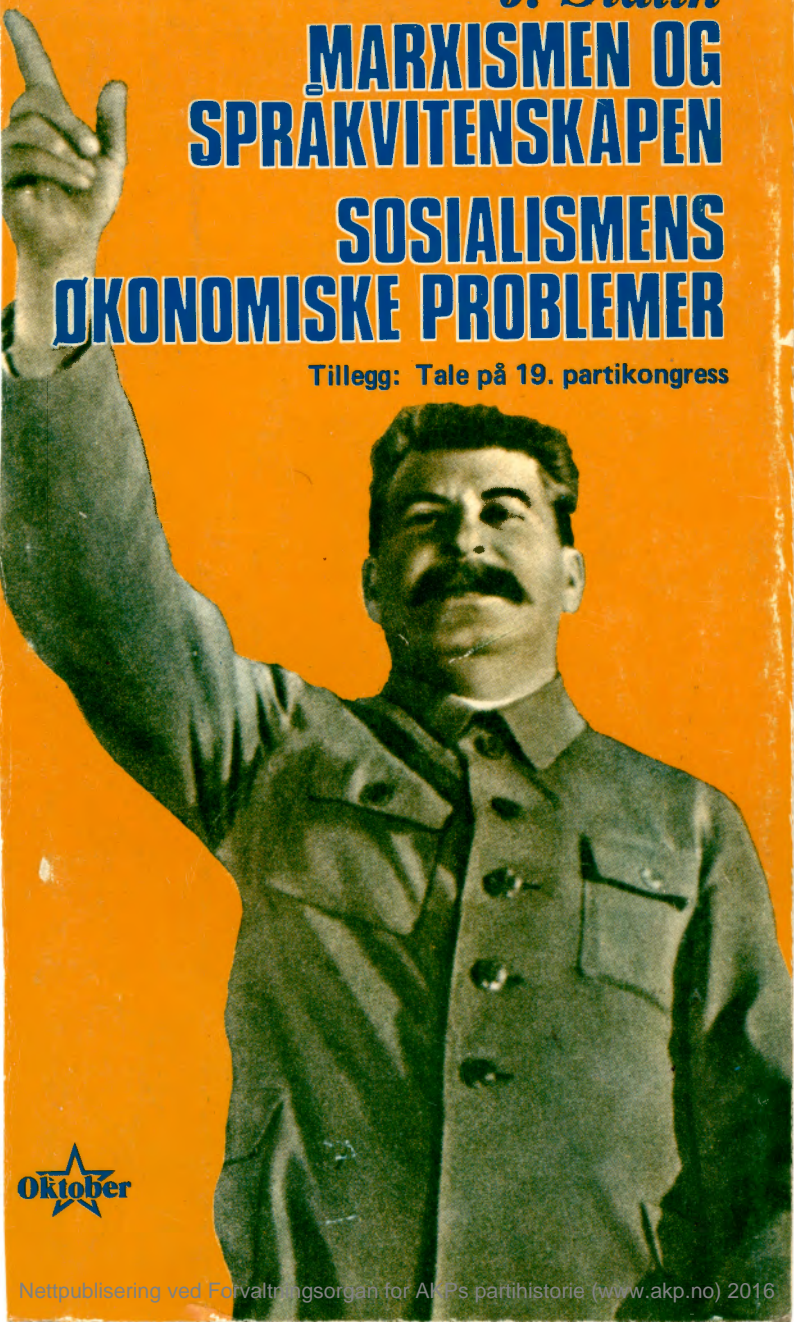

J. Stalin

MARXISMEN OG SPRÅKVITENSKAPEN

SOSIALISMENS ØKONOMISKE PROBLEMER

Tillegg: Tale på 19. partikongress

Oktober

**Marxismen og språkvitenskapens
spørsmål**

**Sosialismens økonomiske problemer
i Sovjetunionen**

Tale på SUKP (b)s 19. partikongress

Josef Stalin

**Marxismen
og språkvitenskapens
spørsmål**

**Sosialismens økonomiske
problemer
i Sovjetunionen**

**Tale på SUKP (b)s 19.
partikongress**

**FORLAGET OKTOBER
Oslo 1975**

»Marxismen og språkvitenskapens spørsmål» ble først utgitt som artikkelserie i Pravda fra 20. juni til 2. august 1950.

»Sosialismens økonomiske problemer i Sovjetunionen» ble utgitt som brosjyre fra Statsforlaget for politisk litteratur, Moskva, høsten 1952.

»Tale på SUKP(b)s 19. partikongress» ble holdt 14. oktober 1952.

Josef Stalin:

**MARXISMEN OG SPRÅKVITENSKAPENS SPØRSMÅL
SOSIALISMENS ØKONOMISKE PROBLEMER
I SOVJETUNIONEN
TALE PÅ SUKP(b)s 19. PARTIKONGRESS**

© Forlaget Oktober, Oslo 1975

1. opplag, oktober 1975, 3 000.

Trykt i offset hos A/S Duplotrykk

ISBN 82-7094-105-0

INNHold

Stalin – en marxistisk klassiker

Forord fra forlaget	s.	7
Stalin forsvarer marxismen-leninismen	s.	7
Studer Stalins verker	s.	8

MARXISMEN OG SPRÅKVITENSKAPENS

SPØRSMÅL	s.	9
Om marxismen i språkvitenskapen	s.	11
Til noen av spørsmålene i språkvitenskapen	s.	37
Svar til kameratene	s.	44

SOSIALISMENS ØKONOMISKE PROBLEMER

I SOVJETUNIONEN	s.	55
Bemerkninger til de økonomiske spørsmål i samband med november-diskusjonen 1951	s.	56
1. Spørsmålet om karakteren av de økonomiske lover under sosialismen	s.	56
2. Spørsmålet om vareproduksjonen under sosialismen	s.	63
3. Spørsmålet om verdiloven under sosialismen	s.	71
4. Spørsmålet om opphevelsen av mot- setningsforholdet mellom by og land, mellom ånds- og kroppsarbeid samt spørsmålet om av- skaffelsen av forskjellene mellom dem.	s.	76
5. Spørsmålet om spaltningen av det enhetlige verdensmarkedet og utdypingen av krisen i det kapitalistiske verdenssystemet	s.	80
6. Spørsmålet om uunngåeligheten av kriger mellom de kapitalistiske land	s.	83
7. Spørsmålet om den moderne kapitalismens og sosialismens grunnleggende økonomiske lover	s.	87
8. Andre spørsmål	s.	91

9. Den internasjonale betydning av en marxistisk lærebok i politisk økonomi	s. 94
Svar til kamerat Aleksander Iljitsj Notkin	s 97
Om kamerat L. D. Jarosjenkos feil	s.106
1. Kamerat Jarosjenkos hovedfeil	s. 106
2. Kamerat Jarosjenkos andre feil	s. 117
Svar til kameratene A.V. Sanina og V.S. Vensjer . . .	s. 130
1. Spørsmålet om karakteren av sosialismens økonomiske lover	s. 130
2. Spørsmålet om tiltak med sikte på å heve kollektiveiendommen opp på samme nivå som den allmenne folkeeiendom	s. 132
TALE PÅ SUKP(b)s 19. PARTIKONGRESS	s. 140

STALIN – EN MARXISTISK KLASSIKER

Forord fra forlaget

Som det eneste kommunistiske arbeiderforlaget i Norge, ser vi det som en sentral oppgave å gjøre Stalins verker tilgjengelige på nytt for klassebevisste arbeidere og revolusjonære. Vi har tidligere gitt ut Stalins artikkel om »Den dialektiske og historiske materialismen» som hefte. Vi har også gitt ut bøkene »Sovjetunionens Kommunistiske Partis (bolsjevikenes) historie» og »Politisk Økonomi. Lærebok», som Stalin ledet arbeidet med, og det vil komme mer i åra framover. (Et hefte vi har utgitt med Stalins artikkel: »Mot vulgariseringa av parolen om sjølkritikk», er for øyeblikket utsolgt.)

STALIN FORSVARER MARXISMEN-LENINISMEN

Det bindet vi utgir nå inneholder tre av Stalins viktigste arbeider fra de siste åra før han døde (mars 1953) – »Marxismen og språkvitenskapens spørsmål» fra 1950, »Sosialismens økonomiske problemer i Sovjetunionen» fra 1952, og »Tale på SUKP(b)s 19. partikongress», samme år.

Arbeidene er preget av oppgjør med teoretikere som benyttet sin stilling til å spre forvanskninger av marxismen, eller til å utvanne den. Stalin avslører deres forsøk på å forskanse seg mot kritikk fra massene og partiet. Han viser at umarxistiske teorier om politisk økonomi truer sjølve grunnlaget for sosialismen og proletariatets diktatur, og fører til gjenoppretting av kapitalismen.

De feilaktige tendensene han kritiserer, er de samme som ble skarpt kritisert på 19. partikongress, den siste som ble holdt mens Stalin ledet Sovjetunionens Kommunistiske Parti. De er de samme tendensene som fikk fritt løp og ble brakt til makta som ei linje av revisjonisten Khrustsjov og byråkratene rundt han på 20. partikongress i 1956.

I artikkelserien om språkvitenskapen har Stalin gitt det fremste marxistiske bidraget til å forstå sammenhengen mellom språket, produksjonen, klassekampen og overbygninga i et hvert samfunn.

I artiklene om sosialismens økonomiske problemer klarer han en rekke viktige begreper i politisk økonomi, og gir banebrytende definisjoner av monopolkapitalens og sosialismens økonomiske målsettinger.

Talen fra 19. partikongress oppfordrer kommunistene og arbeiderklassen til å ta hele ansvaret for forsvaret av nasjonen mot supermakta USA, som den gangen var aleine om å strebe etter hegemoni og dominans over hele verden.

STUDER STALINS VERKER

Alle ekte kommunister har alltid forsvart Stalin som en av arbeiderklassens største ledere, en av dem som har tilført marxismen-leninismen en rekke udødelige verker. De ville angrepa som borgere og opportunister alltid har rettet mot ham, er i seg sjøl et tegn på det.

Khrusjtsjovs angrep på ham på 20. partikongress, de såkalte »avsløringene», er først og fremst et bevis på hva slags klasse de moderne revisjonistene støtter og tilhører. De er fiender av sosialismen og arbeiderklassen, og vil erstatte marxisme-leninisme med imperialistisk teori.

Revolusjonære i alle land i dag må kjempe for å forsvare Stalins plass blant de marxistiske klassikerne, og gjøre seg aktivt nytte av skriftene hans.

Du vil få en økt forståelse av hvor viktig dette er ved å lese denne boka.

*Fjertoft
Forlaget Oktober A/S
Oslo, oktober 1975.*

Marxismen og språkvitenskapens spørsmål

OM MARXISMEN I SPRÅKVITENSKAPEN

En gruppe unge kamerater har oppfordret meg til å uttale meg i pressen om mitt syn på spørsmål som angår språkvitenskapen; da særlig de som angår marxismen i språkvitenskapen. Jeg er ikke språkforsker og kan naturligvis ikke tilfredsstillende kameratene helt. Når det gjelder marxismen i språkvitenskapen, som i andre samfunnsvitenskaper, så er jeg direkte engasjert i denne saken. Derfor har jeg gått med på å besvare en rekke spørsmål som kameratene har stilt meg.

SPØRSMÅL: *Er det riktig at språket er en overbygning over basis?*

SVAR: Nei, det er ikke riktig.

Basis er det økonomiske systemet i samfunnet på et gitt trinn i samfunnets utvikling. Overbygningen er samfunnets politiske, rettslige, religiøse, kunstneriske og filosofiske synspunkter og de politiske, rettslige og øvrige institusjonene som svarer til disse.

Hver basis har sin overbygning som samsvarer med den. Føydalsystemets basis har sin overbygning, sine politiske, rettslige og andre synspunkter med tilsvarende institusjoner, den kapitalistiske basis har sin overbygning og den sosialistiske sin. Hvis basisen endres og sprenges, vil overbygningen endres og sprenges med den, hvis en ny basis oppstår, vil en ny, tilsvarende overbygning reise seg på den.

Språket skiller seg på dette punktet helt fra overbygningen. Ta f.eks. det russiske samfunnet og det russiske språket. I løpet av de siste 30 årene er Russlands gamle kapitalistiske basis likvidert, og en ny sosialistisk basis er bygd opp. I samsvar med dette er overbygningen på den kapitalistiske basisen likvidert, og en ny overbygning som svarer til den sosialistiske basisen, er skapt. Følgelig er de

gamle politiske, rettslige og andre institusjonene byttet ut med nye, sosialistiske. Men trass i dette er det russiske språket i det store og hele det samme som før Oktoberrevolusjonen.

Hvilke forandringer er skjedd med det russiske språket i denne tida? Til en viss grad er ordforrådet i det russiske språket endret, endret i den forstand at det er blitt supplert med en hel rekke nye ord og uttrykk som oppsto i og med at det oppsto en ny sosialistisk produksjon, med at en ny stat ble til, med en ny sosialistisk kultur, et nytt sosialt miljø, ny moral og endelig med utviklingen av teknikken og forskningen; En rekke ord og uttrykk har skiftet mening og fått nytt tankeinnhold. En del foreldete ord har gått ut av bruk. Men når det gjelder det russiske språkets grunnleggende ordforråd og grammatiske oppbygging, som utgjør språkets basis, så er de slett ikke avskaffet og erstattet med et nytt grunnforråd av ord og en ny grammatisk struktur etter at den kapitalistiske basisen ble avskaffet. Tvert om står de ved lag i sin helhet og uten noen vesentlige endringer. De står ved lag nettopp som en basis for det moderne russiske språket.

Videre. Overbygningen skapes av basisen, men det betyr på ingen måte at den bare gjenspeiler basisen, at den er passiv, nøytral og likesæl med sin basis' skjebne, med klassens skjebne og selve systemets karakter. Tvertom. Fra den oppstår vil den være en enormt aktiv kraft, som aktivt hjelper basisen å ta form og bli sterk og tar i bruk alle åtgjerder for å hjelpe det nye systemet å smadre den gamle basisen og de gamle klassene.

Annerledes kan det heller ikke være. Overbygningen blir jo nettopp skapt av basisen for å tjene den, aktivt hjelpe den å ta form og bli sterk, skapt til aktiv kamp for å avskaffe den gamle basisen og overbygningen som hører til, for de har overlevd seg selv. Det trengs bare at overbygningen gir opp denne tjenende rollen, det trengs bare at overbygningen går over fra aktivt forsvar av basisen til likegyldighet mot den, til likesæl holdning overfor klassene,

for at den skal miste sin kvalitet og opphøre å være en overbygning.

Språket skiller seg i så måte grunnleggende fra overbygningen. Språket er ikke skapt av noen basis, av den gamle eller nye basisen i et gitt samfunn, men av hele den historiske samfunnsutviklingen og basisenes historiske utvikling gjennom århundrer. Det er ikke skapt av en enkelt klasse, men av hele samfunnet, av alle klasser i samfunnet, ved strev i hundrer av slektsledd. Det er ikke skapt for å dekke behovet til en enkelt klasse, men for å dekke behovet til hele samfunnet, til alle samfunnsklasser. Nettopp derfor er det blitt til som et enhetlig språk for samfunnet, felles for alle samfunnsmedlemmene, som et felles språk for hele folket. For språkets tjenende rolle som bindeledd mellom menneskene, er ikke å tjene en klasse på bekostning av andre klasser, men å tjene hele samfunnet, alle klassene i samfunnet i like stor grad. Og egentlig er det dette som forklarer at språket i like stor grad kan tjene det gamle døende systemet som det nye framvoksende systemet; både den gamle basisen og den nye, både utbytterne og de utbyttede.

Det er ingen hemmelighet for noen at det russiske språket tjente den russiske kapitalismen og den russiske borgerlige kulturen før Oktoberrevolusjonen, like godt som det i dag tjener det sosialistiske systemet og den sosialistiske kulturen i det russiske samfunnet. Det samme må sies om det ukrainske, kvitrusiske, usbekiske, kasakhstanske, grusinske, armenske, estniske, latviske, litauiske, moldavske, tatarske, aserbajdsjanske, basjkirske, turmenske språket og andre sovjetiske nasjoners språk. De tjente det gamle borgerlige systemet i disse nasjonene like bra som det i dag tjener det nye sosialistiske systemet.

Annerledes kan det heller ikke være. Språket eksisterer og er skapt nettopp for å tjene samfunnet som helhet, skapt som bindeledd mellom menneskene, for å være felles for medlemmene i samfunnet og enhetlig for samfunnet. Det skal tjene alle medlemmene i samfunnet i like stor grad

uten hensyn til hvilken klasse de tilhører. Men hvis et språk slutter å være et felles språk for hele folket, hvis det foretrekker og støtter en bestemt sosial gruppe i samfunnet på bekostning av de andre sosiale gruppene i samfunnet — da mister det sin kvalitet, slutter å være et bindeledd mellom menneskene i samfunnet, forvandles til en sjargong, for en bestemt sosial gruppe, forfaller og dømmer seg selv til å forsvinne.

Språket, som i prinsipp skiller seg fra overbygningen, skiller seg imidlertid i dette henseende ikke fra produksjonsredskapene, f.eks. maskinene. De er like likegyldige til klassene som språket er, og kan like gjerne tjene det kapitalistiske systemet som det sosialistiske.

Videre. Overbygningen er et produkt av en bestemt epoke, mens en gitt økonomisk basis eksisterer og virker. Derfor står ikke overbygningen lenge, den smadres og forsvinner når basisen den er reist på, smadres og forsvinner.

Språket derimot er et produkt av en hel rekke epoker, hvor det formes, berikes, utvikles og avslipes. Derfor lever språket uten sammenlikning mye lenger enn noen basis eller overbygning. Egentlig er det akkurat dette som forklarer at ikke bare en basis og dennes overbygning, men en hel rekke basiser og deres overbygninger kan oppstå og avskaffes, uten at det i historien fører til at et gitt språk avskaffes, at dets struktur ødelegges og at et nytt språk med nytt ordforråd og ny grammatisk oppbygging oppstår.

Over hundre år er gått siden Pusjkin døde. I denne perioden er det føydale og det kapitalistiske systemet i Russland styrtet sammen, og det er oppstått et tredje, et sosialistisk system. Altså er to basiser og deres overbygninger likvidert, og det er oppstått en ny, sosialistisk basis med sin overbygning. Men tar vi f.eks. det russiske språket, så har ikke det gjennomgått noen omveltning i dette lange tidsrommet. Det russiske språket i våre dager skiller seg i sin struktur ikke mye fra språket til Pusjkin.

Hva er forandret i det russiske språket i denne perioden? Det russiske språkets ordforråd er blitt betydelig

utvidet i denne perioden, et stort antall foreldete ord er forsvunnet fra ordforrådet, et betydelig antall ord har forandret mening, språkets grammatiske oppbygning er bedret. Men strukturen i språket til Pusjkin, med grammatisk oppbygning og grunnleggende ordforråd, er bevart i alt vesentlig, som grunnlag for det moderne russiske språket.

Og dette er fullt forståelig. Hva skulle det egentlig tjene til å tilintetgjøre den eksisterende strukturen i språket etter hver omveltning, kaste vekk den grammatiske oppbygningen og det grunnleggende ordforrådet og erstatte dem med nye, slik som vanligvis skjer med overbygningen? Hvem ville være tjent med at »vann», »jord», »fjell», »skog», »fisk», »menneske», »gå», »gjøre», »produsere», »handle» osv. ikke skulle hete vann, jord, fjell osv., men noe annet? Hvem har bruk for at ordbøyingene i språket og ordstillingen i setningene ikke følger den eksisterende grammatikken, men en annen? Hva ville revolusjonen vinne ved en slik omveltning i språket? Historien gjør overhodet ingenting vesentlig uten at det finnes et særskilt behov for det. En må spørre seg hvorfor en språklig omveltning skulle være nødvendig, om en kan bevise at det eksisterende språket med den strukturen det har, i alt vesentlig fyller kravene som det nye systemet stiller. Det er mulig og nødvendig å ødelegge den gamle overbygningen og erstatte den med en ny på noen få år, for å gi rom for utviklingen av produktivkreftene i samfunnet. Men hvordan skulle en på noen få år kunne ødelegge det eksisterende språket og bygge opp et nytt språk uten å bringe kaos i samfunnslivet og risikere at hele samfunnet går i oppløsning? Hvem – utenom Don Quijote-figurer – ville stille seg en slik oppgave?

Det finnes enda en grunnleggende forskjell mellom overbygningen og språket. Overbygningen er ikke direkte forbundet med produksjonen, med menneskets produktjonsvirksomhet. Den er bare indirekte forbundet med produksjonen – gjennom økonomien, gjennom basisen. Derfor gjenspeiler ikke overbygningen straks og direkte

forandringene i utviklingsnivået til produktivkreftene. Dette skjer først etter forandringer i basisen, ved at forandringer i produksjonen slår igjennom i forandringer i basisen. Dette betyr at overbygningen har et trangt og begrenset virkefelt.

Språket derimot er knyttet direkte til produksjonsvirksomheten til menneskene, og ikke bare til produksjonsvirksomheten, men til alt menneskene gjør innenfor alle arbeidsområder, fra produksjonen til basis, fra basis til overbygningen. Derfor gjenspeiler språket omgående og direkte forandringene i produksjonen uten å vente på forandringer i basisen. Derfor er språkets virkefelt, som omfatter alle områder av menneskets virkefelt, mye mer vidstrakt og mangesidig enn virkefeltet til overbygningen. Ja mer enn det, språkets virkefelt er nesten ubegrenset. Det er først og fremst dette som forklarer at språket, eller nøyaktigere ordforrådet, befinner seg i en tilstand av nesten uavbrutt forandring. Industri og jordbruk, handel og transportvesen, teknikk og vitenskap er i utvikling hele tida, og krever at ordforrådet i språket blir utbygd med nye ord og uttrykk som er nødvendige for arbeidet innen disse greiene. Og språket, som gjenspeiler disse behovene direkte, supplerer sitt forråd med nye ord og forbedrer sin grammatiske oppbygning.

Altså:

- a) En marxist kan ikke se på språket som en overbygning over basisen.
- b) Å blande sammen språket med overbygningen betyr at en gjør seg skyldig i en alvorlig feil.

SPØRSMÅL: *Er det riktig at språket alltid har vært og fremdeles er et klassespråk, at det ikke eksisterer et enhetlig og ikke klassebestemt språk felles for hele samfunnet, felles for hele folket?*

SVAR: Nei, det er ikke riktig.

Det er ikke vanskelig å forstå at det i et samfunn hvor det ikke finnes noen klasser, heller ikke kan være snakk om noe

klasespråk. Klansystemet i ursamfunnet kjente ikke til klasser, følgelig kan det heller ikke ha vært noe klasespråk der – språket der var felles, enhetlig for hele kollektivet. Innvendingen om at en med klasse må forstå ethvert menneskelig kollektiv, dermed også ursamfunnets kollektiv, er ikke noen innvending, men en lek med ord som ikke fortjener noen gjendrivning.

I utviklingen av språket fra klanspråk til stammespråk, fra stammespråk til folkeslagspråk, fra folkeslagspråk til nasjonalspråk, så har språket, som et middel til samkvem mellom menneskene i samfunnet, overalt i alle sine utviklingsstadier vært felles og ett for samfunnet, og har tjent alle medlemmene i samfunnet samme hvilken sosial stilling de måtte ha.

Her tenker jeg ikke på imperiene i slavesamfunnet eller middelalderen, som f.eks. verdensrikene til Kyros og Alexander den store, eller imperiene til Cæsar og Karl den store, som ikke hadde noen egen økonomisk basis og som utgjorde tilfeldige og labile militær-administrative sammenlutninger. Disse verdensrikene hadde ikke, og var ikke i stand til å ha, et felles språk for hele verdensriket, et språk som var forståelig for alle medlemmene av verdensriket. De utgjorde en opphopning av stammer og folkeslag, som levde sitt eget liv og hadde sine egne språk. Følgelig tenker jeg ikke på disse eller liknende imperier, men på de stammer og folkeslag som inngikk i imperiet, som hadde sin egen økonomiske basis og sine egne språk som hadde tatt form lenge før. Historien viser at språkene til disse stammene og folkeslagene ikke var klasespråk, men språk felles for hele folket. De var felles for hele stammen eller folkeslaget og ble forstått av alle medlemmene.

Naturligvis fantes det også dialekter, lokale målføre, men det enhetlige, felles språket til stammen eller folkeslaget dominerte over dem og innordnet dem under seg.

Seinere, da kapitalismen vokste fram, da den føydale splittingen ble avskaffet og det oppsto et nasjonalt marked, utviklet folkeslagene seg til nasjoner og folkeslagenes språk

utviklet seg til nasjonalspråk. Historien viser at nasjonalspråkene ikke er klassespråk, men språk felles for hele folket, felles for nasjonenes medlemmer og enhetlige for nasjonen.

Det er nevnt ovenfor at språket som middel til samkvem mellom menneskene i samfunnet, tjener alle samfunnsklassene likt og i dette henseende viser en slags likegyldighet overfor klassene. Men menneskene, de enkelte sosiale gruppene og klassene står langt fra likegyldige overfor språket. De forsøker å utnytte språket i sine interesser, påtvinge det sitt eget ordforråd, sin egen terminologi og sine egne uttrykk. Særlig tydelig er dette for de herskende klassenes øverste sjikt, som har mistet kontakten med folket og hater det: adelsaristokratiet og det øverste sjiktet i borgerskapet. Det skapes »klasse»-dialekter, sjargonger og salong-»språk». I litteraturen kvalifiseres disse dialektene og sjargongene ofte uriktig som språk: »adelspråk», »borgerlig språk» i motsetning til »proletarspråk» og »bondespråk». Hvor merkverdig det enn høres, har en del av våre kamerater på grunn av dette kommet til den slutningen at nasjonalspråket er en innbildning og at det i virkeligheten bare eksisterer klassespråk.

Jeg tror ikke det finnes noe mer feilaktig enn en slik slutning. Er det mulig å se på disse dialektene og sjargongene som språk? Absolutt ikke. Det er for det første umulig fordi disse dialektene og sjargongene mangler en egen grammatisk oppbygning og et eget grunnleggende ordforråd – de låner dem fra nasjonalspråket. For det andre er det umulig fordi dialekter og sjargonger bare har et snevert sirkulasjonsområde innenfor de øvre sjiktene i den ene eller den andre klassen og er totalt udugelige som middel til samkvem mellom menneskene og for samfunnet som helhet. Hva finnes det da i dem? De har et utvalg av spesielle ord som gjenspeiler den spesielle smaken i aristokratiet og de øvre borgerlige sjiktene; en del uttrykk og talemåter som er raffinerte og galante og fri for nasjonalspråkets »grove» uttrykk og vendinger; endelig har de en viss

mengde fremmedord. Men hoveddelen, det vil si det overveldende flertall av ordene og den grammatiske oppbygningen, er hentet fra det språket som er felles for hele folket, fra nasjonalspråket. Følgelig er dialektene og sjargongene forgreininger av det språket som er felles for hele folket, nasjonalspråket. De mangler enhver språklig selvstendighet og er dømt til stagnasjon. Å tro at dialektene og sjargongene kan utvikles til selvstendige språk, som er i stand til å trenge ut og erstatte nasjonalspråket – det er det samme som å miste det historiske perspektivet og å oppgi marxismens standpunkt.

En viser til Marx og siterer et sted fra artikkelen hans »Sankt Max», hvor det sies at borgerne har »sitt eget språk», at dette språket »er et produkt av borgerskapet», at det er gjennomsyret av merkantilismens og handelens ånd. Med dette sitatet ønsker enkelte kamerater å bevise at Marx skulle ha hevdet at språket har »klassekarakter», at han fornektet eksistensen av et enhetlig nasjonalspråk. Hvis disse kameratene hadde sett objektivt på saken, så måtte de også ha vist til et annet sitat fra den samme artikkelen, »Sankt Max», der Marx, når han drøfter spørsmålet om hvordan et enhetlig nasjonalspråk blir til, snakker om »konsentrasjon av dialektene til et enhetlig nasjonalspråk, betinget av økonomisk og politisk konsentrasjon».

Følgelig erkjente Marx nødvendigheten av et *enhetlig* nasjonalspråk som den høyeste formen, som dialektene er underordnet som lavere former.

Hva kan da det borgerlige språket representere, som ifølge Marx »er et produkt av borgerskapet»? Så Marx på det som et slikt språk som nasjonalspråket, med sin egen særskilte språkstruktur? Kunne han se på det som et slikt språk? Selvfølgelig ikke! Marx ville ganske enkelt si at borgerne forsumpet det enhetlige nasjonalspråket med kremmervokabularet sitt og at borgerne altså hadde sin kremmersjargong.

Av dette framgår det at disse kameratene har forvrengt Marx' standpunkt. Og de har forvrengt det fordi de

ikke har sitert Marx som marxister, men som bokstavdyrkere, uten å trenge inn til sakens kjerne.

En viser til Engels og siterer fra boka «Arbeiderklassens stilling i England» der Engels skriver at «... den engelske arbeiderklassen i tidens løp er blitt et helt annet folk enn det engelske borgerskapet», at «arbeiderne snakker en annen dialekt, har andre ideer og forestillinger, andre seder og andre moralske prinsipper, en annen religion og politikk enn borgerskapet». På grunnlag av dette sitatet trekker en del kamerater den slutningen at Engels fornektet nødvendigheten av et nasjonalspråk felles for hele folket, at han altså hevdet at språket har «klassekarakter». Men Engels snakker ikke her om et språk, men om en dialekt, i klar erkjennelse av at en dialekt, som er en forgreining av nasjonalspråket, ikke kan erstatte nasjonalspråket. Men disse kameratene liker tydeligvis ikke forskjellen mellom språk og dialekt...

Dette sitatet passer åpenbart ikke inn, ettersom Engels her ikke snakker om «klassespråk», men hovedsaklig om klassemessig betingede ideer, oppfatninger, seder, moralprinsipper, religion og politikk. Det er helt riktig at ideer, oppfatninger, seder, moralprinsipper, religion og politikk er direkte motsatt hos borgerne og proletarene. Men hva har det med nasjonalspråket eller språkets «klassekarakter» å gjøre? Kan eksistensen av klassemotsetninger i et samfunn tjene som argument til støtte for at språket har «klassekarakter» eller mot nødvendigheten av et enhetlig nasjonalspråk? Marxismen sier at språkfelleskapet er et av de viktigste kjennetegnene på en nasjon, i klar erkjennelse av at det finnes klassemotsetninger innen nasjonen. Erkjenner de nevnte kameratene denne marxistiske tesen?

En viser til Lafargue og til at han i sin brosjyre «Språket og revolusjonen» anerkjenner språkets «klassekarakter», at han angivelig fornektet nødvendigheten av et nasjonalspråk felles for hele folket. Dette er ikke riktig. Lafargue snakker virkelig om «adelens» eller «aristokratiets språk» og om «sjargongene» til de ulike samfunnslagene.

Men disse kameratene glemmer at Lafargue, som ikke interesserte seg for forskjellen mellom språk og sjargong og som av og til kalte dialektene for »kunstig tale», av og til for »sjargong» – bestemt forklarer i brosjyren sin at »den kunstige talen som kjennetegner aristokratiet... har sprunget ut fra det språket som er felles for hele folket, som også snakkes av borgerne, håndverkerne, by- og bygdefolk.»

Altså erkjenner Lafargue eksistensen og nødvendigheten av et språk felles for hele folket. Han er helt klar over den underordnede karakteren til »det aristokratiske språket» og andre dialekter og sjargonger, og at de er avhengige av det språket som er felles for hele folket.

Det framgår av dette at henvisningen til Lafargue skyter over målet.

En viser til at det var en tid i England da de engelske føydalherrene snakket fransk »i århundrer», mens det engelske folket snakket engelsk. Denne omstendigheten skulle være et argument til støtte for språkets »klassekarakter» og mot nødvendigheten av et språk felles for hele folket. Dette er imidlertid en anekdote og ikke et argument. For det første snakket ikke alle føydalherrene fransk den gangen. Fransk ble snakket av en ubetydelig håndfull føydalherrer ved hoffet og i grevskapene. For det andre snakket de ikke noe slags »klassespråk», men det fransk som var felles for hele folket. For det tredje forsvant, som kjent, denne koketteringen med fransk seinere sporløst, og ga rom for det engelsk som er felles for hele folket. Tror disse kameratene at de engelske føydalherrene og det engelske folket »i århundrer» snakket med hverandre ved hjelp av tolk, at de engelske føydalherrene ikke brukte det engelske språket, at det ikke fantes et felles språk for det engelske folket på den tida, at det franske språket i England var noe mer enn et salongspråk, gangbart bare i en begrenset krets av det høyeste engelske aristokratiet? Hvordan kan en på grunnlag av disse anekdotemessige »argumentene» benekte eksistensen og nødvendigheten av et språk felles for hele folket?

En tid koketterte også de russiske aristokratene ved tsarhoffet og i salongene med det franske språket. De gjorde seg til med å bryte på fransk når de skulle snakke russisk og snakket russisk med fransk aksent. Men betyr kanskje det at det da ikke fantes noe russisk språk felles for hele folket i Russland, at språket felles for hele folket den gangen var en fiksjon og at »klassespråkene» var en realitet?

Kameratene våre gjør her minst to feil.

Den første feilen er at de forveksler språket med overbygningen. De tror at hvis overbygningen har klassekarakter, så kan heller ikke språket ha den karakteren at det er felles for hele folket, men må være et klassespråk. Men jeg har allerede ovenfor sagt at språket og overbygningen er to forskjellige begreper, at en marxist ikke kan tillate seg å blande dem sammen.

Den andre feilen er at disse kameratene oppfatter interessemotsetningen mellom borgerskapet og proletariatet og den forbitrede klassekampen mellom dem som et sammenbrudd av samfunnet, som et brudd på alle forbindelser mellom de fiendtlige klassene. De mener at ettersom samfunnet har brutt sammen og det ikke lenger finnes noe enhetlig samfunn, men bare klasser, så er det heller ikke nødvendig med et enhetlig språk for samfunnet, ikke nødvendig med et nasjonalspråk. Hva blir da tilbake hvis samfunnet bryter sasammen og det ikke lenger finnes noe nasjonalspråk felles for hele folket? Tilbake blir klassene og »klassespråkene». Det er klart at hvert »klassespråk» må ha en egen »klassemessig» grammatikk – en »proletarisk» grammatikk, en »borgerlig» grammatikk. Riktignok finnes det ingen slike grammatikker i verden, men det bringer ikke disse kameratene ut av likevekt: de tror at slike grammatikker vil dukke opp.

Vi hadde en tid »marxister» som påsto at de jernbanene som var igjen i landet vårt etter Oktoberrevolusjonen var »borgerlige», og at det ikke passet seg for oss marxister å bruke dem, at vi måtte rive dem opp og bygge

nye »proletariske» jernbaner. Av den grunn fikk de oppnavnet »huleboere» . . .

Det er klart at et så primitivt anarkistisk syn på samfunnet, klassene og språket ikke har noe til felles med marxismen. Men det eksisterer utvilsomt og lever videre i hodene på noen av våre forvirrede kamerater.

Det er naturligvis ikke riktig at forbitret klassekamp sprenger samfunnet fra hverandre i klasser som ikke lenger er økonomisk forbundet med hverandre i et samfunn. Tvert om. Så lenge kapitalismen eksisterer, kommer borgere og proletarer til å være forbundet med hverandre med alle økonomiens bånd, som deler av det enhetlige kapitalistiske samfunnet. Borgerne kan ikke leve og berike seg uten å ha lønnsarbeidere til sin disposisjon, og proletarene kan ikke fortsette å eksistere uten å ta arbeid hos kapitalistene. Å bryte alle økonomiske forbindelser mellom dem, betyr å stoppe all produksjon, og å stoppe all produksjon betyr at samfunnet går under, at klassene selv går under. Selvsagt vil ingen klasse utsette seg for tilintetgjørelse. Derfor kan klassekampen, hvor forbitret den enn er, ikke føre til samfunnets sammenbrudd. Bare uvitenhet i marxistiske spørsmål og fullstendig mangel på forståelse for språkets natur har kunnet få noen av våre kamerater til å tro på historien om samfunnets sammenbrudd, om »klassemessige» språk, om »klassemessige» grammatikker.

En viser videre til Lenin og minner om at Lenin så at det finnes to kulturer under kapitalismen, den borgerlige og den proletariske, at parolen om en nasjonalistisk kultur under kapitalismen er en nasjonalistisk parole. Alt dette er riktig, og Lenin har her absolutt rett. Men hva har språkets »klassekarakter» med dette å gjøre? Når disse kameratene viser til Lenins ord om de to kulturene under kapitalismen, vil de tydeligvis gi leseren den oppfatningen at når det finnes to kulturer i samfunnet, den borgerlige og den proletariske kulturen, så betyr det også at to språk er nødvendige, ettersom språket er forbundet med kulturen. Følgelig skulle Lenin fornekte nødvendigheten av et nasjo-

nalspråk, følgelig skulle Lenin være for de »klassemessige» språkene. Feilen disse kameratene gjør denne gangen er at de identifiserer språket med kulturen og blander dem sammen. Kultur og språk er imidlertid to forskjellige ting. Kulturen kan være såvel borgerlig som sosialistisk, men språket som et middel til samkvem, er alltid et språk felles for hele folket, og det kan tjene såvel den borgerlige som den sosialistiske kulturen. Er det kanskje ikke et faktum at det russiske, ukrainske og usbekiske språket i dag tjener den sosialistiske kulturen hos disse nasjonene like bra som de før Oktoberrevolusjonen tjente deres borgerlige kulturer? Altså tar disse kameratene grundig feil, når de påstår at eksistensen av to ulike kulturer skulle føre til at det blir dannet to ulike språk og til fornektelse av nødvendigheten av et enhetlig språk.

Når Lenin snakket om de to kulturene, gikk han nettopp ut fra den tesen at eksistensen av to kulturer ikke kan føre til fornektelse av det enhetlige språket og til dannelse av to språk. Han tok utgangspunkt i tesen om at språket må være enhetlig. Da bundistene beskyldte Lenin for å fornekte nødvendigheten av et nasjonalspråk og behandle kulturen som »ikke nasjonal», protesterte Lenin som kjent skarpt mot dette, og forklarte at han kjempet mot den borgerlige kulturen, men ikke mot nasjonalspråket, for det så han på som helt nødvendig. Det er merkelig at noen av kameratene våre følger i bundistenes fotspor.

Når det gjelder det enhetlige språket, som Lenin skulle ha fornektet nødvendigheten av, så bør en lytte til følgende ord av Lenin:

»Språket er det viktigste middelet til menneskelig samkvem; språkets enhet og uhindrede utvikling er en av de viktigste betingelsene for en virkelig fri og omfattende handelsomsetning som svarer til den moderne kapitalismen, for en fri og omfattende gruppering av befolkningen i alle enkelte klasser.»

Det framgår at de ærede kameratene har forvrengt Lenins oppfatning.

Til slutt tar de Stalin til inntekt for seg og viser til et sitat som sier »i denne perioden er og blir borgerskapet og dets partier den ledende hovedkraften i slike nasjoner». Alt dette er riktig. Borgerskapet og dets nasjonalistiske parti leder virkelig den borgerlige kulturen, akkurat som proletariatet og dets internasjonale parti leder den proletariske kulturen. Men hva har språkets »klassemessighet» med dette å gjøre? Kjenner disse kameratene kanskje ikke til at nasjonalspråket er en form av den nasjonale kulturen, at nasjonalspråket kan tjene såvel den borgerlige som den sosialistiske kulturen? Er våre kamerater virkelig ikke fortlørlige med marxistenes kjente formel som sier at de nåværende russiske, ukrainske, kvitrusiske og andre kulturene er sosialistiske i innhold og nasjonale i form, det vil si med hensyn til språket? Er de enige i denne marxistiske formelen?

Feilen kameratene våre gjør her er at de ikke ser forskjellen mellom kultur og språk og ikke forstår at innholdet i kulturen endrer seg for hver ny periode i samfunnets utvikling, mens språket i alt vesentlig forblir samme språk gjennom flere perioder og altså tjener den nye kulturen og den gamle kulturen på samme måte.

Altså:

- a) Språket som middel til samkvem har alltid vært og vil fortsette å være et språk enhetlig for samfunnet og felles for samfunnsmedlemmene.
- b) At det finnes dialekter og sjargonger, forneker ikke, men bekrefter at det eksisterer et språk felles for hele folket, som de er forgreininger av og som de er underordnet.
- c) Formelen om språkets »klassemessighet» er en feilaktig, umarxistisk formel.

SPØRSMÅL: *Hvilke karakteristiske kjennetegn har språket?*

SVAR: Språket hører til de samfunnsfenomener som virker i hele den tida samfunnet består. Det oppstår og utvikler seg når samfunnet oppstår og utvikler seg. Det dør når sam-

funnet dør. Utenfor samfunnet finnes ikke noe språk. Derfor kan en bare forstå språket og dets utviklingslover om en studerer det i uløselig sammenheng med samfunnets historie, med historien til det folk som språket tilhører og som er skaperen og bæreren av dette språket.

Språket er et middel, et redskap, som menneskene bruker for å omgås hverandre, for å utveksle tanker og oppnå gjensidig forståelse. Ettersom språket er direkte forbundet med tenkningen, registrerer og fester det i ordene og setningsbygningen resultatet av tenkningen, resultatet av den kunnskapssamlende virksomheten til menneskene, og gjør det dermed mulig å utveksle tanker i det menneskelige samfunnet.

Utteksling av tanker er en konstant og livsviktig nødvendighet, for uten tankeutveksling er det umulig å organisere menneskene til felles handling i kampen mot naturkreftene, i kampen for produksjonen av de nødvendige materielle goder, umulig å oppnå framganger i samfunnets produksjonsvirksomhet, og følgelig er selve den samfunnsmessige produksjonen umulig uten tankeutveksling. Et samfunn som ikke har et språk som forstås av samfunnet og er felles for samfunnsmedlemmene, innstiller altså produksjonen, bryter sammen og opphører å eksistere som samfunn. I denne betydning er språket, som middel til samkvem, samtidig et redskap i samfunnets kamp og utvikling.

Som kjent danner alle ord i språket til sammen språkets såkalte ordforråd. Den viktigste delen av ordforrådet er grunnfondet av ord, som alle stamordene hører til og danner kjernen i. Dette grunnfondet er ikke på langt nær så omfattende som språkets ordforråd, men det lever veldig lenge, i århundrer, og gir språket et grunnlag å danne nye ord på. Ordforrådet gjenspeiler språkets tilstand: jo rikere og mer mangesidig ordforrådet er, jo rikere og mer utviklet er språket.

Men ordforrådet i seg selv danner ennå ikke språket, det er snarere språkets byggemateriale. På samme måte som byggematerialet i bygningsfaget ikke utgjør en bygning, selv

om det er umulig å reise en bygning uten det, så utgjør språkets ordforråd ikke selve språket, skjønt språket er utenkelig uten det. Men språkets ordforråd får den største betydning når det blir stilt til disposisjon for språkets grammatikk, som bestemmer reglene for bøyning av ordene, reglene for sammenstilling av ordene til setninger og på den måten gir språket en ordnet og forståelig karakter. Grammatikken (formlære, setningslære) er en samling av regler om bøyning av ordene og sammenstilling av ordene til setninger. Følgelig får språket nettopp takket være grammatikken mulighet til å gi de menneskelige tankene en materiell språklig form.

Grammatikkens typiske kjennetegn er at den gir regler for bøyning av ordene, uten å ta sikte på konkrete ord, men på ord overhodet, uten å bestemme hver enkelt bøyning konkret. Den gir regler for dannelse av setninger, uten å ta sikte på konkrete setninger, på et konkret subjekt eller et konkret predikat osv., men på enhver setning overhodet, uten hensyn til den konkrete formen til en bestemt setning. Grammatikken abstraherer fra det spesielle og konkrete både i ord og setninger, og tar ut det generelle som ligger til grunn for bøyning av ordene og sammenstillingen av ord til setninger, og lager av dette de grammatiske reglene, de grammatiske lovene. Grammatikken er resultatet av et langvarig abstraherende arbeid i den menneskelige tenkningen, en gradmåler på det kolossale framsteget i tenkningen.

I dette henseende minner grammatikken om geometrien, som lager lovene sine ved å abstrahere fra de konkrete gjenstandene, ved å betrakte gjenstandene som legemer uten konkret karakter, og bestemmer forholdet mellom dem ikke som de konkrete forholdene mellom bestemte konkrete gjenstander, men som forhold mellom legemer i almenhet, uten noen konkret karakter.

Til forskjell fra overbygningen, som ikke direkte, men gjennom økonomien er forbundet med produksjonen, er språket direkte forbundet med menneskets produksjons-

virksomhet, liksom med enhver annen virksomhet på alle menneskets arbeidsområder uten unntak. Språkets ordforråd, som er meget følsomt for forandringer, er derfor i nesten uavbrutt forandring, for språket trenger ikke, til forskjell fra overbygningen, å vente på likvideringen av den økonomiske basisen. Det foretar forandringer i ordforrådet sitt før likvideringen av basisen og uten hensyn til basisens tilstand.

Språkets ordforråd forandrer seg imidlertid ikke slik som overbygningen, ved å avskaffe det gamle og bygge et nytt, men ved å supplere det eksisterende ordforrådet med nye ord som oppstår i samband med forandringene i det sosiale systemet, med utviklingen av produksjonen, med utviklingen av kulturen, vitenskapen osv. Selv om en viss mengde foreldete ord går ut av ordforrådet, får det en langt større tilgang på nye ord. Når det gjelder grunnfondet av ord, så blir det i det store og hele uforandret og utnyttes som basis for ordforrådet i språket.

Det er også forståelig. Det er ingen grunn til å ødelegge grunnfondet av ord når det med fordel kan nyttes i en rekke historiske perioder; for ikke å snakke om at å ødelegge grunnfondet av ord, som er samlet gjennom århundrer, ville føre til at språket ble lammet og til kaos i samkvemmet mellom menneskene, fordi det er umulig å skape et nytt grunnfond av ord på kort tid.

Den grammatiske oppbygningen av språket forandrer seg enda langsommere enn grunnfondet av ord. Den grammatiske oppbygningen, som er utarbeidet i løpet av epoker og har gått in i språkets kjøtt og blod, forandrer seg enda langsommere enn det grunnleggende ordforrådet. Den forandres naturligvis i tidas løp, den blir mer fullkommen, den gjør reglene sine bedre og mer presise og berikes med nye regler, men selve grunnlaget for den grammatiske oppbygningen bevares i meget lang tid, fordi det, som historien viser, med fordel kan tjene samfunnet gjennom en rekke epoker.

Altså utgjør den grammatiske oppbygningen og

grunnfondet av ord språkets basis, det vesentlige for det særegne ved språket.

Historien viser at språket er svært stabilt og har kolossal motstandskraft mot påtvunget assimilasjon. I stedet for å forklare dette fenomenet, innskrenker visse historikere seg til å uttrykke sin forundring over saken. Men her finnes det ingen grunn til forundring. Språkets stabilitet forklares ved den stabiliteten som preger den grammatiske oppbygningen og grunnfondet av ord. I hundrer av år forsøkte de tyrkiske assimilatorene å lemleste, ødelegge og tilintetgjøre balkanfolkenes språk. I denne tida gjennomgikk balkanspråkenes ordforråd anselige forandringer, det ble tatt opp ganske mange tyrkiske ord og uttrykk i dem, det forekom både »tilnærmelse» og »avvikelse», men balkanspråkene holdt stand og overlevde. Hvorfor? Fordi den grammatiske oppbygningen og grunnfondet av ord i disse språkene i det vesentlige var igjen.

Av alt dette følger at en ikke kan se på språket, strukturen i språket, som produkt av en bestemt epoke. Strukturen i språket, den grammatiske oppbygningen og grunnfondet av ord er et produkt av en rekke epoker.

En må anta at elementer i de moderne språkene har sine røtter i den grå fortida, før slaveriets epoke. Det var et enkelt språk med et meget beskjedent ordforråd, men med sin egen grammatiske oppbygning, riktignok primitiv, men likevel en grammatisk oppbygning.

Den videre utviklingen av produksjonen, oppkomsten av klassene, av skriftspråket, av staten, som trengte en mer eller mindre ordnet korrespondanse i forvaltningen, utviklingen av handelen, som i enda større grad trengte en ordnet korrespondanse, oppfinnelsen av trykkpressen, utviklingen av litteraturen – alt dette førte til store forandringer i språkets utvikling. I løpet av denne tida ble stammer og folkeslag splittet og skilt, de ble blandet og krysset med hverandre, og seinere oppsto nasjonalspråk og nasjonalstater, revolusjonære omveltninger fant sted, gamle sam-

funnssystem ble avløst av nye. Alt dette førte til enda større forandringer i språket og i språkutviklingen.

Det ville imidlertid være en stor feil å tro at utviklingen av språket foregikk på samme måte som utviklingen av overbygningen: ved å tilintetgjøre det eksisterende og å bygge opp et nytt. I virkeligheten har utviklingen av språket ikke foregått ved at det eksisterende språket ble tilintetgjort og et nytt ble bygd opp, men ved at grunnelementene i det eksisterende språket ble utviklet og gjort mer fullkomne. Dermed skjedde ikke overgangen fra en kvalitet i språket til en annen ved en eksplosjon, ved plutselig å ødelegge det gamle og å bygge opp et nytt, men ved gradvis og gjennom lang tid å samle elementer til en ny kvalitet, en ny struktur hos språket, ved at elementene hos den gamle kvaliteten gradvis døde bort.

Det sies at teorien om at språket utvikles i stadier er en marxistisk teori, fordi den erkjenner nødvendigheten av plutselige eksplosjoner som vilkår for språkets overgang fra en gammel kvalitet til en ny. Dette er naturligvis ikke riktig, for det er vanskelig å finne noe marxistisk i denne teorien. Og hvis teorien om utviklingen i stadier virkelig anerkjenner plutselige eksplosjoner i språkets utviklingshistorie, så er det desto verre for denne teorien. Marxismen anerkjenner ingen plutselige eksplosjoner i utviklingen av språket, ingen plutselig død av det eksisterende språket og ingen plutselig oppbygning av et nytt språk. Lafargue hadde ikke rett da han snakket om en »plutselig språkrevolusjon som hadde funnet sted mellom 1789 og 1794» i Frankrike (se Lafargues brosjyre »Språket og revolusjonen»). Det fant ikke sted noen språkrevolusjon i Frankrike den gang, og slett ikke noen plutselig. I denne perioden ble naturligvis ordforrådet i det franske språket komplettert med nye ord og uttrykk, en del foreldete ord falt bort, det begrepsmessige innholdet i noen ord ble forandret, og det var alt. Men slike forandringer avgjør ikke på noe vis språkets skjebne. Det viktigste i språket er den grammatiske oppbygningen og grunnfondet av ord. Men den grammatiske oppbygningen og grunn-

fondet av ord i det franske språket forsvant slett ikke under den franske borgerlige revolusjonen, de ble tvert om bevart uten vesentlige forandringer. Og de ble ikke bare bevart, men lever også den dag i dag i det moderne franske språket. Jeg sier nå ingenting om at for å likvidere et eksisterende språk og å bygge opp et nytt («en plutselig språkrevolusjon!»), er en frist på 5–6 år latterlig kort – til noe slikt kreves århundrer.

Marxismen hevder at når språket går over fra en gammel kvalitet til en ny, så skjer det ikke ved en eksplosjon, ikke ved at et eksisterende språk tilintetgjøres og et nytt skapes, men ved en gradvis oppsamling av elementer til den nye kvaliteten, altså ved at elementene til den gamle kvaliteten dør bort litt etter litt.

I det hele tatt bør det sies til de kameratene som er begeistret for eksplosjoner, at loven om overgang fra en gammel kvalitet til en ny ved en eksplosjon er ubrukelig ikke bare i språkets utviklingshistorie; den lar seg heller ikke alltid bruke på andre samfunnsforeteelser som har med basisen eller overbygningen å gjøre. Den er obligatorisk for et samfunn som er splittet i fiendtlige klasser. Men den er absolutt ikke obligatorisk for et samfunn som ikke har noen fiendtlige klasser. I løpet av 8–10 år gjennomførte vi i jordbruket i vårt land overgangen fra det borgerlige privatbonds-systemet til det sosialistiske jordbrukskollektivet. Det var en revolusjon som avskaffet det gamle borgerlige økonomiske systemet på landsbygda og skapte det nye sosialistiske systemet. Men denne omveltningen skjedde ikke ved en eksplosjon, det vil si ikke ved at den eksisterende makten ble styrtet og en ny makt skapt, men ved en gradvis overgang fra det gamle borgerlige systemet på landsbygda til et nytt. Og det lyktes å gjennomføre dette, fordi det var en revolusjon ovenfra, omveltningen ble gjennomført på initiativ av den eksisterende makten med støtte fra hovedmassen av bøndene.

Det sies at tallrike eksempler på blanding av språk som har funnet sted i historien, gir grunn til å tro at det ved

blandingen oppstår et nytt språk ved eksplosjon, ved plutselig overgang fra den gamle kvaliteten til en ny kvalitet. Dette er fullstendig uriktig.

Blanding av språk kan ikke betraktes som en engangshandling med avgjørende virkning, som gir reslutater i løpet av noen få år. Blanding av språk er en langvarig prosess som pågår i hundrer av år. Derfor kan det ikke være tale om noen slags eksplosjoner her.

Videre. Det ville være fullstendig uriktig å tro at det som følge av blanding av f.eks. to språk, skulle oppstå et nytt, tredje språk som ikke likner på noen av de blandete språkene og som kvalitativt skiller seg fra begge disse språkene. I virkeligheten seirer vanligvis et av språkene ved blanding, det beholder sin grammatiske oppbygning, beholder sitt grunnfond av ord og fortsetter å utvikle seg etter sine indre utviklingslover, mens det andre språket mister sin kvalitet litt etter litt og dør bort etterhvert.

Følgelig gir ikke blandingen noe nytt, tredje språk, men bevarer et av språkene, bevarer dets grammatiske oppbygning og grunnleggende ordforråd og gir det mulighet til å utvikle seg etter sine indre utviklingslover.

Sikkert nok blir ordforrådet i det seirende språket noe rikere på bekostning av det overvundne språket, men det svekker ikke språket, det styrker det.

Slik var det f.eks. med det russiske språket, som språkene til en rekke andre folk ble blandet med i løpet av den historiske utviklingen, og som alltid gikk ut som seierherre.

Ordforrådet i det russiske språket ble ved dette selvfølgelig rikere på bekostning av ordforrådene i de andre språkene, men det russiske språket ble slett ikke svekket ved dette, det ble tvert om rikere og sterkere.

Når det gjelder den nasjonale egenarten til det russiske språket, så led den ikke den minste skade, fordi det russiske språket bevarte sin grammatiske oppbygning og sitt grunnfond av ord og fortsatte å utvikle seg videre og gjøre

seg mer fullkomment i overensstemmelse med sine indre utviklingslover.

Det er ingen tvil om at blandingsteorien ikke har noe vesentlig å by den sovjetiske språkforskningen. Hvis det er riktig at hovedoppgaven for språkvitenskapen er å studere de indre utviklingslovene i språket, så må en innrømme at blandingsteorien ikke bare lar denne oppgaven stå uløst, men rett og slett lar være å stille den — den er overhodet ikke oppmerksom på denne oppgaven eller forstår den ikke.

SPØRSMÅL: *Var det riktig av Pravda å åpne en brei diskusjon om spørsmålene i språkvitenskapen?*

SVAR: Ja, det var riktig.

I hvilken retning spørsmålene i språkvitenskapen vil bli løst, blir klart når diskusjonen går mot slutten. Men alt nå kan en si at diskusjonen har vært til stor nytte.

Den har framfor alt klargjort at det i de språkvitenskapelige organene både i sentrum og i republikkene har hersket et styre som ikke har noe til felles verken med vitenskap eller vitenskapsmenn. Den minste kritikk mot tilstanden i den sovjetiske språkvitenskapen, selv de spakeste fosøk på å kritisere den såkalte »nye lære» i språkvitenskapen, ble bekjempet og undertrykt av de ledende kretsene i språkvitenskapen. For kritisk innstilling til arven etter N.J.Marr, for den minste innvending mot læren til N.J.Marr, ble verdifulle vitenskapsmenn og språkforskere avsatt fra stillingene sine eller forflyttet til lavere stillinger. Språkforskerne ble ikke utnevnt til ansvarsfulle stillinger etter saklige kvalifikasjoner, men på grunn av at de godtok læren til N.J.Marr uten reservasjoner.

Det er allment kjent at vitenskap ikke kan utvikle seg og nå videre uten meningsbryting og frihet til kritikk. Men denne allment anerkjente regelen ble ignorert og trampet ned på den mest hensynsløse måte. Det ble skapt en lukket gruppe av ufeilbarlige ledere som garderte seg mot enhver kritikk og ga seg til å skalte og valte helt egenmektig.

Et eksempel: det såkalte »Baku-kurset» (forelesninger

holdt av N.J.Marr i Baku) forkastet Marr selv og nektet å la det trykke på nytt. Ikke desto mindre ble det etter initiativ fra lederklikken (kamerat Mesjaninov kaller den M.J.Marrs »elever») gitt ut på nytt og uten noe forbehold ført opp på listen over undervisningsmaterialet som studentene ble anbefalt. Det betyr at studentene ble ført bak lyset, ved at dette »kurset» som var kassert, ble sendt ut som første-classes undervisningsmateriale. Hvis jeg ikke hadde vært overbevist om hederligheten til kamerat Mesjaninov og andre språkforskere, ville jeg sagt at en slik handling er å likestille med ødeleggelsesvirksomhet.

Hvordan kunne dette hende? Det kunne hende fordi Araktsjejev-regimet,¹ som ble opprettet i språkvitenskapen, fremmet ansvarsløshet og oppmuntret slike utskeielser.

Diskusjonen har vært svært viktig, først og fremst fordi den brakte dette Araktsjejev-regimet fram i lyset og knuste det fullstendig.

Men diskusjonen har gjort enda større nytte enn det. Den har ikke bare knust det gamle regimet i språkvitenskapen, den har også avslørt det utrolige virvaret i synspunktene på de viktigste spørsmålene i språkvitenskapen, som hersker i ledende kretser i denne vitenskapsgreinen. Før diskusjonen begynte, sa »elevene» til N.J.Marr ingenting og tidde i hjel at alt slett ikke var som det skulle i språkvitenskapen. Men etter at diskusjonen begynte, ble det umulig å tie lenger – de måtte ta til orde i pressen. Og hva skjedde da? Det viste seg at læren til N.J.Marr inneholder en rekke mangler og feil, problemer som ikke er presisert, læresetninger som ikke er grundig utarbeidet. En har lov til å spørre hvorfor »elevene» til Marr først begynte å snakke om det nå, etter at diskusjonen tok til? Hvorfor bekymret de seg ikke om dette før? Hvorfor har de ikke tidligere snakket åpent og ærlig om dette, slik det høver seg vitenskapsmenn?

»Elevene» til Marr har innrømmet »noen» feil hos Marr, men det viser seg at de tror at en kan utvikle den sovjetiske språkvitenskapen bare på grunnlag av en »presi-

sering» av Marrs teori, som de betrakter som marxistisk. Nei, fri oss fra »marxismen» til Marr. Marr ønsket og forsøkte å være marxist, men han greide ikke å bli det. Han bare forenklet og vulgariserte marxismen, i likhet med »proletkult»-folkene og »rapp»-folkene.

Marr brakte den uriktige, umarxistiske formelen om språket som overbygning inn i språkvitenskapen, og førte seg selv og språkvitenskapen på villspor. Det er umulig å utvikle den sovjetiske språkvitenskapen på grunnlag av en uriktig formel.

Marr brakte også en annen uriktig og umarxistisk formel inn i språkvitenskapen, nemlig formelen om språkets »klassekarakter», og forvirret seg selv og språkvitenskapen. Det er umulig å utvikle den sovjetiske språkvitenskapen på grunnlag av en uriktig formel, som strir mot hele utviklingen av historien til folkene og språkene.

Marr brakte en ubeskjeden, skrytende og oppblåst tone, som er fremmed for marxismen, inn i språkvitenskapen, en tone som førte til en total og lettsindig tilside settelse av alt som fantes i språkvitenskapen før Marr.

Marr fordømmer høylytt den sammenliknende historiske metoden som »idealistisk». Det må imidlertid sies at den sammenliknende historiske metoden, til tross for sine alvorlige feil, likevel er bedre enn den virkelig idealistiske fireelement-analysen til Marr, for den første sporer til arbeid, til utforsking av språkene, mens den siste bare sporer til å tvinne tommeltotter og spå i kaffegrut om de beryktede fire elementene.

Marr behandler ethvert forsøk på å utforske språkgruppene (familiene) nedlatende, som et uttrykk for teorien om »urspråket». Imidlertid kan det ikke bestrides at det uten tvil finnes språklig slektskap mellom f.eks. slike nasjoner som de slaviske, og at utforskningen av det språklige slektskapet mellom disse nasjonene ville være svært nyttig for språkvitenskapen ved studiet av utviklingslovene i språket. Det sier seg selv at teorien om »urspråket» ikke har noe med denne saken å gjøre.

Når en hører på Marr og særlig på »elevene» hans, kunne en tro at det ikke fantes noen språkvitenskap før Marr, at språkvitenskapen begynte da »den nye læren» til Marr dukket opp. Marx og Engels var mer beskjedne: de mente at deres dialektiske materialisme var et produkt av utviklingen av vitenskapene, bl.a. filosofien, i den foregående perioden.

Slik har diskusjonen vært nyttig også på den måten at den har avslørt ideologiske mangler i den sovjetiske språkvitenskapen.

Jeg tror at jo raskere språkvitenskapen vår frigjør seg fra feilene til N.J.Marr, jo raskere vil en kunne føre den ut av den krisen som den nå er inne i.

Likvidering av Araktsjejev-regimet¹ i språkvitenskapen, avstandstaken fra feilene til Marr og innføring av marxismen i språkvitenskapen – det er etter min mening veien å gå for å gjøre den sovjetiske språkvitenskapen sunn.

Pravda 20. juni 1950.

1. Grev Araktsjejev (1769 – 1834) var innenriksminister i det tsaristiske Russland og sto høyt i gunst hos tsar Paul I og tsar Aleksander I. En hel epoke av politi-despotisme og militærstyre er knyttet til navnet hans, den såkalte »Araktsjejev-tida».

TIL NOEN AV SPØRSMÅLENE I SPRÅKVITENSKAPEN

Svar til kamerat E. Krasjeninnikova

Kamerat Krasjeninnikova!

Jeg skal her svare på spørsmålene Deres.

1. SPØRSMÅL: I deres artikkel er det overbevisende påpekt at språket verken er noen basis eller noen overbygning. Vil det være rett å hevde at språket er en foreteelse som utmerker såvel basisen som overbygningen, eller vil det være riktigere å regne språket som en mellomliggende foreteelse?

SVAR: Det som utmerker alle samfunnsforetelser, også basis og overbygning, utmerker selvsagt også språket som samfunnsforeteelse, nemlig: det tjener samfunnet på samme måte som alle andre samfunnsmessige foretelser tjener det, også basisen og overbygningen. Men det som er felles og karakteristisk for alle samfunnsmessige foretelser begrenser seg egentlig til dette. Deretter begynner grunnleggende skilnader mellom de samfunnsmessige foreteelsene.

Saken er den at de samfunnsmessige foretelser, utenom det som er felles, har sine særtrekk som skiller dem fra hverandre og som fremfor alt er viktig for vitenskapen. Basisens særtrekk består i at den tjener samfunnet økonomisk. Overbygningens særtrekk består i at den tjener samfunnet med politiske, juridiske, estetiske og andre ideer og skaper tilsvarende politiske, juridiske og andre institusjoner for samfunnet. Hva består språkets særtrekk i, som skiller det fra andre samfunnsmessige foretelser? De består i at språket tjener samfunnet som et middel til samkvem mellom menneskene, som et middel til tankeutveksling i samfunnet, som et middel som gjør det mulig for menneskene å forstå hverandre og organisere felles arbeid på alle områder av menneskelig virksomhet, såvel på produksjonens område

som når det gjelder de økonomiske forholdene, såvel på det politiske som på det kulturelle område, såvel i det offentlige liv som i den daglige tilværelse. Disse særtrekk utmerker bare språket og nettopp fordi de bare utmerker språket, er språket studieobjekt for en selvstendig vitenskap – språkforskningen. Om ikke språket hadde disse særegenhetene, ville språkforskningen ha tapt retten til en selvstendig eksistens.

Kort sagt: språket kan verken regnes til kategorien basiser eller til kategorien overbygninger.

Det kan heller ikke regnes til kategorien »mellomliggende« foreteelser mellom basisen og overbygningen, da det ikke eksisterer noen slike »mellomliggende« foreteelser.

Men kanskje språket skulle kunne regnes til kategorien samfunnets produktivkrefter, til la oss si kategorien produksjonsredskaper? Ja, mellom språket og produksjonsredskapene eksisterer det virkelig en viss analogi: produksjonsredskapene legger akkurat som språket en slags likegyldighet for dagen overfor klassene og kan stå til tjeneste for samfunnets forskjellige klasser, såvel de gamle som de nye, på samme måte. Gir dette grunn til å regne språket til kategorien produksjonsredskaper? Nei, det gjør det ikke.

N.J.Marr, som så at hans formulering – »språket er en overbygning over basisen« – møtte motstand, besluttet i sin tid å »slå over i en annen gate« og forkynte at »språket er et produksjonsredskap«. Hadde N.J.Marr rett da han regnet språket til kategorien produksjonsredskap? Nei, han hadde absolutt ikke rett.

Saken er den at likheten mellom språket og produksjonsredskapene opphører med den analogi som jeg nettopp snakket om. Til gjengjeld eksisterer det en grunnleggende skilnad mellom språket og produksjonsredskapene. Denne skilnad består i at produksjonsredskapene produserer materielle goder mens språket ikke produserer noe som helst eller bare »produserer« ord. Om en skal si det mer nøyaktig så kan de mennesker som har produksjonsredskaper produsere materielle goder mens de folk som har et språk, men

ikke har produksjonsredskaper, ikke kan produsere materielle goder. Det er ikke vanskelig å forstå at om språket hadde kunnet produsere materielle goder, så ville pratmakerne ha vært verdens rikeste mennesker.

2. SPØRSMÅL: Marx og Engels definerer språket som »tankens umiddelbare realitet», som en »praktisk . . . reell bevissthet». »Ideene» sier Marx »eksisterer ikke løsrevet fra språket». Bør språkforskningen etter Deres mening befatte seg med språkets betydningsmessige side, semantikken og den historiske semasiologi og stilistikk, og i hvilken grad, eller bør bare formen være gjenstand for språkforskningen?

SVAR: Semantikken (semasiologien) er en av de viktige deler av språkforskningen. Ordenes og uttrykkenes betydningsmessige side er av stor betydning for språkstudiet. Derfor bør semantikken (semasiologien) trygges den plass i språkforskningen som tilkommer den.

Når en utreder semantikkens problemer og nytter dens resultat må en imidlertid på ingen måte overvurdere dens betydning og så meget mindre misbruke den. Jeg sikter her til visse språkforskere som i sin umåtelige begeistring for semantikken forsømmer språket som »tankens umiddelbare realitet», uløselig knyttet til tenkningen, rykker tenkningen løs fra språket og påstår at språket er i ferd med å bli foreldet og at en også kan klare seg uten språk.

Legg merke til følgende ord av N.J.Marr:

»Språket eksisterer bare i den grad det uttrykker seg i lyd, tankevirksomhet skjer også uten at det uttrykkes . . . Språket (det fonetiske) er nå allerede begynt å overgi sine funksjoner til nyere oppfinnelser som uforbeholdent overvinner rommet, og tenkningen vil få sin blomstringstid på grunn av dens tidligere ubenyttede opphopninger og nyervervelser og vil oppheve og erstatte språket fullstendig. Det framtidige språk er tenkningen som utvikles i en teknikk som ikke er bundet av naturens materie. For den vil intet språk holde stand, ikke en gang det fonetiske som tross alt

er knyttet til naturens normer». (Se »Utvalgte arbeider» av N.J.Marr).

Om en oversetter dette »magiske» kaudervelsk til alminnelig menneskelig språk, så kan en komme til den konklusjon at:

a) N.J.Marr rykker tenkningen løs fra språket,

b) N.J.Marr hevder at samkvem mellom mennesker kan gjennomføres også uten språk, ved hjelp av selve tenkningen, som er uavhengig av språkets »naturlige materie», uavhengig av »naturens normer».

c) Ved å rykke tenkningen løs fra språket og »befri» det fra språkets »naturlige materie», havner N.J.Marr i idealismens sump.

Det sies at tankene oppstår i menneskets hode før de blir uttrykt i tale, oppstår uten språklig materiale, uten språklig klesdrakt, så å si i naken tilstand. Men dette er fullstendig uriktig. Hvilke tanker som enn oppstår hos menneskene og når de enn oppstår, så kan de bare oppstå og eksistere på grunnlag av språklig materiale, på grunnlag av språklige termer og setninger. Nakne tanker, uavhengige av språklig materiale, uavhengig av »naturlig materie» eksisterer ikke. »Språket er tankens umiddelbare realitet» (Marx). Tankens realitet kommer til uttrykk i språket. Bare idealister kan snakke om tenkning uten forbindelse med språkets »naturlige materie», om tenkning uten språk.

Kort sagt: overvurdering av semantikken og misbruk av denne førte N.J.Marr til idealismen.

Hvis en følgelig verner semantikken (semasiologien) mot overdrivelser og misbruk i likhet med det som N.J.Marr og visse av hans »elever» gjør seg skyldig i, kan semantikken være til stor nytte for språkforskningen.

3. SPØRSMÅL: De snakker med rette om at ideer, forestillinger, seder og moralske prinsipper er stikk motsatte hos borgeren og hos proletaren. Disse foreteelsers klassekarakter har ubetinget gjenspeilet seg på språkets semantiske side (og av og til på dets form – ordforrådet – som det riktig

påpekes i Deres artikkel). Kan en ved å analysere det konkrete språkmateriale og i første rekke språkets betydningsmessige aspekt, snakke om klasseinnholdet i de begreper det gir uttrykk for, særlig i de tilfeller det gjelder språklig uttrykk ikke bare av et menneskes tanker men også hans relasjon til virkeligheten, hvor det særlig klart kommer til uttrykk hvor han klassemessig hører hjemme?

SVAR: De vil kort sagt vite om klassene har innflytelse på språket, om de tilfører språket sine spesifikke ord og uttrykk, om det hender at mennesker tillegger ett og samme ord og uttrykk forskjellig tankemessig betydning, avhengig av hvilken klasse de tilhører.

Ja, klassene øver innflytelse på språket, tilfører språket sine spesifikke ord og uttrykk og forstår av og til ett og samme ord og uttrykk på forskjellig måte. Dette er det ingen tvil om.

Av dette følger imidlertid ikke at spesifikke ord og uttrykk, akkurat som forskjellen i semantikken, kan ha virkelig betydning for utviklingen av et enhetlig felles språk for hele folket, at de er i stand til å svekke dets betydning eller endre dets karakter.

For det første finnes det så få slike spesifikke ord og uttrykk, så få slike tilfelle av forskjell i semantikken, at de neppe utgjør en prosent av alt språkmateriale. Følgelig er hele det øvrige, overveldende forråd av ord og uttrykk, såvel som deres semantikk, felles for alle samfunnsklasser.

For det annet brukes ikke de spesielle ord og uttrykk som har en klassenyanse etter reglene i noen slags »klasse»-grammatikk, som ikke eksisterer i naturen, men etter reglene i grammatikken til det eksisterende språket som er felles for hele folket.

Tilstedeværelsen av spesielle ord og uttrykk, og det faktum at det finnes skilnader i språksemantikken, fornekter altså ikke men bekrefter tvert i mot tilstedeværelsen og nødvendigheten av et enhetlig språk felles for hele folket.

4. SPØRSMÅL: I Deres artikkel karakteriserer De helt riktig N.J.Marr for hans vulgarisering av marxismen. Betyr det at språkforskerne, også vi unge, bør kaste overbord hele den språkvitenskaplige arven etter Marr, han hadde jo tross alt en rekke verdifulle språkforskninger bak seg (disse har kameratene Tsjikobava, Sansjejev og andre skrevet om under diskusjonen)? Kan vi ved å forholde oss kritisk overfor N.J.Marr likevel hente noe nyttig og verdifullt hos ham?

SVAR: Naturligvis, N.J.Marrs verker består ikke bare av feil. N.J.Marr begikk ytterst grove feil da han tilførte språkforskningen elementer av marxismen i forvrengt form, da han forsøkte å skape en selvstendig språkteori. Men N.J.Marr har enkelte gode, talentfullt skrevne verker, hvor han glemmer sine teoretiske pretensjoner og samvittighetsfullt og dyktig, det må en si, gransker enkelte språk. I disse verkene kan en finne ganske mye verdifullt og lærerikt. Selvsagt må en ta dette verdifulle og lærerike hos N.J.Marr og bruke det.

5. SPØRSMÅL: En av hovedårsakene til stagnasjonen i Sovjets språkforskning mener mange språkforskere er formalismen. Jeg skulle svært gjerne ville vite Deres mening om hva formalismen i språkforskningen består i og hvordan en kan overvinne den?

SVAR: N.J.Marr og hans »elever» anklager alle språkforskere, som ikke er enige i N.J.Marrs »nye lære», for »formalisme». Det er naturligvis uklokt og kan ikke tas alvorlig.

N.J.Marr mener at grammatikk er tom »formalisme» og at folk, som mener den grammatiske oppbygningen er språkets grunnlag, er formalister. Det er overhodet tåpelig.

Jeg tror at »formalismen» er oppfunnet av opphavsmennene til den »nye læren» for å gjøre det lettere for dem i kampen mot deres motstandere innen språkforskningen.

Årsaken til stagnasjonen innen Sovjets språkforskning

er ikke »formalismen», som er oppfunnet av N.J.Marr og hans »elever», men Araktsjejevregimet og de teoretiske hullene i språkforskningen. Araktsjejevregimet er skapt av N.J.Marrs »elever». Den teoretiske forvirringen er brakt inn i språkforskningen av N.J.Marr og hans nærmeste medarbeidere. For å unngå stagnasjon må en få slutt på såvel det første som det siste. Ved å fjerne disse kreftbyllene vil vi gjøre den sovjetiske språkvitenskapen sunn, åpne store perspektiver for den og gi den mulighet til å innta førsteplassen i verdens språkforskning.

29. juni 1950.

SVAR TIL KAMERATENE

Til kamerat Sanssejev.

Kjære kamerat Sanssejev!

Jeg svarer svært seint på Deres brev da jeg først i går fikk det oversendt fra sentralkomiteens kontor.

De tolker mitt standpunkt i spørsmålet om dialektene absolutt riktig.

»Klasse»-dialekter, som det ville være riktigere å kalle sjargonger, tjener ikke folkemassene men et begrenset sosialt toppsjikt. Dessuten har de ikke noe eget grammatisk system eller grunnfond av ord. Derfor er de ikke i stand til å utvikle seg til selvstendige språk.

De lokale (territorielle) dialektene derimot tjener folkets masser og har sitt grammatiske system og sitt grunnfond av ord. Derfor kan visse lokale dialekter, under den prosess som foregår når en nasjon oppstår, bli grunnlag for nasjonale språk og utvikle seg til selvstendige nasjonalspråk. Det skjedde for eksempel med Kursk-Orjol-dialekten (Kursk-Orjol-»målet») i det russiske språket, som dannet grunnlaget for det russiske nasjonalspråket. Det samme må en si om Poltava-Kiev-dialekten i det ukrainske språket, som dannet grunnlaget for det ukrainske nasjonalspråket. Hva de øvrige dialektene i slike språk angår, så mister de sitt særpreg, smelter sammen med disse språkene og går opp i dem.

Det motsatte kan også hende, når fellesspråket hos et folkeslag, som ennå ikke er blitt en nasjon på grunn av mangelen på nødvendige økonomiske utviklingsvilkår, går under som følge av at staten bryter sammen i dette folkeslaget, mens de lokale dialektene, som ennå ikke har nådd å smelte sammen til et fellesspråk, lever opp igjen og

blir utgangspunktet for dannelse av forskjellige selvstendige språk. Det er mulig at dette nettopp var tilfellet med det felles mongolske språk for eksempel.

11. juli 1950.

Til kameratene D. Bjelkin og S. Furer.

Jeg har mottatt brevene deres.

Deres feil består i at dere blander sammen to forskjellige ting og har satt et annet emne i stedet for det emne som er behandlet i mitt svar til kamerat Krasjeninnikova.

1. Jeg kritiserer i dette svaret N.J.Marr som, når han snakker om språket (det fonetiske) og tenkningen, rykker språket løs fra tenkningen og dermed havner i idealismen. I mitt svar dreier det seg altså om normale mennesker som behersker et språk. Jeg påstår her at tanker bare kan oppstå hos slike mennesker på grunnlag av språkmateriale, at nakne tanker, som ikke er forbundet med språkmateriale, ikke finnes hos folk som behersker et språk.

I stedet for å godta eller forkaste denne læresetningen kommer dere med anomale mennesker, mennesker uten språk, døvstumme, som ikke har noe språk og hvis tanker naturligvis ikke kan oppstå på grunnlag av språkmateriale. Som dere ser er dette et helt annet emne som jeg ikke har vært inne på og ikke kunne komme inn på, for språkforskningen sysler med normale mennesker som behersker et språk og ikke med anomale, døvstumme, som ikke har noe språk.

Dere har byttet ut det behandlede emne med et annet emne som ikke har vært til behandling.

2. Av kamerat Bjelkins brev framgår det at han sidestiller »talespråket» (det fonetiske språk) og »tegn-språket» (ifølge N.J.Marr »hendenes språk»). Han tror øyensynlig at tegnspråk og talespråk er likeverdige, at det menneskelige samfunn en gang i tida ikke hadde noe

talespråk og at »hendenes språk» dengang erstattet det talespråk som dukket opp seinere.

Men hvis kamerat Bjelkin virkelig tenker slik, så tar han grundig feil. Det fonetiske språk eller talespråket har alltid vært det eneste språk i det menneskelige samfunn som har kunnet tjene som et fullverdig meddelelses-middel mellom mennesker. Historien kjenner ikke et eneste menneskelig samfunn, hvor tilbakeliggende det enn har vært, som ikke har hatt sitt eget fonetiske språk. Etnografien kjenner ikke til et eneste ennå tilbakeliggende folkeslag – om det så var like primitivt som, eller enda mer primitivt enn la oss si australierne eller folket i Ildlandet i det forrige århundre – som ikke har hatt sitt eget fonetiske språk. Det fonetiske språket er en av de kreftene i menneskehetens historie som har hjulpet menneskene til å skille seg fra dyreverdenen, slutte seg sammen i samfunn, utvikle sin tenkeevne, få i stand samfunnsmessig produksjon, føre en vellykket kamp mot naturkreftene og nå fram til de framskritt vi har nå i dag.

I dette henseende er betydningen av det såkalte tegnspråket svært liten, da det er ytterst fattig og begrenset. Egentlig er det ikke et språk og ikke engang et surrogat for et språk, i stand til på den ene eller andre måten å erstatte det fonetiske språket, men et hjelpemiddel med ytterst begrensede muligheter som mennesket av og til gjør bruk av for å understreke et eller annet moment i sin tale. Tegnspråket kan like så lite sidestilles med det fonetiske språket som den primitive trehakken kan sidestilles med den moderne larvefotstraktoren som drar fem ploger, eller en traktorsåmaskin.

3. Etter hva det framgår interesserer dere dere først og fremst for døvstumme og først deretter for språkforskningens problemer. Antagelig er det nettopp denne omstendighet som har fått dere til å stille meg en rekke spørsmål. Vel, hvis dere insisterer på det så har jeg ikke noe imot å imøtekomme deres anmodning. Og hvordan ligger det så an med de døvstumme? Virker deres tankeevne? Oppstår det

tanker hos dem? Ja, deres tankeevne virker, det oppstår tanker hos dem. Det er klart at ettersom de døvstumme ikke har noe språk, kan deres tanker ikke oppstå på grunnlag av språkmateriale. Men betyr då det at de døvstummes tanker er nakne, uten sammenheng med »naturens normer» (N.J.Marrs uttrykk)? Nei, slett ikke. De døvstummes tanker oppstår og kan eksistere bare på grunnlag av de bilder, de fornemmelser og forestillinger som danner seg hos dem i det daglige liv om ting i den ytre verden og disse tings forhold seg imellom, takket være syn, følelse, smak- og luktesans. Uten disse bilder, fornemmelser og forestillinger er tanken tom, berøvet et hvilket som helst innhold, det vil si den eksisterer ikke.

22. juli 1950.

Til kamerat A. Kholopov.

Jeg har fått Deres brev. Svaret kommer litt seint på grunn av altfor stort arbeidspress.

I Deres brev går De stilltiende ut fra to forutsetninger: ut fra den forutsetning at verker, som en eller annen forfatter har skrevet, fritt kan siteres løsrevet fra den historiske perioden sitatet gjelder, og dernest ut fra den forutsetning at enkelte marxistiske slutninger eller formuleringer, som en er kommet fram til studiet av en enkelt periode i den historiske utvikling, er gyldige under alle utviklingsperioder og derfor må være uforanderlige.

Jeg må si at begge forutsetningene er tvers igjennom feilaktige.

Et par eksempler:

1) Omkring 1840, dengang monopolkapitalismen ennå ikke var til, dengang kapitalismen utviklet seg mer eller mindre jevnt etter en oppadstigende linje, spredte seg til nye områder, som den ennå ikke hadde lagt under seg, mens loven om den ujevne utvikling ennå ikke kunne virke med full styrke — da kom Marx og Engels til den konklusjon at den sosialistiske revolusjon ikke kunne vinne seier i

noe enkelt land, men bare kunne seire som følge av et generelt framstøt i alle, eller de fleste siviliserte land. Denne konklusjonen ble siden et ledende prinsipp for alle marxister.

Men i begynnelsen av det 20. århundre og særlig under den første verdenskrig, etter at det var blitt klart for alle at den førmonopolistiske kapitalismen åpenlyst hadde vokst over til å bli monopolkapitalisme, da den oppadstigende kapitalismen hadde forandret seg til en døende kapitalisme, etter at krigen hadde vist den imperialistiske verdensfronts uheldredelige svakhet, og da loven om utviklingens ujevnhet forutsatte at proletariske revolusjoner ville bryte ut til ulike tider i ulike land – da kom Lenin, med utgangspunkt i den marxistiske teorien, til den konklusjon at under de nye utviklingsvilkårene ville den sosialistiske revolusjonen kunne føres til seier i ett enkelt land, at seier for den sosialistiske revolusjonen samtidig i alle land eller i et flertall av siviliserte land ville bli umulig ettersom disse landene i ulik grad ville være modne for revolusjonen, og at den gamle formuleringen som Marx og Engels hadde gitt ikke lenger var i samsvar med de nye historiske vilkår.

Som en ser har vi her to forskjellige konklusjoner når det gjelder sosialismens seier, som ikke bare står steilt mot hverandre, men også utelukker hverandre.

Forskjellige bokstavdyrkere og talmudister, som uten å sette seg inn i sakens kjerne siterer mekanisk og løsrevet fra de historiske vilkårene, vil her kunne hevde at den ene av disse konklusjoner må forkastes som ubestridelig gal, mens den andre konklusjonen, som ubestridelig riktig, må gjelde alle utviklingsperioder. Men marxister må vite at de bokstavlærde og talmud-dyrkere tar feil, de må vite at begge konklusjoner er riktige, ikke under alle vilkår, men hver for sin tid: slutningen som Marx og Engels kom til – for perioden før monopolkapitalismen, og slutningen som Lenin kom til – for monopolkapitalismens periode.

2) Engels sier i sin »Anti-Dühring» at etter den sosialistiske revolusjonens seier må staten dø bort. På grunn

av dette begynte bokstavdyrkerne og talmudistene i vårt parti etter den sosialistiske revolusjonens seier i landet vårt å kreve at partiet skulle ta skritt til så snart som mulig å få vår stat til å dø, å legge ned statens organer, å gi avkall på en fast arme.

Men Sovjets marxister kom, etter en analyse av verdenssituasjonen i vår tid, til den konklusjon, at så lenge den kapitalistiske innsirklingen eksisterte, så lenge den sosialistiske revolusjonen bare var seierrikt gjennomført i ett enkelt land, mens kapitalismen hersket i alle andre land, måtte landet der revolusjonen hadde seiret ikke svekke, men på alle måter styrke sin stat, statens organer, etterretningsvesen og arme, så sant dette landet ikke ønsket å bli tynt av den kapitalistiske ringen rundt det. De russiske marxistene kom til den konklusjon at Engels' formulering regner med sosialismens seier i alle land eller de fleste land, at den ikke kunne tillempes i det tilfelle der sosialismen seierer i ett enkelt land, mens kapitalismen regjerer i alle andre land.

Som en ser har vi her to forskjellige formuleringer i spørsmålet om den sosialistiske statens skjebne, to formuleringer som utelukker hverandre.

Bokstavdyrkerne og talmudistene kan si at dette skaper en utålelig situasjon, at den ene formuleringen må kasseres som ubetinget gal, den andre gjelde som ubetinget riktig i alle periodene i den sosialistiske statens utvikling. Men ingen marxist kan være uvitende om at bokstavdyrkerne og talmudistene tar feil, for begge disse formuleringene er riktige, men ikke under alle vilkår, de er riktige hver for sin tid: sovjet-marxistenes formulering for den perioden da sosialismen har seiret i ett eller flere land, Engels' formulering for den perioden da sosialismens suksessive seier i enkelte land vil føre til seier for sosialismen i de fleste land, og da også nødvendige vilkår for å anvende Engels' formulering vil være skapt.

Slike eksempler kan det nevnes atskillige av.

Det samme må sies om de to forskjellige formulering-

ene i spørksmålet som kamerat Kholopov i brevet sitt siterer fra forskjellige verker av Stalin.

Kamerat Kholopov viser til Stalins arbeid: »Om marxismen i språkvitenskapen» der en konklusjon går ut på at det gjennom blanding, la oss si av to språk, vanligvis vil bli et av språkene som går av med seieren, mens det andre går til grunne, at blandingen altså ikke vil gi noe nytt, tredje språk men bevare det ene språket. Videre viser han til en annen konklusjon som følger av Stalins innlegg på SUKP(b)s 16. kongress der det heter, at i den perioden da sosialismen har seiret i verdensmålestokk, når sosialismen blir sterk og blir en naturlig bestanddel av dagliglivet da vil de nasjonale språkene uomgjengelig smelte sammen til et felles språk, som selvsagt verken vil bli kvitrusisk eller tysk, men et eller annet nytt språk.

Etter å ha satt disse to formuleringene opp ved siden av hverandre og oppdaget at de slett ikke dekker hverandre, men tvertom utelukker hverandre, blir kamerat Kholopov helt ute av seg.

»Som jeg forstår av Deres artikkel» – skriver han i sitt brev – »vil blanding av språk aldri kunne gi et nytt språk, men til artikkelen kom, var jeg etter Deres innlegg på SUKP(b)s 16. kongress fullt og fast overbevist om, at under kommunismen ville språkene smelte sammen til ett som var felles for alle.»

Det er tydelig at kamerat Kholopov etter å være blitt klar over motsigelsen i disse to formuleringene og fast forvisset om at en motsigelse må bringes ut av verden, finner det nødvendig å komme vekk fra den ene av formuleringene som uriktig, og klynge seg til den andre formuleringen som riktig for alle tider og for alle land. Men hvilken av dem han skal klynge seg til – det vet han ikke. Så oppstår noe i likhet med en uløselig situasjon. Det faller ikke kamerat Kholopov inn engang at begge formuleringene kan være riktige, hver til sin tid.

Slik går det alltid bokstavdyrkere og talmudister som uten å sette seg inn i sakens realitet siterer mekanisk og

løsrevet fra de historiske vilkår som sitatet omhandler — de kommer uvegerlig i en stilling som de ikke øyner noen vei ut av.

Men hvis en virkelig tar for seg kjernen i spørsmålet, er det ingen grunn til å komme i en slik stilling at en verken vet ut eller inn. Det saken gjelder er at Stalins brosjyre: »Om marxismen i språkvitenskapen» og Stalins innlegg på 16. partikongress går ut fra to helt forskjellige epoker, og som følge av det blir formuleringene også forskjellig.

Stalins formulering i brosjyren, i avsnittene om blanding av språk, er gitt med tanke på epoken *før sosialismens seier* i verdensmålestokk, mens utbytterklassene er den herskende kraft i verden, mens nasjonal og kolonial undertrykkelse fortsatt rår, mens nasjonal isolering og gjensidig mistro nasjonene i mellom bunner i statsskilnader, mens det ennå ikke eksisterer nasjonal likestilling, mens språkblendingen foregår i kamp for et av språkernes herrevelde, mens det ennå ikke finnes vilkår for fredelig vennskapelig samarbeid mellom nasjoner og språk og turen ikke er kommet til samvirke og gjensidig berikelse av språkene innbyrdes, men bare til assimilering av enkelte språk og seier for andre språk. Det sier seg selv at under slike vilkår kan det bare finnes seirende språk og beseirede språk. Nettopp disse vilkårene er det Stalins formulering henspeiler på når den sier at blanding la oss si av to språk, ikke vil resultere i at et nytt språk blir skapt, men i at det ene språket vil seire og det andre lide nederlag.

Når det gjelder Stalins andre formulering, hentet fra innlegget på 16. partikongress, fra avsnittene som omhandler språkernes sammensmelting til et felles språk, så regnes det her med en annen epoke. Nemlig med den epoken som følger *etter sosialismens seier* i verdensmålestokk, da verdensimperialismen ikke lenger eksisterer, utbytterklassene vil være styrtet, nasjonal og kolonial undertrykkelse vil være opphevet, isolering og gjensidig mistro nasjonene imellom vil ha veket plassen for gjensidig tillit og tilnærmede nasjonene imellom, nasjonal likestilling vil være gjen-

nomført, den politikk som går ut på å undertrykke og assimilere andre språk vil være likvidert, samarbeidet nasjonene imellom vil være organisert og de nasjonale språk gjennom samarbeid vil ha mulighet til fritt å berike hverandre. Det sier seg selv at det under disse vilkårene ikke engang kan bli snakk om undertrykkelse og nederlag for enkelte språk, og seier for andre språk. Her har vi ikke lenger å gjøre med to språk, hvor det ene går under mens det andre går ut av kampen som seierherre, her har vi å gjøre med hundrer av nasjonale språk, hvor de rikeste enhetlige sonespråk, gjennom et langvarig økonomisk, politisk og kulturelt samvirke nasjonene imellom, først vil skilles ut. Seinere vil sonespråkene smelte sammen til et felles verdensspråk, som selvsagt ikke blir tysk, ikke russisk, ikke engelsk, men et nytt språk som har tatt opp i seg de beste elementene i nasjonalspråkene og sonespråkene.

Følgelig svarer de to forskjellige formuleringene til to forskjellige epoker i samfunnsutviklingen, og nettopp fordi de svarer til dem er begge formuleringene riktige – hver for sin epoke.

Å kreve at disse formuleringene ikke skulle stå i motsetning til hverandre, ikke skulle utelukke hverandre – er like tåpelig som å kreve at den epoken da kapitalismen rår, ikke skulle stå i motsetning til epoken da sosialismen vil rå, at sosialisme og kapitalisme ikke skulle utelukke hverandre.

Bokstavdyrkerne og talmudistene betrakter marxismen, og de forskjellige slutningene og formuleringene i denne, som en samling dogmer, dogmer som »aldri» vil endres, selv om vilkårene for samfunnsutviklingen endres. De tror at hvis de pugger disse slutningene og formuleringene utenat og siterer dem i tide og utide, vil de være kompetente til å løse hvilke som helst problemer, idet de regner at slutningene og formuleringene som de har lært seg, vil passe til alle tider og i alle land, i alle situasjoner i livet. Men slik kan bare de tenke, som oppfatter marxismens bokstav, men ikke dens realitet, de som ordrett

pugger marxismens slutninger og formuleringer utenat, men ikke forstår innholdet i dem.

Marxismen er vitenskapen om lovene for naturens og samfunnets utvikling, vitenskapen om de undertrykte og utbyttede massers revolusjon, vitenskapen om sosialismens seier i alle land, vitenskapen om oppbyggingen av det kommunistiske samfunn. Marxismen kan som vitenskap ikke bli stående på ett og samme sted, den utvikles og når stadig større fullkommenhet. I sin utvikling kan marxismen ikke la være å berike seg av nye erfaringer, ny viten. Følgelig vil enkelte av dens formuleringer og slutninger ikke kunne unngå å bli byttet ut med nye formuleringer og slutninger i pakt med nye historiske oppgaver. Marxismen anerkjenner ingen uforanderlige slutninger og formuleringer som er gyldige for alle epoker og perioder. Marxismen er en fiende av all dogmatikk.

28. juli 1950.

**Sosialismens
økonomiske
problemer
i Sovjetunionen**

**Til deltakerne i den
økonomiske diskusjonen.**

**BEMERKNINGER TIL DE ØKONOMISKE SPØRSMÅL
I SAMBAND MED NOVEMBER-
DISKUSJONEN 1951**

Jeg har mottatt alle dokumenter fra den økonomiske diskusjonen som foregikk i samband med utkastet til en lærebok i politisk økonomi, deriblant »Forslag til forbedring av utkastet til en lærebok i politisk økonomi», »Forslag til å fjerne feil og unøyaktigheter» i utkastet og »Oversikt over omstridte spørsmål».

Om hele dette materialet og om utkastet til lærebok finner jeg det nødvendig å komme med følgende bemerkninger:

1. Spørsmålet om karakteren av de økonomiske lover under sosialismen.

Noen kamerater bestrider at vitenskapens lover, spesielt den politiske økonomis lover under sosialismen, har objektiv karakter. De bestrider at den politiske økonomis lover gjenspeiler lovmessigheten i prosesser som foregår uavhengig av menneskenes vilje. De mener at sovjetstaten og dens ledere på grunn av den særskilte rolle som historien har tildelt sovjetstaten, kan oppheve de eksisterende lover for den politiske økonomi, at de kan »danne» nye lover, »skape» nye lover.

Disse kamerater tar fullstendig feil. De forveksler tydeligvis vitenskapens lover som gjenspeiler de objektive prosesser i naturen eller i samfunnet som foregår uavhengig av menneskenes vilje, med de lover som utstedes av regjeringer, som skapes etter menneskenes vilje og bare har juridisk gyldighet. Men det går på ingen måte an å forveksle disse lovene.

Marxismen oppfatter vitenskapens lover – likegyldig om det dreier seg om naturvitenskapens lover eller den politiske økonomis lover – som en gjenspeiling av de objektive prosesser som finner sted uavhengig av menneskenes vilje. Menneskene kan oppdage disse lovene, erkjenne dem, studere dem, ta hensyn til dem i sine handlinger og utnytte dem i samfunnets interesse, men de kan ikke forandre eller oppheve dem. Og langt mindre kan de danne eller skape nye lover for vitenskapen.

Betyr dette f. eks. at naturlovenes virkninger, naturkreftenes virkninger overhodet er uavvendelige, at naturkreftenes ødeleggende virkninger overalt og alltid foregår med spontan ubønnhørlig kraft som menneskene er ute av stand til å innvirke på? Nei, det betyr det ikke. Om en utelukker astronomiske, geologiske og noen andre analoge prosesser som menneskene, selv om de har skaffet seg kunnskap om deres utviklingslover, virkelig er ute av stand til å innvirke på, så er menneskene i mange andre tilfelle langt fra maktesløse når det gjelder mulighet til å innvirke på naturprosessene. I alle slike tilfelle kan menneskene – når de har erkjent naturlovene og gjør regning med dem og støtter seg på dem, bruker og utnytter dem kyndig, – innskrenke deres virkefelt, lede naturens ødeleggende krefter i en annen retning og bruke naturens ødeleggende krefter til gagn for samfunnet.

La oss ta et av de mange eksemplene på dette. I de eldste tider ble flom i de store elvene, oversvømmelser og ødeleggelser av boliger og avlinger i samband med dette, regnet for å være uavvendelige katastrofer som menneskene sto maktesløse overfor. Men i tidens løp, etter hvert som menneskenes kunnskaper utviklet seg og menneskene lærte seg å bygge demninger og kraftverk viste det seg å være mulig å beskytte samfunnet mot de oversvømmelsesulykkene, som tidligere syntes å være uavvendelige. Ikke nok med det – menneskene lærte seg å temme naturens ødeleggende krefter, så å si legge sele på dem og bruke

vannkraften til gagn for samfunnet og nytte den til å vanne åkrene, til kraftutvinning.

Betyr dette at menneskene dermed har opphevet naturlovene, vitenskapens lover, at de har skapt nye naturlover, nye lover for vitenskapen? Nei, det betyr det ikke. Saken er den at hele denne framgangsmåten med avvergelse av vannets ødeleggende krefter og utnytting av disse kreftene i samfunnets interesse foregår uten noen som helst krenkelse, forandring eller opphevelse av vitenskapens lover, uten at det blir skapt nye lover for vitenskapen. Tvert om foregår hele denne prosessen i nøye samsvar med naturens lover, vitenskapens lover, for ethvert brudd på naturlovene, det minste brudd på dem kunne bare bringe ugreie i saken, ødelegge prosessen.

Det samme må sies om lovene for den økonomiske utvikling, lovene for den politiske økonomi – enten det nå dreier seg om kapitalismens periode eller sosialismens periode. Her, liksom i naturvitenskapen, er lovene for den økonomiske utvikling objektive lover som gjenspeiler prosesser i den økonomiske utvikling, som foregår uavhengig av menneskenes vilje. Menneskene kan oppdage disse lovene, erkjenne dem og støttet til dem utnytte dem i samfunnets interesse, gi de ødeleggende virkninger av visse lover en annen retning, begrense deres virkefelt og gi mer bevegelsesfrihet for andre lover som prøver å bryte seg vei, men de kan ikke oppheve dem eller skape nye økonomiske lover.

En særegenhet ved den politiske økonomi er at dens lover, til forskjell fra naturvitenskapens lover, er kortvarige, at de, eller i alle fall de fleste av dem, virker i løpet av en bestemt historisk periode, hvoretter de viker plass for nye lover. Men de – disse lovene – oppheves ikke, de taper sin gyldighet i kraft av de nye økonomiske vilkår, og viker plass for nye lover som ikke skapes av menneskene, men oppstår på grunnlag av de nye økonomiske vilkår.

Det henvises til »Anti-Dühring» av Engels, til hans formulering om at i og med at kapitalismen blir likvidert og produksjonsmidlene blir samfunnseie, vil menneskene få

makten over sine produksjonsmidler, bli fri for de samfunnsøkonomiske forholds åk, bli »herrer» over sitt samfunnsliv. Engels kaller denne friheten »innsikt i nødvendigheten». Men hva kan »innsikt i nødvendigheten» bety? Det betyr at når menneskene har erkjent de objektive lover (»nødvendigheten»), vil de anvende dem helt bevisst i samfunnets interesse. Nettopp derfor sier Engels samme sted at:

»Lovene for deres egne samfunnsmessige handlinger, som hittil har stått for menneskene som fremmede naturlover som behersket dem, vil da med full sakkunnskap bli brukt og derved behersket av menneskene.»

Som en ser taler Engels' formulering slett ikke til fordel for dem som tror at en under sosialismen kan oppheve de bestående økonomiske lover og skape nye. Tvert om krever den ikke opphevelse, men erkjennelse av de økonomiske lover og kyndig bruk av dem.

Det blir sagt at de økonomiske lovene har spontan karakter, at disse lovenes virkninger er uavvendelige og at samfunnet står maktesløst overfor dem. Det er ikke riktig. Det er å gjøre lovene til fetisjer, å gjøre seg til slave av lovene. Det er bevist at samfunnet ikke er maktesløst overfor lovene, at samfunnet, når det har erkjent de økonomiske lovene og støtter seg til dem, kan begrense deres virkefelt, utnytte dem i samfunnets interesse og »temme» dem, som i tilfellet med naturkreftene og deres lover, som tilfellet var i det forannevnte eksempel med oversvømmelsene i de store elvene.

Det henvises til sovjetmaktens særskilte rolle i oppbyggingen av sosialismen, som angivelig gjør det mulig for den å oppheve de eksisterende lover for den økonomiske utvikling og »danne» nye. Det er også uriktig.

Sovjetmaktens særskilte rolle har sin forklaring i to omstendigheter: for det første i at sovjetmakten ikke skulle erstatte en form for utbytting med en annen form, som det var under de gamle revolusjonene, men oppheve enhver utbytting; for det annet i at landet da det manglet alle

ferdige spirer til en sosialistisk økonomi – måtte skape nye, sosialistiske økonomiformer så å si på »bar bakke».

Dette var ubetinget en vanskelig og komplisert oppgave som var uten presedens. Likevel har sovjetmakten løst denne oppgaven med ære. Men den har ikke løst den fordi den angivelig har opphevet de eksisterende økonomiske lover og »dannet» nye, men bare fordi den har støttet seg til den økonomiske loven om *det ubetingede samsvar* mellom produksjonsforholdene og produktivkreftenes karakter. Produktivkreftene i landet vårt, især i industrien, var av samfunnsmessig karakter, men eiendomsformen var privat, kapitalistisk. Støttet til den økonomiske loven om det ubetingede samsvar mellom produksjonsforholdene og produktivkreftenes karakter, har sovjetmakten overført produksjonsmidlene i samfunnseie, gjort dem til hele folkets eiendom og dermed avskaffet det gamle utbyttings-systemet og skapt sosialistiske former for økonomien. Hadde ikke denne loven vært og hadde ikke sovjetmakten støttet seg til den, kunne den ikke ha løst sin oppgave.

Den økonomiske loven om det ubetingede samsvar mellom produksjonsforholdene og produktivkreftenes karakter har lenge søkt å brøyte seg vei i de kapitalistiske land. Når den ennå ikke har brøytet seg vei og fått bevegelsesfrihet, så er det fordi den møter en meget sterk motstand fra de utdøende kreftene i samfunnet. Her støter vi på en annen særegenhet ved de økonomiske forskjell fra lovene i naturvitenskapen, der oppdagelsen og anvendelsen av en ny lov går mer eller mindre glatt, møter oppdagelsen og anvendelsen av en ny lov på det økonomiske område, en lov som går de utdøende samfunnskrefters interesser for nær, den sterkeste motstand fra disse kreftene. Følgelig trengs det en kraft, en samfunnsmessig kraft, som er i stand til å overvinne denne motstanden. En slik kraft steg fram i vårt land i forbundet mellom arbeiderklassen og bøndene, som utgjør det overveldende flertall i samfunnet. En slik kraft har ennå ikke trått fram i andre, kapitalistiske land. Dette er hemmeligheten ved at det

lyktes sovjetmakten å knuse de gamle krefter i samfunnet, og at den økonomiske loven om det ubetingede samsvar mellom produksjonsforholdene og produktivkreftenes karakter har fått fullt spillerom hos oss.

Det blir sagt at nødvendigheten av planmessig (proporsjonal) utvikling av folkehusholdningen i landet vårt gjør det mulig for sovjetmakten å oppheve eksisterende og skape nye økonomiske lover. Det er fullstendig galt. Det går ikke an å forveksle våre års- og femårsplaner med den objektive økonomiske loven om planmessig, proporsjonal utvikling av folkehusholdningen. Loven om planmessig utvikling av folkehusholdningen oppsto som motvekt til loven om konkurranse og anarki i produksjonen under kapitalismen. Den oppsto på grunnlag av at produksjonsmidlene var gått over i samfunnseie, etter at loven om konkurranse og anarki i produksjonen hadde mistet sin gyldighet. Den trådte i funksjon fordi en sosialistisk folkehusholdning bare kan drives på grunnlag av den økonomiske loven om en planmessig utvikling av folkehusholdningen. Dette betyr at loven om planmessig utvikling av folkehusholdningen gjør det mulig for våre planleggingsorganer å planlegge den samfunnsmessige produksjonen riktig. Men det går ikke an å forveksle muligheten med virkeligheten. Det er to forskjellige ting. For å gjøre denne muligheten til virkelighet må en studere denne økonomiske loven, må en beherske den, må en lære å bruke den med full sakkunnskap, må en sette opp slike planer som fullt ut gjenspeiler denne lovens krav. Det går ikke an å si at våre års- og femårsplaner fullt ut gjenspeiler denne økonomiske lovens krav.

Det blir sagt at noen økonomiske lover, deriblant også verdiloven, som gjelder hos oss under sosialismen, er lover som er »omdannede» eller til og med »fundamentalt omdannede» på grunnlag av planøkonomien. Det er heller ikke riktig. Lover kan ikke »omdannes», enn si »fundamentalt». Hvis en kan omdanne dem, kan en også oppheve dem og erstatte dem med andre lover. Tesen om lovenes »forvandling», »omdannelse» er en levning av den uriktige

formuleringen om »opphevelse» og »dannelse» av lovene. Enda formuleringen om forvandling av de økonomiske lover lenge har vært gjengs hos oss, blir det nødvendig å gi avkall på den for nøyaktighetens skyld. En kan innskrenke virkefeltet for de og de økonomiske lover, en kan avverge deres ødeleggende virkninger – selvsagt dersom slike forekommer – men en kan ikke »omdanne» eller »oppheve» dem.

Altså, når en taler om å »underlegge seg» naturkreftene eller de økonomiske krefter, om »herredømme» over dem o.s.v., så vil en dermed slett ikke si at menneskene kan »oppheve» vitenskapens lover eller »danne» dem. Tvertimot – med dette vil en bare si at menneskene kan oppdage lover, erkjenne dem, mestre dem, lære å anvende dem med full sakkunnskap, utnytte dem i samfunnets interesse og dermed legge dem under seg, oppnå herredømme over dem.

Lovene for den politiske økonomi under sosialismen er altså objektive lover, som gjenspeiler lovmessigheten i prosessene i det økonomiske liv som foregår uavhengig av vår vilje. Folk som benekter denne tesen fornekter i realiteten vitenskapen, og i og med at de fornekter vitenskapen, fornekter de muligheten av ethvert framsyn – og følgelig fornekter de muligheten av å lede det økonomiske liv.

En kan si at alt det som er framholdt her, er riktig og alminnelig kjent, men det er ingenting som er nytt i det, og følgelig er det ikke umaken verd å spille tiden på å gjenta alminnelig kjente sannheter. Selvsagt er det virkelig ikke noe nytt i dette, men det ville være galt å tro at det ikke er umaken verd å bruke tiden til å gjenta noen sannheter som vi kjenner. Saken er den at vi, den ledende kjernen hvert år får forsterkninger av tusenvis nye, unge krefter. De brenner av trang til å hjelpe oss, brenner av trang til å vise hva de duger til, men de har ikke tilstrekkelig marxistisk fostring, de kjenner ikke mange sannheter som er velkjente for oss, og er nødt til å famle i mørke. De er overveldet av sovjetmaktens kolossale landevinninger, yre over sovjet-systemets uvanlige framganger, og de begynner å forestille

seg at sovjetmakten »klarer alt», at »alt er en lek for den», at den kan oppheve vitenskapens lover og danne nye lover. Hva skal vi gjøre med disse kameratene? Hvordan skal en oppdra dem i marxismen-leninismens ånd? Jeg tror at en systematisk gjentagelse av såkalte »alminnelig kjente» sannheter, en tålmodig klarlegging av dem er et av de beste midler til marxistisk oppdragelse av disse kameratene.

2. Spørsmålet om vareproduksjonen under sosialismen.

Noen kamerater hevder at partiet ikke gjorde rett da det beholdt vareproduksjonen etter at det hadde tatt makten og nasjonalisert produksjonsmidlene i landet vårt. De mener at partiet burde ha avskaffet vareproduksjonen alt den gang. Herved henviser de til Engels, som sier:

»Så snart samfunnet overtar produksjonsmidlene, er vareproduksjonen avskaffet, og med den også produktenes herredømme over produsentene.» (»Anti-Dühring»).

Disse kameratene tar grundig feil.

La oss analysere Engels' formulering. Engels' formulering kan ikke betraktes som helt klar og eksakt, for den presiserer ikke hvorvidt det er tale om samfunnets overtakelse av alle produksjonsmidler eller bare en del produksjonsmidler, dvs. om alle produksjonsmidler er gjort til hele folkets eiendom, eller om det bare er en del av produksjonsmidlene som er det. Denne formulering av Engels kan altså oppfattes både slik og slik.

På et annet sted i »Anti-Dühring» taler Engels om overtakelse av »alle produksjonsmidler», om overtakelse av »alle produksjonsmidler i sin helhet». Altså sikter Engels i sin formulering ikke til nasjonalisering av en del av produksjonsmidlene, men av alle produksjonsmidler, dvs. at produksjonsmidlene ikke bare i industrien, men også i jordbruket blir gjort til hele folkets eiendom.

Av dette følger at Engels sikter til land der kapitalismen og konsentrasjonen av produksjonen ikke bare i indu-

strien, men også i jordbruket er tilstrekkelig utviklet til å ekspropriere alle produksjonsmidler i landet og gjøre dem til hele folkets eiendom. Engels mener følgelig at i slike land måtte vareproduksjonen avskaffes hånd i hånd med at samfunnet overtar alle produksjonsmidler, og det er selvsagt riktig.

Det fantes bare et slikt land i slutten av forrige århundre, på den tid da »Anti-Duhring» kom ut, nemlig England, der utviklingen av kapitalismen og konsentrasjonen av produksjonen både i industrien og jordbruket var kommet så langt, at hvis proletariatet tok makten, var det mulig å gjøre alle produksjonsmidler i landet til hele folkets eiendom og avskaffe vareproduksjonen.

I dette tilfelle ser jeg bort fra spørsmålet om utenriks-handelens betydning for England, med dens veldige relative vekt i Englands folkehusholdning. Jeg tror at først når en har studert dette spørsmålet, vil en definitivt kunne løse spørsmålet om vareproduksjonens skjebne i England etter proletariatets maktøvertakelse og nasjonalisering av alle produksjonsmidler.

Det gjelder for øvrig ikke bare for slutten av forrige århundre, men også for vår egen tid, at intet annet land har nådd det trinn i utviklingen av kapitalismen og konsentrasjon av produksjonen i jordbruket, som vi kan se i England. Når det gjelder de andre land, så finnes det der, trass i utviklingen av kapitalismen på landsbygda, ennå en temmelig tallrik klasse av små og mellomstore selveierprodusenter, og en må i tilfelle proletariatet tar makten avgjøre hva det skal bli til med dem.

Spørsmålet er da: hva skal proletariatet og dets parti gjøre hvis det i det ene eller andre land, deriblant også i vårt land, foreligger gunstige vilkår for at proletariatet kan ta makten og styrte kapitalismen, hvis kapitalismen i industrien har konsentrert produksjonsmidlene i den grad at en kan ekspropriere dem og overføre dem i samfunnets eie, mens derimot jordbruket, trass i kapitalismens vekst, ennå er så oppstykket mellom tallrike små og mellomstore

selveierprodusenter at det ikke kan bli spørsmål om å ekspropriere disse produsentene?

Engels' formulering gir ikke noe svar på dette spørsmålet. Den skal for øvrig heller ikke svare på dette spørsmålet, da den er utsprunget av et annet spørsmål — nemlig spørsmålet om hvordan det skal gå med vareproduksjonen etter at alle produksjonsmidler er overtatt av samfunnet.

Hva skal en altså gjøre dersom ikke alle produksjonsmidler, men bare en del av produksjonsmidlene er blitt samfunnsmessige, mens vilkårene ligger vel til rette for at proletariatet kan ta makten — bør proletariatet da ta makten, og må en avskaffe vareproduksjonen straks etter dette?

En kan selvsagt ikke kalle det noe svar når noen bedrøvelige marxister hevder at under disse omstendigheter burde en gi avkall på å ta makten og i stedet vente til kapitalismen rekker å ruinere millioner små og mellomstore produsenter, forvandle dem til landarbeidere og konsentrere produksjonsmidlene i jordbruket, at det først etter dette kan bli aktuelt med proletariatets maktovertagelse og samfunnets overtagelse av alle produksjonsmidler. Det er begripelig at marxister ikke kan gå med på en slik »utvei» dersom de ikke ønsker å skjemme seg fullstendig ut.

En kan heller ikke regne det for noe svar når andre bedrøvelige marxister mener at en likevel bør ta makten og gå til ekspropriering av de små og mellomstore produsentene på landsbygda og gjøre deres produksjonsmidler til samfunnseie. Marxister kan heller ikke slå inn på denne meningsløse og forbryterske veien, for en slik framgangsmåte ville ødelegge enhver mulighet for at den proletariske revolusjon kunne seire, og for lange tider kaste bøndene over i proletariatets fienders leir.

Svaret på dette spørsmålet har Lenin gitt i sine arbeider om »naturalskatten» og i sin berømte »kooperasjonsplan».

Lenins svar går i korthet ut på følgende:

a) en må ikke la noen gunstige vilkår for maktovertagelse gå fra seg, proletariatet må ta makten uten å vente til det øyeblikk da kapitalismen har klart å ruinere den millionsterke befolkning av små og mellomstore individuelle produsenter.

b) en må ekspropriere produksjonsmidlene i industrien og gjøre dem til hele folkets eiendom.

c) når det gjelder de små og mellomstore individuelle produsenter, må de gradvis slutes sammen i produksjonskooperativer, dvs. store landbruksbedrifter, kollektivbruk.

d) en må utvikle industrien på alle måter og underbygge kollektivbrukene med en moderne teknisk basis for storproduksjon, idet man så langt fra å ekspropriere dem, tvert om forsyner dem bedre og bedre med førsteklasses traktorer og andre maskiner.

e) av hensyn til det økonomiske samarbeidet («smytsjka'en») mellom by og land, industri og jordbruk, må en for en viss tid opprettholde vareproduksjonen (varebytte gjennom kjøp og salg), som den eneste form for økonomiske forbindelser med byen som er akseptabel for bøndene, og for fullt utvikle sovjethandelen, så vel den statlige som kooperativenes og kollektivbrukenes, samtidig som alle kapitalister fortrenkes fra vareomsetningen.

Vår sosialistiske oppbyggings historie viser at denne utviklingsveien som Lenin har trukket opp, har vært fullstendig riktig.

Det kan ikke være tvil om at for alle kapitalistiske land som har en mer eller mindre tallrik klasse av små og mellomstore produsenter, er denne utviklingsveien den eneste mulige og formålstjenlige for sosialismens seier.

Det blir sagt at vareproduksjonen under alle forhold likevel må føre og sikkert vil føre til kapitalisme. Det er ikke riktig. Ikke alltid og under alle forhold! En kan ikke sette likhetstegn mellom vareproduksjon og kapitalistisk produksjon. Det er to forskjellige ting. Den kapitalistiske produksjon er den høyeste form for vareproduksjon. Vare-

produksjonen fører bare til kapitalisme dersom det eksisterer privat eiendomsrett til produksjonsmidlene, dersom arbeidskraften opptrer på markedet som en vare som kapitalisten kan kjøpe og utbytte i produksjonsprosessen, altså dersom det i et land eksisterer det system at kapitalistene utbytter lønnsarbeidere. Den kapitalistiske produksjon begynner der hvor produksjonsmidlene er konsentrert på private hender og arbeiderne, som mangler produksjonsmidler, er nødt til å selge sin arbeidskraft som vare. Uten dette fins det ingen kapitalistisk produksjon.

Men hvis det nå ikke foreligger slike vilkår som forvandler vareproduksjonen til kapitalistisk produksjon, hvis produksjonsmidlene ikke lenger er privat, men sosialistisk eiendom, hvis det ikke fins noe system med lønnsarbeid og arbeidskraften ikke lenger er en vare, hvis utbyttingssystemet er avskaffet for lenge siden – hva da: kan en da gå ut fra at vareproduksjonen likevel vil føre til kapitalisme? Nei, det kan en ikke. Og vårt samfunn er jo nettopp et slikt samfunn, der den private eiendomsrett til produksjonsmidlene, systemet med lønnsarbeid, utbyttingssystemet, for lenge siden har opphørt å eksistere.

En kan ikke betrakte vareproduksjonen som noe som er seg selv nok, noe som er uavhengig av de omgivende økonomiske vilkår. Vareproduksjonen er eldre enn den kapitalistiske produksjon. Den eksisterte i slavesamfunnet og tjente det, men førte likevel ikke til kapitalisme. Den eksisterte under føydalismen og tjente den, men trass i at den skapte visse vilkår for kapitalistisk produksjon, førte den ikke til kapitalisme. Spørsmålet er: hvorfor kan ikke vareproduksjonen i en viss tid også tjene vårt sosialistiske samfunn uten å føre til kapitalisme, når man tar i betraktning at vareproduksjonen hos oss ikke har den ubegrensede og altomfattende utbredelse som under kapitalistiske vilkår, at det hos oss er satt strenge rammer for den, takket være slike avgjørende økonomiske vilkår som den samfunnsmessige eiendomsrett til produksjonsmidlene, avskaffelsen av systemet med lønnsarbeid og avskaffelsen av utbyttingen?

Det blir sagt at etter at det samfunnsmessige eie av produksjonsmidlene har fått herredømme i vårt land og systemet med lønnsarbeid og utbytting er likvidert, har vareproduksjonen mistet sin mening, at en av denne grunn burde avskaffe vareproduksjonen.

Det er heller ikke riktig. På det nåværende tidspunkt eksisterer det hos oss to hovedformer for sosialistisk produksjon: statsproduksjonen – som er allmenfolkelig produksjon – og kollektivbruksproduksjonen, som ikke er allmenfolkelig produksjon. På statsbedriftene er produksjonsmidlene og produksjonsresultatet hele folkets eiendom. På kollektivbrukene er det riktignok så at produksjonsmidlene (jorden, maskinene) tilhører staten, men produksjonsresultatet eies av de enkelte kollektivbrukene, da arbeidet på kollektivbrukene såvel som såkornet er deres eget, og jorden som er overlatt kollektivbrukene til evig bruk, faktisk disponeres av kollektivbrukene som deres egen eiendom, trass i at de ikke kan selge, kjøpe, bortforpakte eller pantsette den.

Denne omstendighet medfører at staten bare kan disponere over produktene fra statsbedriftene, mens kollektivbrukene alene disponerer over kollektivbrukenes produkter som sin eiendom. Men kollektivbrukene vil ikke gi fra seg sine produkter på annen måte enn i form av varer som de vil bytte for å skaffe seg de varer de trenger.

For tiden godtar ikke kollektivbrukene andre økonomiske forbindelser med byen enn vareforbindelser, enn bytte gjennom kjøp og salg. Derfor er vareproduksjonen og vareomsetningen hos oss for tiden like nødvendig som for, la oss si, ca. tretti år siden, da Lenin slo fast at det var nødvendig å utvikle vareomsetningen på alle mulige måter.

Selvsagt er det slik at når det i stedet for to hovedsektorer i produksjonen, statens og kollektivbrukenes, oppstår en altomfattende produksjonssektor med rett til å disponere over hele landets forbruksvareproduksjon, da vil varesirkulasjonen med sin »pengehusholdning» forsvinne som et overflødig element i folkehusholdningen. Men så

lenge vi ikke har dette, så lenge vi ennå har to hovedsektorer i produksjonen, må vareproduksjonen og varesirkulasjonen stå ved makt som et nødvendig og meget nyttig element i vårt folkehusholdningssystem. Hvordan dannelsen av en enhetlig samlet sektor vil foregå, enten det nå blir ved at kollektivbruks-sektoren simpelthen innlemmes i statssektoren — hvilket er lite sannsynlig (da det ville bli oppfattet som ekspropriasjon av kollektivbrukene) — eller ved at det organiseres et enhetlig økonomisk organ for hele folket (med representanter for statsindustrien og kollektivbrukene) som først får rett til å føre regnskap over hele landets forbruksproduksjon og etter hvert også til å fordele det som produseres f.eks. i form av produktutveksling — er et spørsmål for seg som krever særskilt drøfting.

Vår vareproduksjon er følgelig ikke en vanlig vareproduksjon, men en vareproduksjon av et eget slag, en vareproduksjon uten kapitalister, en vareproduksjon som hovedsakelig har å gjøre med varer fra forente sosialistiske produsenter (staten, kollektivbrukene, kooperasjonen), hvis virkefelt er begrenset til personlige forbruksartikler og som åpenbart ikke under noen omstendighet kan utvikle seg til kapitalistisk produksjon og som sammen med sin »pengehusholdning» har til oppgave å tjene utviklingen og konsolideringen av den sosialistiske produksjonen.

Derfor tar de fullstendig feil de kamerater som sier at fordi det sosialistiske samfunn ikke likviderer produksjonens vareformer må alle de økonomiske kategorier som er typiske for kapitalismen, angivelig gjenoppstå hos oss, nemlig arbeidskraften som vare, merverdien, kapitalen, profitten av kapitalen, den gjennomsnittlige profitttraten, osv. Disse kamerater forveksler vareproduksjon med kapitalistisk produksjon og tror at når det fins vareproduksjon, må det også finnes kapitalistisk produksjon. De skjønner ikke at det er en grunnleggende forskjell mellom vår vareproduksjon og vareproduksjonen under kapitalismen.

Ikke nok med det. Jeg tror det er nødvendig å forkaste også visse begreper som kunstig blir klistret utenpå

våre sosialistiske forhold og som er hentet fra Marx' »Kapitalen», der Marx analyserte kapitalismen. Jeg tenker blant annet på slike begreper som »nødvendig» arbeid og »merarbeid», »nødvendig» produkt og »merprodukt», »nødvendig» arbeidstid og »merarbeidstid». Marx analyserte kapitalismen for å finne kilden til utbyttingen av arbeiderklassen, merverdien, og for å gi arbeiderklassen, som er berøvet produksjonsmidler, det åndelige våpen til å styrte kapitalismen. Det er forståelig at Marx her benytter seg av begreper (kategorier) som helt ut svarer til de kapitalistiske forhold. Men det er mer enn merkelig å bruke disse begrepene nå, da arbeiderklassen ikke lenger er berøvet makt og produksjonsmidler, men tvert om har makten i sine hender og eier produksjonsmidlene. Nå under vårt samfunnssystem lyder det temmelig meningsløst når en snakker om arbeidskraften som en »vare» og om å »leie» arbeidere; som om arbeiderklassen som er eier av produksjonsmidlene, leier seg ut til seg selv og selger sin arbeidskraft til seg selv. Like besynderlig er det å snakke om »nødvendig» arbeid og »merarbeid» nå; som om det arbeid arbeiderne yter samfunnet under våre forhold for å utvide produksjonen, utvikle folkeopplysningen, helsevernet, organisere forsvaret, osv. ikke skulle være like nødvendig for den nå herskende arbeiderklasse, som arbeidet som går med til å dekke arbeiderens og hans families personlige behov.

Det er verd å legge merke til at Marx i sitt verk »Kritikk av Gothaprogrammet», der han ikke lenger analyserer kapitalismen, men blant annet den første fase i det kommunistiske samfunn, erklærer at det arbeid som blir ytt samfunnet til utviding av produksjon, til folkeopplysning, helsevern, forvaltningsutgifter, opplegging av reserver osv. er like nødvendig som det arbeid som blir brukt til å tilfredsstille arbeiderklassens behov for forbruksartikler.

Jeg tror at våre økonomer bør gjøre slutt på denne uoverensstemmelsen mellom de gamle begreper og tingenes nye tilstand i vårt sosialistiske land, og erstatte de gamle

begrepene med nye begreper som står i samsvar med de nye forhold.

Til en viss tid kunne vi finne oss i denne uoverensstemmelsen, men nå er tiden inne til endelig en gang å gjøre slutt på denne uoverensstemmelsen.

3. Spørsmålet om verdiloven under sosialismen.

Stundom stilles spørsmålet: består verdiloven og virker den hos oss under vårt sosialistiske system?

Ja, den består og den virker. Der det fins varer og vareproduksjon, må også verdiloven finnes.

Verdilovens virkefelt hos oss omfatter først og fremst varesirkulasjonen, varebyttet gjennom kjøp og salg, hovedsakelig byttet av personlige forbruksvarer. Her, på dette område, beholder verdiloven, selvsagt innenfor visse grenser, rollen som regulator.

Men virkningene av verdiloven innskrenker seg ikke til varesirkulasjonenes sfære. De omfatter også produksjonen. Riktignok er det så at verdiloven ikke har regulerende betydning i vår sosialistiske produksjon, men den innvirker likevel på produksjonen, og det går ikke an å ignorere dette når en skal lede produksjonen. Saken er den at forbruksproduktene som er nødvendige for å dekke forbruket av arbeidskraft i produksjonsprosessen, hos oss produseres og realiseres som varer underlagt verdilovens virkning. Nettopp her er det at verdilovens innvirkning på produksjonen viser seg. I samband med dette har slike spørsmål som spørsmålet om økonomisk planlegging og rentabilitet, selvkostnad, priser osv. aktuell betydning for våre bedrifter. Derfor kan og bør våre bedrifter ikke unnlate å ta hensyn til verdiloven.

Er dette bra? Det er ikke ille. Slik som forholdene hos oss er i dag, er dette virkelig ikke ille, for denne omstendighet oppdrar våre økonomiske ledere til å organisere produksjonen på en rasjonell måte og disiplinerer dem.

Det er ikke ille fordi det lærer våre økonomiske ledere å beregne produksjonsstørrelser, beregne dem nøyaktig og like nøyaktig kalkulere med reelle størrelser i produksjonen, ikke komme med prat om »anslagsvise oppgaver» grepet ut av luften. Det er ikke ille fordi det lærer våre økonomiske ledere å lete etter, finne og utnytte skjulte reserver i produksjonen, og ikke gi en god dag i dem. Det er ikke ille, fordi det lærer våre økonomiske ledere å forbedre produksjonsmetodene systematisk, senke produksjonskostnadene, gjennomføre reelle forhåndsberegninger og oppnå at bedriftene blir rentable. Det er en god praktisk skole, som fremmer våre økonomiske kadrers vekst og raskere gjør dem til virkelige ledere av den sosialistiske produksjon i den nåværende utviklingsetappen.

Det er ikke det at verdiloven innvirker på produksjonen hos oss, som er ulykken. Ulykken er at våre bedriftsledere og planøkonomer, med få unntak, har dårlig kjennskap til verdilovens virkninger, ikke studerer dem og ikke forstår å ta hensyn til dem i sine beregninger. Dette er i grunnen forklaringen på det rotet som ennå rår hos oss i spørsmålet om prispolitikken. Her er et av mange eksempler. For en tid siden ble det av hensyn til bomullsavlen besluttet å regulere forholdet mellom prisene på bomull og korn, fikserte prisene på korn som blir solgt til bomullsdyrkerne, og forhøye prisene på bomull som leveres til staten. I samband med dette kom våre økonomiske ledere og planøkonomer med et forslag som ikke kunne annet enn forbløffe medlemmene av sentralstyret, da dette forslaget gikk ut på at prisen for et tonn korn ble satt til omtrent det samme som prisen på et tonn bomull, og dessuten var prisen for et tonn korn jamstelt med prisen på et tonn brød. Da sentralstyrets medlemmer innvendte at prisen på et tonn brød burde være høyere enn prisen på et tonn korn på grunn av merutgiftene til maling og baking, og at bomull i det hele koster mer enn korn – noe som bomulls- og kornprisene på verdensmarkedet vitner om – så kunne forslagsstillerne ikke gi noe fornuftig svar på det. Derfor ble

sentralstyret nødt til selv å ta hånd om saken og sette ned prisene på korn og forhøye prisene på bomull. Hva ville hendt hvis forslaget til disse kameratene hadde fått lovs kraft? Vi ville ha ruinert bomullsdyrkerne og stått der uten bomull.

Men betyr alt dette at verdilovens virkning hos oss har like stort spillerom som under kapitalismen, at verdiloven er regulator av produksjonen hos oss? Nei, det gjør det ikke. I virkeligheten er verdilovens virkefelt under vårt økonomiske system strengt begrenset og satt innenfor visse rammer. Det er alt sagt at vareproduksjonens virkefelt under vårt system er strengt begrenset og satt innenfor visse rammer. Det samme gjelder verdilovens virkefelt. Det er ikke tvil om det at det ikke fins privat eiendomsrett til produksjonsmidlene og at produksjonsmidlene både i by og på land er gjort til samfunnseie, må begrense verdilovens virkefelt og graden av dens innvirkning på produksjonen.

I samme retning virker loven om den planmessige (proporsjonale) utviklingen av folkehusholdningen, som har avløst den gamle loven om konkurranse og anarki i produksjonen.

I samme retning virker våre års- og femårsplaner og overhodet hele vår økonomiske politikk, som støtter seg til kravene i loven om planmessig utvikling av folkehusholdningen.

Alt dette tilsammen fører til at verdilovens virkefelt hos oss er strengt begrenset og at verdiloven ikke kan spille rollen som regulator av produksjonen under vårt system.

Dette forklarer i grunnen også den »forbløffende» kjensgjerning at verdiloven hos oss, trass i den uavbrutte og rivende vekst i vår sosialistiske produksjon, ikke fører til overproduksjonskriser, mens den samme verdiloven, som har et vidt virkefelt under kapitalismen, trass i det lave tempoet i produksjonstilveksten i de kapitalistiske land, der fører til periodiske overproduksjonskriser.

Det blir sagt at verdiloven er en konstant lov, som uavviselig gjelder for alle perioder i den historiske utvikling,

at selv om verdiloven vil miste sin gyldighet som regulator av bytteforholdene i det kommunistiske samfunns annen fase, så vil den i denne fasen beholde sin gyldighet som regulator av forbindelsene mellom de forskjellige produksjonsgreinene, av arbeidsfordelingen mellom produksjonsgreinene.

Det er fullstendig uriktig. Verdien, likesom verdi-loven, er en historisk kategori, knyttet til vareproduksjonens eksistens. Når vareproduksjonen forsvinner, forsvinner også verdien med dens former og verdiloven.

I den annen fase i det kommunistiske samfunn vil mengden av arbeid som blir nedlagt i framstillingen av produkter, ikke bli målt på indirekte vei, ikke gjennom verdien og dens former, som det er tilfelle under vareproduksjonen, men direkte og umiddelbart – med den mengde tid, det antall timer som er brukt til å framstille produktene. Og når det gjelder fordelingen av arbeidet, så kommer fordelingen av arbeidet mellom produksjonsgreinene til å reguleres ikke av verdiloven, som da ikke er i kraft, men av veksten i samfunnets behov for produkter. Dette blir et samfunn der produksjonen blir regulert av samfunnets behov og beregningen av samfunnets behov får førsterangs betydning for planleggingsorganene.

Fullstendig feilaktig er også den påstand at verdiloven under vårt nåværende økonomiske system, i første fase av det kommunistiske samfunns utvikling, regulerer »proporsjonene» i fordelingen av arbeidet mellom de forskjellige produksjonsgreinene.

Hvis det hadde vært riktig, ville det vært ubegripelig hvorfor en hos oss ikke setter alt inn på å utvikle lettindustrien, som er den mest rentable, framfor tungindustrien, som ofte er mindre rentabel og av og til helt urentabel.

Hvis dette hadde vært riktig, er det ubegripelig hvorfor vi ikke legger ned en rekke ennå urentable bedrifter innen tungindustrien, der arbeidernes arbeid ikke gir »tilbørlig nytteeffekt», og ikke starter nye bedrifter i den

absolutt rentable lettindustrien, der arbeidernes arbeid kunne ha gitt »større nytteeffekt».

Hvis dette hadde vært riktig, er det ubegripelig hvorfor vi ikke flytter arbeidere over fra de lite rentable bedrifter, selv om de er mer nødvendige for folkehusholdningen, til mer rentable bedrifter, i samsvar med verdiloven, som angivelig regulerer »proporsjonene» i fordelingen av arbeidet mellom produksjonsgreinene?

Det er opplagt at hvis vi gikk i disse kameraters fotspor, så ville vi bli nødt til å oppgi forrangen for produksjonen av produksjonsmidler til fordel for produksjonen av forbruksartikler. Men hva betyr det å oppgi forrangen for produksjoen av produksjonsmidler? Det betyr å ødelegge muligheten for en uavbrutt vekst i vår folkehusholdning, for det er umulig å trygge en uavbrutt vekst i folkehusholdningen uten at en samtidig sikrer produksjonen av produksjonsmidler forrang.

Disse kameratene glemmer at verdiloven bare kan være regulator av produksjonen under kapitalismen, der det rår privat eiendomsrett til produksjonsmidlene, konkurranse, produksjonsanarki, overproduksjonskriser. De glemmer at verdilovens virkefelt hos oss er avgrenset av den samfunnsmessige eiendomsrett til produksjonsmidlene, av virkningen av loven om den planmessige utvikling av folkehusholdningen — følgelig også avgrenset av våre års- og femårsplaner, som tilnærmelsesvis gjenspeiler denne lovens krav.

Noen kamerater trekker av dette den slutning at loven om den planmessige utvikling av folkehusholdningen og planleggingen av folkehusholdningen opphever prinsippet om rentabilitet i produksjonen. Det er helt uriktig. Det forholder seg akkurat omvendt. Hvis en ser rentabiliteten ikke bare ut fra enkelte bedrifter eller enkelte produksjonsgreiner og ikke for et enkelt år, men ut fra hele folkehusholdningen og for et tidsrom av, la oss si, 10–15 år, — hvilket ville være den eneste rette måten å behandle spørsmålet på — så kan den midlertidige og

ustabile rentabiliteten for enkelte bedrifter eller produksjonsgreiner ikke på noen måte sammenliknes med den høyere form for stabil og varig rentabilitet som virkningene av loven om planmessig utvikling av folkehusholdningen og planleggingen av folkehusholdningen gir oss, idet de frir oss fra de periodiske økonomiske krisene som ødelegger folkehusholdningen og tilfører samfunnet kolossal materiell skade, og sikrer oss en uavbrutt vekst i folkehusholdningen i raskt tempo.

Kort sagt: det kan ikke være tvil om at under våre nåværende sosialistiske produksjonsforhold kan verdiloven ikke være »regulator av proporsjonene» i fordelingen av arbeidet mellom de forskjellige produksjonsgreiner.

4. Spørsmålet om opphevelsen av motsetningsforhold mellom by og land, mellom ånds- og kroppsarbeid samt spørsmålet om avskaffelsen av forskjellene mellom dem.

Denne overskriften berører en rekke problemer som skiller seg vesentlig fra hverandre, men jeg samler dem i ett kapittel, ikke for å blande dem sammen, men utelukkende for å gjøre framstillingen så kortfattet som mulig.

Problemet om å oppheve motsetningsforholdet mellom by og land, mellom industri og jordbruk er et kjent problem som Marx og Engels har stilt for lenge siden. Det økonomiske grunnlaget for dette motsetningsforholdet er byenes utbytting av land-distriktene, eksproprieringen av bøndene og ruineren av storparten av landsbefolkningen gjennom hele utviklingsgangen i industrien, handelen og kredittsystemet under kapitalismen. Derfor må motsetningsforholdet mellom by og land under kapitalismen betraktes som en interessemotsetning. På dette grunnlag har det oppstått en fiendtlig innstilling på landsbygda mot byene og »byfolk» i det hele tatt.

Det er ikke tvil om at sammen med tilintetgjørelsen

av kapitalismen og utbyttingssystemet og med konsolideringen av det sosialistiske system i landet vårt, måtte interessemotsetningen mellom by og land, mellom industri og jordbruk forsvinne. Og slik har det også gått. Den veldige hjelpen som våre bønder fikk fra den sosialistiske byen, fra vår arbeiderklasse når det gjaldt å kvitte seg med godseierne og kulakene, har styrket grunnlaget for forbundet mellom arbeiderklassen og bondeklassen, og den systematiske forsyning av bøndene og deres kollektivbruk med førsteklasses traktorer og andre maskiner har forvandlet forbundet mellom arbeiderklassen og bøndene til vennskap mellom dem. Selvsagt er arbeiderne og kollektivbøndene fremdeles to klasser som skiller seg fra hverandre i sin stilling. Men denne forskjellen svekker ikke på noen måte vennskapet mellom dem. Tvert om ligger deres interesser på en og samme linje, på styrking av det sosialistiske systemet og seier for kommunismen. Det er derfor ikke noe å undres over at det ikke er det spor tilbake av den mistro og til og med det hat som landsbygda tidligere nærte mot byen.

Alt dette betyr at grunnlaget for motsetningen mellom by og land, mellom industrien og jordbruket allerede er opphevet av vårt nåværende sosialistiske system.

Dette betyr selvsagt ikke at opphevelsen av motsetningsforholdet mellom by og land må føre til »undergang for storbyene». (Se »Anti-Dühring»). Storbyene kommer slett ikke til å forsvinne, men det vil oppstå nye storbyer som sentrer for den høyeste utvikling av kulturen, som sentrer ikke bare for storindustrien, men også for bearbeiding av jordbruksprodukter og en mektig utvikling av alle greiner av næringsmiddelindustrien. Dette vil fremme landets kulturelle blomstring og utjamningen av levevilkårene i by og på land.

Et analogt forhold har vi når det gjelder opphevelsen av motsetningsforholdet mellom ånds- og kroppsarbeid. Dette problemet er også et kjent problem som Marx og Engels har stilt for lenge siden. Det økonomiske grunnlaget for motsetningsforholdet mellom åndsarbeid og kropps-

arbeid er at representanter for åndsarbeiderne utbytter kroppsarbeiderne. Alle kjenner det skillet som består under kapitalismen mellom kroppsarbeiderne på bedriftene og ledelsen. Som kjent har det på grunnlag av dette skillet utviklet seg en fiendtlig innstilling fra arbeidernes side til direktøren, til arbeidsformannen, ingeniøren og andre representanter for det tekniske personale, som de betrakter som sine fiender. Det er begripelig at i og med at kapitalismen og ubyttingssystemet ble avskaffet, måtte også interessemotsetningen mellom kropps- og åndsarbeid forsvinne. Og den er virkelig forsvunnet under vårt nåværende sosialistiske system. Nå er kroppsarbeidere og ledende personale ikke fiender, men kamerater og venner, medlemmer av ett enhetlig produksjonskollektiv som er levende interessert i å fremme og bedre produksjonen. Det fins ikke spor tilbake av det tidligere fiendskap mellom dem.

En helt annen karakter har problemet om å få slutt på forskjellen mellom byen (industrien) og landsbygda (jordbruket), mellom kropps- og åndsarbeid. Dette problemet er ikke stilt av marxismens klassikere. Det er et nytt problem som vår sosialistiske oppbyggings praksis har reist.

Er ikke dette problemet et oppkonstruert problem, uten noen praktisk eller teoretisk betydning for oss? Nei, en kan ikke betrakte dette problemet som oppkonstruert. Det er tvert om et høyst alvorlig problem for oss.

Hvis en tar f.eks. forskjellen mellom jordbruket og industrien, så fører den hos oss ikke bare til at arbeidsvilkårene i jordbruket skiller seg fra arbeidsvilkårene i industrien, men framfor alt og hovedsakelig til at vi i industrien har hele folkets eiendomsrett til produksjonsmidlene og produktene, mens vi i jordbruket ikke har hele folkets eiendom, men gruppe-eiendom, kollektivbruk-eiendom. Det er alt nevnt at denne omstendighet medfører at varesirkulasjonen opprettholdes, at først når denne forskjellen mellom industri og jordbruk forsvinner, kan vareproduksjonen med alle konsekvensene av den forsvinne. Følgelig kan det ikke benektes at elimineringen av denne vesentlige forskjell

mellom jordbruk og industri må ha førsterangs betydning for oss.

Det samme må sies om problemet om å avskaffe den vesentlige forskjell mellom åndsarbeid og kroppsarbeid. Også dette problemet har førsterangs betydning for oss. Før den sosialistiske kappestriden ble en massebevegelse hos oss, gikk utviklingen av industrien vår ikke knirkefritt, og mange kamerater reiste til og med spørsmålet om å sette ned tempoet i industriutviklingen. Det kom hovedsakelig av at arbeidernes tekniske og kulturelle nivå var alt for lavt og lå langt tilbake for det tekniske personales nivå. Men dette forandret seg i bunn og grunn etter at den sosialistiske kappestriden var blitt en masseforeteelse hos oss. Det var nettopp etter dette at industrien begynte å gå framover i forsert tempo. Hvorfor fikk den sosialistiske kappestriden massekarakter? Fordi det blant arbeiderne fantes hele grupper av kamerater som ikke bare tilegnet seg det tekniske minimum, men som gikk videre og kom på linje med det tekniske personale, som begynte å korrigere teknikerne og ingeniørene, å smadre de bestående normer som foreldede normer, å innføre nye, mer moderne normer, osv. Hva ville skje hvis ikke bare enkelte arbeidergrupper, men flertallet av arbeiderne teknisk og kulturelt kom opp på samme nivå som ingeniørene og teknikerne? Industrien vår ville hevet seg til høyder uoppnåelige for industrien i andre land. Følgelig er det ubestridelig at elimineringen av vesensforskjellen mellom åndsarbeid og kroppsarbeid gjennom høyning av arbeidernes tekniske og kulturelle nivå til samme plan som det tekniske personalets ligger på, nødvendigvis må ha førsterangs betydning for oss.

Noen kamerater hevder at med tiden vil ikke bare den vesentlige forskjellen mellom industri og jordbruk, mellom kroppsarbeid og åndsarbeid forsvinne, men at også enhver forskjell mellom dem vil forsvinne. Det er galt. Likvideringen av vesensforskjellen mellom industri og jordbruk kan ikke føre til likvidering av enhver forskjell mellom dem. En viss forskjell, selv om den er uvesentlig, vil

ubetinget komme til å bestå på grunn av forskjellen mellom arbeidsvilkårene i industrien og i jordbruket. Til og med i industrien, når en tenker på de forskjellige greiner av den, er arbeidsvilkårene ikke ens overalt: gruwearbeidernes arbeidsvilkår f.eks. skiller seg fra arbeidernes arbeidsvilkår på en mekanisert skotøyfabrikk, malmbryternes arbeidsvilkår skiller seg fra maskinbyggningsarbeidernes. Hvis det er riktig, så må det i enda større grad vedbli å være en viss forskjell mellom industri og jordbruk.

Det samme må sies om forskjellen mellom ånds- og kroppsarbeid. Vesensforskjellen mellom dem i betydning av et svalg i teknisk og kulturelt nivå, kommer ubetinget til å forsvinne. Men en viss forskjell, om enn uvesentlig, vil likevel bestå, om ikke annet enn fordi bedriftsledelsens arbeidsvilkår ikke er de samme som arbeidernes arbeidsvilkår.

De kameratene som hevder det motsatte, støtter seg antagelig på den kjente formulering i noen av mine innlegg der det er tale om likvideringen av forskjellen mellom industri og jordbruk, mellom åndsarbeid og kroppsarbeid, uten noe forbehold om at det dreier seg om likvidering av *vesensforskjellen*, og ikke enhver forskjell. Nettopp slik har kameratene forstått min formulering, de har gått ut fra at den betyr likvidering av enhver forskjell. Men det betyr at formuleringen har vært unøyaktig, utilfredsstillende. Den må kasseres og erstattes av en annen formulering, som taler om likvidering av vesensforskjellen og bevaring av uvesentlige forskjeller mellom industri og jordbruk, mellom åndsarbeid og kroppsarbeid.

5. Spørsmålet om spaltingen av det enhetlige verdensmarked og utdypingen av krisen i det kapitalistiske verdenssystem.

Spaltingen av det enhetlige, altomfattende verdensmarked må betraktes som det viktigste økonomiske resultat av den annen verdenskrig og dens økonomiske følger.

Denne omstendighet er blitt bestemmende for utdypingen av det kapitalistiske verdenssystems allmene krise.

Den annen verdenskrig selv ble født av denne krisen. Hver av de to kapitalistiske koalisjonene som tørnet sammen under krigen, gjorde regning med å knuse motstanderen og tilkjempe seg verdensherredømmet. I dette søkte de en utvei av krisen. Sambandsstatene regnet med å kunne slå ut sine farligste konkurrenter, Tyskland og Japan, å rive til seg de utenlandske markedene, verdens råstoffressurser og oppnå verdensherredømmet.

Men krigen innfridde ikke disse forhåpningene. Riktignok ble Tyskland og Japan satt ut av spillet som konkurrenter for de tre viktigste kapitalistiske land: USA, England og Frankrike. Men samtidig med dette falt Kina og de folkedemokratiske land i Europa ut av det kapitalistiske system og dannet sammen med Sovjet-Unionen en enhetlig og mektig sosialistisk leir mot kapitalismens leir. Det økonomiske resultat av at det består to motsatte leire, var at det enhetlige, altomfattende verdensmarked spaltet seg, med den følge at vi nå har to parallelle verdensmarkeder som også står mot hverandre.

Det er verd å merke seg at USA og England sammen med Frankrike, naturligvis mot sin vilje, selv har bidratt til å danne og styrke det nye parallelle verdensmarkedet. De har utsatt Sovjet-Unionen, Kina og de folkedemokratiske land i Europa, som ikke gikk med i «Marshallplanen»s system, for økonomisk blokade og trodde at de dermed skulle kvele dem. I praksis førte det ikke til kveling, men til styrking av det nye verdensmarkedet.

Likevel består det grunnleggende her naturligvis ikke i den økonomiske blokaden, men i at disse landene i tida etter krigen har sluttet seg sammen økonomisk og organisert økonomisk samarbeid og gjensidig hjelp. Erfaringene fra dette samarbeidet viser at ikke et eneste kapitalistisk land kunne ha gitt slik effektiv og teknisk kvalifisert hjelp til de folkedemokratiske land som Sovjet-Unionen gir dem. Saken er ikke bare den at denne hjelpen er så billig og

teknisk førsteklasses som råd er. Saken er først og fremst den at det som ligger til grunn for dette samarbeidet, er et oppriktig ønske om å hjelpe hverandre og oppnå et felles økonomisk oppsving. Resultatet er at vi har et høyt tempo i utviklingen av industrien i disse landene. En kan trygt si at med dette tempoet i industriutviklingen vil vi snart komme dit at disse landene så langt fra å trenge vareimport fra de kapitalistiske land, tvertom selv vil føle behov for å få avsatt overskuddsvarene fra produksjon.

Men av dette følger at den maktsfære hvor de viktigste kapitalistiske landene (USA, England, Frankrike) utnytter verdens ressurser ikke kommer til å utvide seg, men skrumper sammen, at vilkårene på verdens avsetningsmarked kommer til å forverres for disse landene og den uutnyttede industrikapasiteten i disse landene kommer til å øke. I dette består egentlig utdypingen av det kapitalistiske verdenssystems allmene krise i samband med spaltningen av verdensmarkedet.

Kapitalistene selv føler dette, for det er vanskelig å unngå å føle tapet av slike markeder som Sovjet-Unionen og Kina. De søker å overvinne disse vanskene ved hjelp av »Marshallplanen», krigen i Korea, den forserte opprustning og militariseringen av industrien. Men dette likner svært på den druknende som griper etter et halmstrå.

I samband med denne situasjon er det to problemer som har reist seg for økonomene:

a) Kan en hevde at Stalins kjente tese om markedenes relative stabilitet under kapitalismens allmene krise, framsatt før den annen verdenskrig, fremdeles står ved makt?

b) Kan en hevde at Lenins kjente tese, framsatt våren 1916, om at kapitalismen, trass i dens forråtnelse, »tatt under ett vokser umåtelig meget hurtigere enn tidligere», fremdeles står ved makt?

Jeg tror at en ikke kan hevde dette. På grunn av de nye forhold som er oppstått i samband med den annen verdenskrig, må en gå ut fra at begge teser har mistet sin gyldighet.

6. Spørsmålet om uungåeligheten av kriger mellom de kapitalistiske land.

Noen kamerater hevder at på grunn av utviklingen av de nye internasjonale forhold etter den annen verdenskrig, har kriger mellom kapitalistiske land opphørt å være uunngåelige. De mener at motsetningene mellom sosialismens leir og kapitalismens leir er sterkere enn motsetningene mellom de kapitalistiske land, at Sambandsstatene har underlagt seg de andre kapitalistiske land i tilstrekkelig grad til å hindre kriger dem imellom og i å svekke hverandre, at kapitalismens ledende menn har lært nok av erfaringene fra to verdenskriger som tilføyde hele den kapitalistiske verden alvorlig skade, til ikke å tillate seg på nytt å dra de kapitalistiske land inn i en krig seg imellom – at kriger mellom de kapitalistiske land i betraktning av alt dette ikke lenger er uunngåelige.

Disse kameratene tar feil. De ser de ytre foreteelser som reflekteres på overflaten, men de ser ikke de dypere krefter som selv om de ennå virker i det skjulte, likevel vil bestemme begivenhetenes gang.

På overflaten er alt tilsynelatende bare »fryd og gammen»: Sambandsstatene har satt Vest-Europa, Japan og de andre kapitalistiske land på rasjon; Tyskland (Vest-Tyskland), England, Frankrike, Italia og Japan som er kommet i klørne på USA, oppfyller lydig Sambandsstatenes befalinger. Men det ville være feil å tro at denne »fryd og gammen» vil vare »i tid og evighet», at disse landene i det uendelige kommer til å finne seg i Sambandsstatenes herredømme og åk, at de ikke kommer til å prøve å rive seg løs fra det amerikanske slaveriet og slå inn på en selvstendig utviklingsvei.

La oss først ta England og Frankrike. Det er ingen tvil om at disse landene er imperialistiske. Det er ingen tvil om at billige råstoffer og sikre markeder har førsterangs betydning for dem. Kan en tro at de i det uendelige vil finne seg i de nåværende forhold, da amerikanerne bruker »hjelpen» under »Marshallplanen» som dekke for å trenge seg inn i Englands og Frankrikes næringsliv og prøve å gjøre dem til underbruk av Sambandsstatenes økonomiske liv, da den amerikanske kapital legger beslag på råstoffene og markedene i de engelske og franske koloniene og dermed forbereder en katastrofe for de engelske og franske kapitalisters høye profitter? Vil det ikke være riktigere å si at det kapitalistiske England, og etter det også det kapitalistiske Frankrike, til sjuende og sist vil bli nødt til å rive seg løs fra Sambandsstatenes omfavnelser og ta en konflikt med dem for å sikre seg en selvstendig stilling, og selvsagt høye profitter?

La oss ta for oss de viktigste beseirede landene, Tyskland (Vest-Tyskland) og Japan. Disse landene fører nå en ynkelig tilværelse under den amerikanske imperialismens støvel. Deres industri og jordbruk, deres handel, deres utenriks- og innenrikspolitikk, hele deres liv er svinebundet av det amerikanske okkupasjons-»regimet». Men ennå i går var jo disse landene imperialistiske stormakter, som fikk Englands, Sambandsstatenes og Frankrikes herredømme i Europa og Asia til å vakle i sine grunnvolder. Å tro at disse landene ikke vil prøve å komme seg på fote igjen, å bryte Sambandsstatenes »regime» og rive seg løs for å slå inn på en selvstendig utviklingsvei – det er å tro på mirakler.

Det blir sagt at motsetningene mellom kapitalismen og sosialismen er sterkere enn motsetningene mellom de kapitalistiske land. Teoretisk er dette naturligvis riktig. Det er riktig ikke bare nå, på det nåværende tidspunkt – det var også riktig før den annen verdenskrig. Og lederne for de kapitalistiske land forsto dette mer eller mindre. Likevel begynte den annen verdenskrig ikke som en krig mot Sovjet-Unionen, men som en krig mellom kapitalistiske

land. Hvorfor? For det første fordi en krig mot Sovjet-Unionen, sosialismens land, er farligere for kapitalismen enn en krig mellom kapitalistiske land, for mens en krig mellom kapitalistiske land bare reiser spørsmålet om de og de kapitalistiske lands dominerende stilling i forhold til andre kapitalistiske land, så må en krig med Sovjet-Unionen nødvendigvis reise spørsmålet om selve kapitalismens eksistens. For det annet fordi kapitalistene selv, enda de i »propaganda»-øyemed bråker om Sovjet-Unionens aggressivitet, selv ikke tror på dens aggressivitet, all den stund de regner med at Sovjet-Unionen fører en fredspolitikk, og vet at Sovjet-Unionen selv ikke vil overfalle de kapitalistiske land.

Etter den første verdenskrig regnet en også med at Tyskland var satt ut av spillet for godt, på samme måte som enkelte kamerater nå tror at Japan og Tyskland er satt ut av spillet for godt. Den gang ble det også skreket opp i pressen om at Sambandsstatene hadde satt Europa på rasjon, at Tyskland ikke ville kunne reise seg igjen og at det fra nå av ikke skulle forekomme kriger mellom de kapitalistiske land. Men trass i det reiste Tyskland seg og kom seg på fote som stormakt bare 15–20 år etter sitt nederlag, rystet av seg åket og slo inn på en selvstendig utviklingsvei. Og det er betegnende at nettopp England og Sambandsstatene hjalp Tyskland til å reise seg økonomisk og øke sitt militær-økonomiske potensial. Når England og Sambandsstatene hjalp Tyskland til å komme seg på fote økonomisk, så tenkte de selvsagt at de skulle få det gjenreiste Tyskland til å gå mot Sovjet-Unionen, og utnytte det mot sosialismens land. Likevel vendte Tyskland sine krefter i første rekke mot den engelsk-fransk-amerikanske blokken. Og da Hitler-Tyskland erklærte Sovjet-Unionen krig, så sluttet den engelsk-fransk-amerikanske blokken seg ikke til Hitler-Tyskland, men var tvert om nødt til å gå i koalisjon med Sovjet-Unionen mot Hitler-Tyskland.

Det viste seg altså at de kapitalistiske lands kamp om markedene og deres ønske om å kvele sine konkurrenter i

praksis var sterkere enn motsetningene mellom kapitalismens leir og sosialismens leir.

Spørsmålet er hvilken garanti en har for at Tyskland og Japan ikke vil reise seg igjen, om de ikke vil prøve å fri seg fra det amerikanske åket og begynne å leve sitt eget selvstendige liv? Jeg tror at det ikke fins noen slike garantier.

Men derav følger at uunngåeligheten av kriger mellom de kapitalistiske land fremdeles står ved makt.

Det blir sagt at Lenins tese om at imperialismen uunngåelig avføder kriger, må betraktes som foreldet, fordi det i våre dager er vokst fram mektige folkekrefter som går inn for fred, mot en ny verdenskrig. Det er ikke riktig.

Den nåværende fredsbevegelsen har som mål å reise folkemassene til kamp for å bevare freden og avverge en ny verdenskrig. Den går følgelig ikke inn for det mål å omstyrte kapitalismen og opprette sosialismen – den setter seg bare det demokratiske mål å kjempe for å bevare freden. I så måte skiller den nåværende bevegelse for å bevare freden seg fra bevegelsen under den første verdenskrigen for å forvandle den imperialistiske krig til borgerkrig, idet den sistnevnte bevegelse gikk videre og tok sikte på sosialistiske mål.

Det er mulig at kampen for freden under visse omstendigheter enkelte steder vil utvikle seg til en kamp for sosialismen, men dette blir ikke lenger den nåværende fredsbevegelse, men en bevegelse for å styrte kapitalismen.

Det er mest sannsynlig at den nåværende fredsbevegelsen som en bevegelse for å bevare freden, i tilfelle av framgang vil kunne føre til avverging av en gitt krig, til å utsette den midlertidig, til å bevare den gitte freden for en viss tid, til at en krigslysten regjering må tre tilbake og bli avløst av en annen regjering som er villig til å bevare freden inntil videre. Det er selvsagt godt. Det er til og med meget godt. Men dette er likevel ikke nok til å gjøre ende på uunngåeligheten av kriger mellom de kapitalistiske land i det hele tatt. Det er ikke nok, for trass i alle disse framganger

for fredsbevegelsen, så består imperialismen likevel, den står fremdeles ved makt, og følgelig står også uunngåeligheten av kriger ved makt.

For å fjerne uunngåeligheten av kriger må en tilintetgjøre imperialismen.

7. Spørsmålet om den moderne kapitalismes og sosialismens grunnleggende økonomiske lover.

Som kjent har spørsmålet om de grunnleggende økonomiske lover for kapitalismen og sosialismen vært tatt opp til diskusjon flere ganger. Forskjellige meninger om dette spørsmålet er kommet til orde, til og med de mest fantastiske. Det er så at de fleste av dem som deltok i diskusjonen, reagerte svakt på dette, og en kom ikke fram til noen løsning av spørsmålet. Likevel var det ingen av dem som deltok i diskusjonen, som benektet at det fins slike lover.

Fins det en økonomisk grunnlov for kapitalismen? Ja, det gjør det. Hva er det for en lov, hva er dens karakteristiske trekk? Kapitalismens økonomiske grunnlov er en lov som ikke gjelder for en enkelt side eller enkelte prosesser i den kapitalistiske produksjons utvikling, men alle de viktigste sider og alle de viktigste prosesser i denne utviklingen – som altså bestemmer den kapitalistiske produksjons vesen, dens innhold.

Er ikke verdiloven kapitalismens økonomiske grunnlov? Nei. Verdiloven er framfor alt en lov for vareproduksjonen. Den besto før kapitalismen og vedblir å bestå, liksom også vareproduksjonen, etter at kapitalismen er styrtet, f.eks. i vårt land, riktignok med begreset virkefelt. Det sier seg selv at verdiloven, som har et vidt virkefelt under kapitalistiske forhold, spiller en stor rolle for utviklingen av den kapitalistiske produksjon, men den bestemmer ikke på noen måte den kapitalistiske produksjons vesen og grunnlaget for den kapitalistiske profitt, den reiser ikke

engang slike problemer. Derfor kan den ikke være den moderne kapitalismens økonomiske grunnlov.

Ut fra de samme betraktninger kan kapitalismens økonomiske grunnlov heller ikke være loven om konkurranse og produksjonsanarki, eller loven om kapitalismens ujevne utvikling i de forskjellige land.

Det blir sagt at loven om den gjennomsnittlige profittrente er den nåværende kapitalismes økonomiske grunnlov. Det er ikke riktig. Den moderne kapitalisme, monopolkapitalismen, kan ikke nøye seg med gjennomsnittsprøffitt, som dessuten har en tendens til å synke på grunn av stigningen i kapitalens organiske sammensetning. Den moderne monopolkapitalisme krever ikke gjennomsnittsprøffitt, men maksimal prøffitt, nødvendig for en mer eller mindre regelmessig utvidet reproduksjon.

Loven om merverdien, loven om den kapitalistiske prøffitts oppståen og øking kommer begrepet den økonomiske grunnlov for kapitalismen nærmest. Den bestemmer virkelig grunntrekkene i den kapitalistiske produksjonen. Men loven om merverdien er en alt for allmen lov, som ikke berører spørsmålet om den høyeste profittrente, hvis oppnåelse er en forutsetning for utvikling av monopolkapitalismen. For å utfylle dette hullet må en konkretisere merverdiloven og utvikle den videre tilpasset monopolkapitalens vilkår, og derunder ha for øye at monopolkapitalismen ikke krever hvilken som helst prøffitt, men nettopp maksimal prøffitt. Dette blir da den nåværende kapitalismes økonomiske grunnlov.

Hovedtrekkene og hovedkravene i den moderne kapitalismes økonomiske grunnlov kunne formuleres omtrent på følgende måte: oppnåelse av maksimal kapitalistisk prøffitt gjennom utbytting, ruiner og utarming av folkeflertallet i vedkommende land, gjennom trelbinding og systematisk plyndring av folkene i andre land, især i tilbakeliggende land, og endelig gjennom kriger og militarisering av folkehusholdningen som utnyttes til å sikre de høyeste prøffitter.

Det blir sagt at en likevel kunne betrakte gjennomsnittsprifitten som helt tilstrekkelig for den kapitalistiske utvikling under de nåværende forhold. Det er ikke riktig. Gjennomsnittsprifitten er den laveste grense for rentabilitet, under denne grensen er kapitalistisk produksjon umulig. Men det ville være latterlig å tro at den nåværende monopolkapitalismes magnater, som erobrer kolonier, trellbinder folk og setter i gang kriger, bare søker å sikre seg gjennomsnittsprifitt. Nei, det er ikke gjennomsnittsprifitten og ikke ekstraprifitten, som vanligvis bare utgjør et visst tillegg til gjennomsnittsprifitten, men nettopp den maksimale profitt som er drivfjæren i monopolkapitalismen. Nettopp nødvendigheten av å skaffe seg maksimal profitt driver monopolkapitalismen til slike risikable tiltak som trellbinding og systematisk utplyndring av kolonier og andre tilbakeliggende land, til å forvandle en rekke uavhengige land til avhengige land og organisere nye kriger, som er den beste »business» for den moderne kapitalismes magnater når det gjelder å sope inn maksimale profitter, og endelig forsøk på å vinne det økonomiske verdensherredømme.

Betydningen av kapitalismens økonomiske grunnlov består blant annet i at den, – idet den bestemmer alle de viktigste foreteelser i utviklingen av den kapitalistiske produksjonsmåten, dens oppsving og kriser, dens seire og nederlag, dens fordeler og mangler – hele dens motsetningsrike utviklingsprosess – gjør det mulig å forstå og forklare dem.

Her er et av de mange »forbløffende» eksempler.

Alle kjenner fakta fra kapitalismens historie og praksis som viser teknikkens rivende utvikling under kapitalismen, hvor kapitalistene opptrer som banebrytere for moderne teknikk, som revolusjonære i utviklingen av produksjonsteknikken. Men en kjenner også fakta av et annet slag, som viser stagnasjon i teknikkens utvikling under kapitalismen, hvor kapitalistene opptrer som reaksjonære i

utviklingen av den nye teknikk og ikke sjelden går over til manuelt arbeid.

Hva er forklaringen på denne skrikende motsetningen? Den kan bare forklares ved den nåværende kapitalismes økonomiske grunnlov, dvs. nødvendigheten av å skaffe seg maksimal profitt. Kapitalismen er for ny teknikk når den lover den de høyeste profitter. Kapitalismen er mot den nye teknikken og for overgang til manuelt arbeid når den nye teknikken ikke lenger lover de høyeste profitter.

Slik forholder det seg med den moderne kapitalismes økonomiske grunnlov.

Fins det en økonomisk grunnlov for sosialismen? Ja, det gjør. Hva er de vesentlige trekk og krav i denne loven? De vesentlige trekk og krav i sosialismens økonomiske grunnlov kan formuleres omtrent slik: sikring av den maksimale tilfredsstillelse av hele samfunnets stadig voksende materielle og kulturelle behov gjennom uavbrutt øking og forbedring av den sosialistiske produksjon på grunnlag av den høyeste teknikk.

Altså: i stedet for sikring av maksimal profitt – sikring av maksimal tilfredsstillelse av samfunnets materielle og kulturelle behov, i stedet for utvikling av produksjonen med avbrytelser fra oppsving til krise og fra krise til oppsving – uavbrutt øking av produksjonen; i stedet for periodiske avbrytelser i teknikkens utvikling, ledsaget av ødeleggelse av samfunnets produktivkrefter – uavbrutt forbedring av produksjonen på grunnlag av den høyeste teknikk.

Det blir sagt at sosialismens økonomiske grunnlov er loven om den planmessige, proporsjonale utvikling av folkehusholdningen. Det er ikke riktig. Den planmessige utvikling av folkehusholdningen, og altså også planleggingen av folkehusholdningen, som er en mer eller mindre tro gjenspeiling av denne loven, kan ikke i og for seg gi noe som helst hvis en ikke vet hvilken oppgave som skal løses gjennom den planmessige utviklingen av folkehusholdningen eller hvis oppgaven er uklar. Loven om den plan-

messige utvikling av folkehusholdningen kan bare gi den nødvendige effekt, hvis folkehusholdningens planmessige utvikling skal løse en oppgave. Denne oppgaven kan selve loven om den planmessige utvikling av folkehusholdningen ikke stille. Enda mindre kan planleggingen av folkehusholdningen stille den. Denne oppgaven inneholdes i sosialismens økonomiske grunnlov i form av dens krav som er utgreid ovenfor. Derfor kan virkningene av loven om den planmessige utvikling av folkehusholdningen bare komme til full utfoldelse hvis de støtter seg til sosialismens økonomiske grunnlov.

Når det gjelder planleggingen av folkehusholdningen, så kan denne bare oppnå positive resultater under to vilkår: a) hvis den riktig gjenspeiler de krav som loven om den planmessige utvikling av folkehusholdningen stiller, og b) hvis den i ett og alt utformes i samsvar med kravene i sosialismens økonomiske grunnlov.

8. Andre spørsmål.

1) Spørsmålet om ikke-økonomisk tvang under føydalismen.

Selvsagt spilte ikke-økonomisk tvang en rolle for konsolideringen av godseiernes økonomiske makt under livegenskapet, men det var ikke den, det var den føydale eiendomsretten til jorden, som dannet det økonomiske grunnlag for føydalismen.

2) Spørsmålet om hva hver husstand i et kollektivbruk har som personlig eiendom.

Det ville være galt å si i utkastet til læreboka at »hver husstand i kollektivbruket har ku, småfe og fjørfe til personlig bruk». I virkeligheten har husstanden i kollektivbruket som kjent ku, småfe, fjørfe osv. ikke til personlig bruk, men som personlig *eiendom*. Uttrykket »til personlig bruk» er visstnok hentet fra mønsterstatuttene for jordbruksartelet. Men i mønsterstatuttene for jordbruksartelet har det sneket seg inn en feil. I Sovjet-Unionens forfatning,

som ble utarbeidet mer omhyggelig, er det sagt noe helt annet, nemlig:

»Hver husstand i kollektivbruket . . . har som personlig eiendom et støttebruk på jordlodden ved huset, våningshus, buskap, fjørfe og enklere landbruksredskaper.»

Det er selvsagt riktig.

Det burde dessuten nevnes mer utførlig at hver kollektivbonde som personlig eiendom har fra en til så og så mange kuer, alt etter de lokale forhold, så og så mange sauer, geiter og svin (like ens fra så og så mange til så og så mange, alt etter de lokale forhold) og en ubegrenset mengde fjørfe (ender, gjess, høns og kalkuner).

Denne spesifisering har stor betydning for våre utenlandske kamerater, som ønsker å vite nøyaktig hva en husstand i kollektivbruket egentlig har igjen som personlig eiendom etter at kollektiviseringen av jordbruket er gjennomført hos oss.

3) Spørsmålet om verdien av bøndenes forpaktningssavgifter til godseierne og om verdien av utgiftene til kjøp av jord.

I utkastet til lærebok heter det at som følge av nasjonaliseringen av jorden »ble bøndene fritatt for forpaktningssavgifter til godseierne til et beløp av om lag 500 millioner rubel om året» (det er nødvendig å tilføye: »i gull»). Dette tallet burde presiseres, da det forekommer meg at det ikke regner med forpaktningssavgiftene i hele Russland, men bare i de fleste av guvernementene i Russland. I denne sammenheng må en være oppmerksom på at forpaktningssavgiften i en rekke av grenseområdene i Russland ble betalt i naturalier, hvilket forfatterne av lærebokutkastet tydeligvis ikke har regnet med. Dessuten må en ta i betraktning at bøndene ikke bare ble kvitt forpaktningssavgiften, men også de årlige utgifter til kjøp av jord. Er det tatt hensyn til dette i utkastet til læreboka? Det forekommer meg at det ikke er tatt hensyn til det, men det burde en gjøre.

4) Spørsmålet om monopolenes sammenvoksing med statsapparatet.

Uttrykket »sammenvoksing» passer ikke. Dette uttrykk betegner på en overfladisk og beskrivende måte tilnærmelsen mellom monopoler og stat, men avdekker ikke denne tilnærmelsens økonomiske betydning. Saken er at under denne tilnærmelsesprosessen foregår det ikke bare en sammenvoksing, men underordning av statsapparatet under monopolene. Derfor bør ordet »sammenvoksing» strykes og erstattes med ordene »statsapparatets underordning under monopolene».

5) Spørsmålet om bruk av maskiner i Sovjet-Unionen.

I utkastet til læreboka heter det at »i Sovjet-Unionen brukes maskiner i alle tilfelle hvor de sparer samfunnet for arbeid». Det er slett ikke det som burde sies. For det første sparer maskinene i Sovjet-Unionen alltid samfunnet for arbeid, og derfor kjenner vi ingen tilfelle da de ikke sparer samfunnet for arbeid under de forhold som råer i Sovjet-Unionen. For det annet sparer maskinene ikke bare arbeid, men letter samtidig arbeidernes slit, og derfor anvender arbeiderne under våre forhold, til forskjell fra kapitalismens forhold, meget gjerne maskiner i arbeidsprosessen.

Derfor burde en si at ingen steder anvendes maskinene så villig som i Sovjet-Unionen, for maskinene sparer samfunnet for arbeid og letter arbeidernes slit, og da det ikke fins arbeidsløshet i Sovjet-Unionen, nytter arbeiderne meget gjerne maskiner i folkehusholdningen.

6) Spørsmålet om arbeiderklassens materielle kår i de kapitalistiske land.

Når en taler om arbeiderklassens materielle kår, pleier en å tenke på de arbeiderne som er sysselsatt i produksjonen, og regner ikke med de materielle kårene for den s.k. reservearme av arbeidsløse. Er en slik innstilling til spørsmålet om arbeiderklassens materielle kår riktig? Jeg mener at den er uriktig. Når det fins en reservearme av arbeidsløse, hvis medlemmer ikke har annet å leve av enn

salg av sin arbeidskraft, kan en ikke la være å regne de arbeidsløse med til arbeiderklassen, men hvis de hører til arbeiderklassen, kan deres usle kår ikke unngå å innvirke på de materielle kårene for de arbeiderne som er sysselsatt i produksjonen. Jeg mener derfor at når en karakteriserer arbeiderklassens materielle kår i de kapitalistiske land, burde en også regne med stillingen for reservearmeen av arbeidsløse.

7) Spørsmålet om nasjonalinntekten.

Jeg mener at en *ubetinget* burde føye til et nytt kapitel om nasjonalinntekten i utkastet til læreboka.

8) Spørsmålet om et særskilt kapitel i læreboka om Lenin og Stalin som skapere av sosialismens politiske økonomi.

Jeg mener at kapitlet »Den marxistiske lære om sosialismen. Sosialismens politiske økonomi skapt av V.I. Lenin og J.V.Stalin» bør utelates av læreboka. Det er helt unødvendig i læreboka, da det ikke bringer noe nytt og bare fargeløst gjentar det som er sagt mer utførlig i de foregående kapitler i læreboka.

Når det gjelder de andre spørsmålene, så har jeg ingen bemerkninger til forslagene fra kameratene Ostrovitjanov, Leontjev, Sjepilov, Gatovskij og andre.

9. Den internasjonale betydning av en marxistisk lærebok i politisk økonomi.

Jeg tror at kameratene ikke er fullt klar over betydningen av en marxistisk lærebok i politisk økonomi. Læreboka er nødvendig ikke bare for vår sovjetungdom. Den er særlig nødvendig for kommunistene i alle land og for folk som sympatiserer med kommunistene. Våre utenlandske kamerater vil vite hvordan vi rev oss løs fra kapitalismens trelldom, hvordan vi omdannet vårt lands økonomi i sosialismens ånd, hvordan vennskapet med bøndene kom i stand, hvordan vi oppnådde at landet vårt, som bare for kort tid siden var fattig og svakt, ble forvandlet til et rikt og mektig

land, hva kollektivbruk er, hvorfor vi trass i produksjonsmidlenes overgang til samfunnseie ikke avskaffer vareproduksjonen, pengene, handelen, osv. De vil vite alt dette og mangt og meget til, ikke av ren og skjær nysgjerrighet, men for å lære av oss og utnytte våre erfaringer i sine land. Derfor har utgivelsen av en god marxistisk lærebok i politisk økonomi ikke bare innenrikspolitisk, men også stor internasjonal betydning.

Følgelig er det behov for en lærebok som kan tjene som håndbok for den revolusjonære ungdom, ikke bare i vårt land, men også i utlandet. Den bør ikke være altfor omfangsrik, da en altfor omfangsrik lærebok ikke kan tjene som håndbok og det blir vanskelig å tilegne seg den, fordøye den. Men den skal inneholde alt vesentlig både når det gjelder vårt lands økonomi og kapitalismens og kolonistystemets økonomi.

Noen kamerater har under diskusjonen foreslått å legge inn en hel rekke nye kapitler i læreboka, historikerne om historie, politikerne om politikk, filosofene om filosofi, økonomene om økonomi. Men det ville føre til at læreboka svulmet opp over alle grenser. Det kan en selvsagt ikke gå med på. Læreboka bruker den historiske metoden til å illustrere den politiske økonomis problemer, men det betyr ikke at vi skal gjøre en lærebok i politisk økonomi til en bok om de økonomiske forholds historie.

Vi trenger en lærebok på 500, i høyden 600 sider – ikke mer. Det blir en håndbok i marxistisk politisk økonomi, en god gave til unge kommunister i alle land.

I betraktning av det utilstrekkelige nivå som de fleste utenlandske kommunistpartiers marxistiske utvikling ligger på, ville en slik lærebok for øvrig også være til stor nytte for eldre ledende kommunister i disse landene.

10. Veier til å forbedre utkastet til lærebok i politisk økonomi.

Under diskusjonen var det noen kamerater som alt for nidkjært »rakk ned» på utkastet til læreboka, skjelte

ut dens forfattere for feil og utelatelser, og hevdet at utkastet var mislykket. Det er ikke rettfærdig. Selvsagt er det feil og utelatelser i læreboka – det forekommer nesten alltid i et stort verk. Men hvordan det nå er, så har de aller fleste deltakere i diskusjonen erkjent at utkastet til lærebok kan tjene som grunnlag for den kommende lærebok og bare trenger visse rettelser og tilføyelser. En behøver i virkeligheten bare å sammenlikne utkastet til læreboka med de lærebøker i politisk økonomi som er i omløp, for å komme til den slutning at utkastet til lærebok rager et helt hode opp over de lærebøkene vi har nå. Dette er lærebokutkastforfatternes store fortjeneste.

Jeg tror at det bør settes ned en komite til å forbedre utkastet til læreboka, en liten komite som ikke bare består av lærebokforfatterne og ikke bare tilhengere av flertallet blant diskusjonsdeltakerne, men også motstandere av flertallet, de skarpeste kritikere av lærebokutkastet.

Det ville også være nyttig om en i komiteen tok med en erfaren statistiker til å kontrollere tallene og føye inn nytt statistisk materiale i utkastet, og like ens en erfaren jurist til å kontrollere nøyaktigheten av formuleringene.

Komiteens medlemmer bør midlertidig fritas for alt annet arbeid og sikres fullt ut i materiell henseende, slik at de helt kan ofre seg for arbeidet med læreboka.

Dessuten bør det settes ned en redaksjonskomite, f.eks. på 3 medlemmer til å foreta den endelige redaksjon av læreboka. Dette er nødvendig også for å oppnå den enhet i stilen som dessverre mangler i utkastet til læreboka.

Fristen for å legge fram den ferdige læreboka for sentralstyret – 1 år.

1. februar 1952.

SVAR TIL KAMERAT ALEKSANDER ILJITSJ NOTKIN

Kamerat Notkin.

Jeg har ikke skyndt meg med å svare, da jeg ikke anser Deres spørsmål for å være presserende. Så meget mer som andre presserende spørsmål naturlig nok avleder oppmerksomheten fra brevet Deres.

Jeg svarer punkt for punkt.

Til punkt 1.

I »Bemerkningene» forekommer den kjente tese at samfunnet ikke står maktesløst overfor vitenskapens lover, at menneskene, når de har erkjent de økonomiske lover, kan utnytte dem i samfunnets interesse. De hevder at denne setningen ikke kan utstrekkes til andre samfunnsformasjoner, at den bare kan ha gyldighet under sosialismen og kommunismen, at de økonomiske prosessers spontane karakter, f.eks. under kapitalismen, ikke gjør det mulig for samfunnet å utnytte de økonomiske lover i samfunnets interesse.

Det er ikke riktig. I den borgerlige revolusjons epoke utnyttet borgerskapet f.eks. i Frankrike den kjente loven om det ubetingete samsvar mellom produksjonsforholdene og produktivkreftenes karakter i sin kamp mot føydalismen. Det omstyrtet de føydale produksjonsforhold, skapte nye, borgerlige produksjonsforhold og brakte disse produksjonsforholdene i samsvar med karakteren av de produktivkrefter som var vokst fram i det føydale systemets skjød. Borgerskapet fullførte dette, ikke i kraft av sine særlige evner, men fordi det var dypt interessert i det. Føydalherrene gjorde motstand mot dette, ikke på grunn av dumhet, men fordi de var dypt interessert i å hindre virkeliggjøringen av denne loven.

Det samme kan sies om den sosialistiske revolusjon i vårt land. Arbeiderklassen utnyttet loven om det ubetingede samsvar mellom produksjonsforholdene og produktivkreftenes karakter, omstyrtet de borgerlige produksjonsforhold, skapte nye, sosialistiske produksjonsforhold og brakte dem i samsvar med produktivkreftenes karakter. Den kunne gjøre dette, ikke i kraft av sine særlige evner, men fordi den var levende interessert i det. Borgerskapet, som hadde vært en progressiv kraft i den borgerlige revolusjons tidligste tid, men alt hadde forvandlet seg til en kontrarevolusjonær kraft, gjorde med alle krefter motstand mot at denne loven fikk sitt gjennombrudd – det gjorde motstand ikke på grunn av sin uorganisierhet, ikke fordi de økonomiske prosessers spontane karakter egget det til motstand, men hovedsakelig fordi dets viktigste interesser var rettet mot gjennomføringen av denne loven.

Følgelig:

1. Utnyttningen av de økonomiske prosesser, de økonomiske lover i samfunnets interesse foregår i større eller mindre grad ikke bare under sosialismen og kommunismen, men også under andre formasjoner.

2. Utnyttningen av de økonomiske lover har alltid og over alt i et klassesamfunn en klassemessig bakgrunn og den som går forrest i kampen for utnyttningen av de økonomiske lover i samfunnets interesse er alltid og overalt den framskredne klasse, mens de klasser hvis tid er forbi gjør motstand mot dette.

Forskjellen i så måte mellom proletariatet på den ene siden og på den andre siden andre klasser som på et eller annet tidspunkt i historiens løp har gjennomført omveltninger i produksjonsforholdene, består i at proletariatets klasseinteresser smelter sammen med interessene til det overveldende flertall i samfunnet, for proletariatets revolusjon betyr ikke avskaffelse av den ene eller andre form for utbytting, men avskaffelse av enhver utbytting, mens andre klassers revolusjoner, som bare tilintetgjorde den ene eller andre form for utbytting, ble avgrenset av rammene for deres

snevre klasseinteresser, som står i strid med interessene til flertallet i samfunnet.

I »Bemerkningene» er det tale om den klassemessige bakgrunn for utnyttningen av de økonomiske lover i samfunnets interesse. Det heter der at »til forskjell fra naturvitenskapens lover, der oppdagelsen og anvendelsen av en ny lov foregår mer eller mindre glatt, er det på det økonomiske område slik at oppdagelsen og anvendelsen av en ny lov som angriper interessene til de utdøende samfunnsklasser, møter den sterkeste motstand fra disse kreftene». De har likevel ikke vært oppmerksom på dette.

Til punkt 2.

De hevder at produksjonsforholdenes fullstendige samsvar med produktivkreftenes karakter bare kan oppnås under sosialismen og under kommunismen, men at det under andre formasjoner bare kan realiseres et ufullstendig samsvar.

Det er ikke riktig. I epoken etter den borgerlige revolusjon, da borgerskapet tilintetgjorde de føydale produksjonsforhold og opprettet borgerlige produksjonsforhold, var det utvilsomt perioder da de borgerlige produksjonsforhold sto i fullt samsvar med produktivkreftenes karakter. I motsatt fall hadde kapitalismen ikke kunnet utvikle seg med den fart som den gjorde etter den borgerlige revolusjon.

Videre må en ikke oppfatte ordene »fullstendig samsvar» helt bokstavelig. En må ikke oppfatte dem som om det under sosialismen ikke kan være tale om at produksjonsforholdene kan ligge tilbake for produktivkreftenes vekst. Produktivkreftene er de mest bevegelige og revolusjonære krefter i produksjonen. De går utvilsomt foran produksjonsforholdene også under sosialismen. Først etter at en tid er gått, tilpasser produksjonsforholdene seg produktivkreftenes karakter.

Hvordan bør en i et slikt tilfelle oppfatte ordene »fullstendig samsvar»? De må oppfattes slik at det under sosialismen vanligvis ikke kommer til konflikt mellom produksjonsforholdene og produktivkreftene, at samfunnet har mulighet til i rett tid å bringe de etterliggende produksjonsforhold i samsvar med produktivkreftenes karakter. Det sosialistiske samfunn har mulighet til å gjøre dette fordi det ikke har utdøende klasser som kan organisere motstand. Selvsagt vil det også under sosialismen være etterliggende trege krefter som ikke forstår nødvendigheten av endringen i produksjonsforholdene, men dem kan en selvsagt lett vinne over uten at det kommer til konflikt.

Til punkt 3.

Av Deres resonnement går det fram at De betrakter produksjonsmidlene og først og fremst produksjonsredskapene som fremstilles av våre nasjonaliserte bedrifter, som en vare.

Kan en betrakte produksjonsmidlene som vare under vårt sosialistiske system? Det kan en etter min mening slett ikke.

En vare er et produkt av produksjonen som selges til hvilken som helst kjøper, og når varen blir solgt mister varens eier eiendomsretten til den, mens kjøperen blir varens eier og kan selge den videre, pantsette den, la den ødelegge. Passer produksjonsmidlene inn i en slik definisjon? Det er klart at de ikke gjør det. For det første »selges» produksjonsmidlene ikke til hvilken som helst kjøper, de »selges» ikke engang til kollektivbruk, de fordeles bare av staten mellom dens bedrifter. For det annet mister eieren av produksjonsmidlene — staten — ikke på noen måte eiendomsretten til dem når de overlates til den ene eller andre bedriften, men beholder den tvert om uavkortet. For det tredje blir direktørene for bedriftene som har mottatt produksjonsmidlene fra staten, slett ikke eiere av dem,

men får fullmakt av sovjetstaten til å utnytte produksjonsmidlene, i samsvar med de planer som staten har foreskrevet.

Som en ser, kan produksjonsmidlene under vårt system, på ingen måte regnes til kategorien varer.

Hvorfor snakker en da i dette tilfelle om verdien av produksjonsmidlene, om deres selvkostnad, om deres pris osv.?

Av to grunner.

For det første er det nødvendig for kalkuleringen, for regnskapet, for å få fastlagt om en bedrift går med overskudd eller underskudd, for revisjon og kontroll med bedriftene. Men dette er bare den formelle side av saken.

For det annet er det nødvendig, for i utenrikshandelens interesse å ordne salget av produksjonsmidler til andre. Her, på utenrikshandelens område, og *bare på dette område*, er våre produksjonsmidler virkelig varer og de selges virkelig (uten anførselstegn).

Det viser seg altså at når det gjelder omsetningen i utenrikshandelen, så bevarer de produksjonsmidler som er framstilt av våre bedrifter, både formelt og reelt karakteren av varer, men når det gjelder den økonomiske omsetning innenfor landet selv, mister produksjonsmidlene karakteren av varer, slutter å være varer, kommer utenfor verdilovens virkefelt og beholder bare varenes ytre kjennetegn (kalkulering, osv.)

Hva er forklaringen på denne særegenhet?

Saken er at den økonomiske utvikling under våre sosialistiske forhold ikke foregår som omveltninger, men som gradvise endringer, der det gamle ikke simpelthen avskaffes totalt, men endrer sin natur i samsvar med det nye, idet det bare bevarer sin form, mens det nye ikke simpelthen tilintetgjør det gamle, men gjennomtrenger det gamle, endrer dets natur og dets funksjoner uten å bryte dets form, men utnytter den til å utvikle det nye. Slik forholder det seg ikke bare med varene, men også med pengene i vår økonomiske omsetning, og like ens med

bankene, som mister sine gamle funksjoner og får nye, men derved bevarer den gamle formen, som utnyttes av det sosialistiske system.

Hvis en behandler saken fra et formelt synspunkt, ut fra de prosesser som foregår på overflaten av foreteelsene, kan en komme til den feilaktige slutning at kapitalismens kategorier fremdeles står ved makt i vår økonomi. Men hvis en gjør saken til gjenstand for marxistisk analyse, som skiller skarpt mellom innholdet og dets form, mellom utviklingens dyptgående prosesser og overflatefenomenene, så kommer en til den eneste riktige slutning, nemlig at av kapitalismens gamle kategorier er det hovedsakelig formen, den ytre fremtoning som er bevart hos oss, mens de i sitt innhold er grunnleggende forandret i samsvar med den sosialistiske folkehusholdnings utviklingsbehov.

Til punkt 4.

De hevder at verdiloven øver en regulerende innflytelse på prisene på de »produksjonsmidler» som framstilles i jordbruket og leveres til staten til fastsatte priser. De tenker i denne sammenheng på slike »produksjonsmidler» som råstoffer, f.eks. bomull. Her kunne De også føye til lin, ull og andre råstoffer fra jordbruket.

Først og fremst må det fastslås at jordbruket i dette tilfelle ikke framstiller »produksjonsmidler», men ett produksjonsmiddel — råstoff. En må ikke leke med ordet »produksjonsmidler». Når marxister taler om framstilling av produksjonsmidler mener de først og fremst framstilling av produksjonsredskaper — det som Marx kaller »mekaniske arbeidsmidler, som i en sum kan kalles produksjonens bein og muskelsystem», og som betegner »karakteristiske kjennetegn på en bestemt epoke i den samfunnsmessige produksjon». Å sette likhetstegn mellom en del av produksjonsmidlene (råstoffet) og produksjonsmidlene, deriblant produksjonsredskapene, er å forsynde seg mot marxismen, for marxismen går ut fra produksjonsredskapens bestemmende

rolle i sammenlikning med alle andre produksjonsmidler. Alle vet at råstoffene ikke kan frambringe produksjonsredskaper av seg selv, enda noen slags råstoffer er nødvendige som materiale til framstilling av produksjonsredskaper, mens intet åstoff kan framstilles uten produksjonsredskaper.

Videre. Er verdilovens innflytelse på prisen på de råstoffer som produseres i jordbruket, en *regulerende* innflytelse, som De påstår, kamerat Notkin? Den ville være regulerende hvis det hos oss var »fritt spill» for prisene på råstoffer fra jordbruket, hvis loven om konkurranse og anarki i produksjonen gjaldt hos oss, hvis det ikke fantes planøkonomi hos oss, hvis produksjonen av råstoffer ikke var regulert av en plan. Men da alle disse »hvis»er mangler i vårt økonomiske system, kan verdilovens innflytelse på prisene på råstoffer fra jordbruket ikke på noen måte være regulerende. For det første er prisene på råstoffene fra jordbruket hos oss faste priser som er bestemt i planen og ikke »frie». For det annet bestemmes omfanget av produksjonen av råstoffer fra jordbruket ikke spontant og ikke av tilfeldige elementer, men av planen. For det tredje er produksjonsredskapene, som er nødvendige for produksjonen av råstoffer fra jordbruket, ikke konsentrert hos enkeltpersoner eller grupper av personer, men hos staten. Hva blir det etter dette igjen av verdilovens regulerende rolle? Det viser seg at verdiloven selv reguleres av de ovenfor omtalte faktorer som er særegne for den sosialistiske produksjoen.

Følgelig kan en ikke nekte for at verdiloven øver innflytelse på prisdannelsen for jordbruksråstoffer, at den er en av faktorene i denne prosessen. Men en kan enda mindre nekte at denne innflytelse ikke er og ikke kan være regulerende.

Til punkt 5.

I mine »Bemerkninger» imøtegikk jeg når det gjelder den sosialistiske folkehusholdnings rentabilitet noen kame-

rater som hevder at ettersom vår planhusholdning ikke gir rentable bedrifter prioritet og ved siden av disse bedrifter også tillater at det fins urentable bedrifter, slår den ihjel selve rentabilitets-prinsippet i økonomien. I »Bemerkningene» heter det at rentabiliteten sett ut fra enkelte bedrifter eller produksjonsgreiner ikke på noen som helst måte kan sammenliknes med den høyere rentabilitet som den sosialistiske produksjon gir oss, idet den frir oss fra overproduksjonskriser og sikrer oss en uavbrutt øking i produksjonen.

Men det ville være uriktig å trekke den slutning av dette at de enkelte bedrifters og produksjonsgreiners rentabilitet ikke er særlig viktig og ikke fortjener alvorlig oppmerksomhet. Det er selvsagt ikke riktig. De enkelte bedrifters og produksjonsgreiners rentabilitet har overmåte stor betydning for utviklingen av vår produksjon. Den må tas i betraktning både ved planleggingen av nyanlegg og ved planleggingen av produksjonen. Dette er ABC for vår økonomiske virksomhet i den nåværende etappe av utviklingen.

Til punkt 6.

Det er ikke klart hvordan en skal oppfatte Deres ord angående kapitalismen: »utvidet produksjon i sterkt deformert form». En kan bare si at slik produksjon, og attpå til utvidet, ikke forekommer i det hele tatt.

Det er åpenbart at den sykliske karakter av den kapitalistiske utvikling – vekst og tilbakegang i produksjonen – likevel vil fortsette å bestå også etter at verdensmarkedet har spaltet seg og de virkefelter der de viktigste imperialistiske land (USA, England, Frankrike) kan utbytte verdens ressurser, har begynt å innsnevres. Men produksjonstilveksten i disse landene vil foregå på innsnevret basis, for produksjonens omfang i disse landene kommer til å minke.

Til punkt 7.

Det kapitalistiske verdenssystems allmene krise begynte under den første verdenskrig, især som følge av at Sovjet-Unionen falt ut av det kapitalistiske system. Det var første etappe i den allmenne krisen. Under den annen verdenskrig kom den annen etappe i denne krisen til utfoldelse, især etter at de folkedemokratiske land i Europa og Asia var falt ut av det kapitalistiske system. Den første krise under den første verdenskrig og den annen krise under den annen verdenskrig må ikke betraktes som enkelte selvstendige kriser, løsrevet fra hverandre, men som etapper i utviklingen av det kapitalistiske verdenssystems allmene krise.

Er verdenskapitalismens allmene krise bare en politisk eller bare en økonomisk krise? Verken det ene eller det andre. Den er en allmen, dvs. en allsidig krise for kapitalismens verdenssystem, en krise som omfatter både økonomien og politikken. I denne forbindelse er det klart at det til grunn for den – på den ene siden ligger en stadig sterkere oppløsning av kapitalismens økonomiske verdenssystem og på den andre siden en voksende økonomisk makt hos de landene som er falt fra kapitalismen – Sovjet-Unionen, Kina og de andre folkedemokratiske land.

21. april. 1952.

OM KAMERAT L.D. JAROSJENKOS FEIL

Medlemmene av det politiske byrå i SUKP (b)s sentralstyre mottok nylig et brev fra kamerat Jarosjenko av 20. mars i år om en rekke økonomiske spørsmål som ble drøftet under den kjente novemberdiskusjonen. I brevet klages det over at kamerat Jarosjenkos »standpunkt ikke er kommet fram» i de sammenfattende hoveddokumenter fra diskusjonen og heller ikke i kamerat Stalins »Bemerkninger». I brevet foreslår kamerat Jarosjenko også at han skal få tillatelse til å utarbeide en »Sosialismens politiske økonomi» i løpet av ett til halvannet år og få to assistenter til dette formål.

Jeg tror at det er nødvendig å ta både kamerat Jarosjenkos klage og hans forslag opp til realitetsbehandling.

Vi tar klagen først.

Hva er altså kamerat Jarosjenkos »standpunkt», som ikke er kommet fram i ovennevnte dokumenter?

1. Kamerat Jarosjenkos hovedfeil.

Hvis en skal karakterisere kamerat Jarosjenkos standpunkt med få ord, så må det sies at det er et unærmarxistisk og følgelig grunnfalskt standpunkt.

Kamerat Jarosjenkos hovedfeil består i at han i spørsmålet om hvilken rolle produktivkreftene og produksjonsforholdene spiller i samfunnsutviklingen, forlater marxismen, overdriver produktivkreftenes rolle i høy grad og samtidig i høy grad undervurderer produksjonsforholdenes rolle og setter kronen på verket med å erklære at produksjonsforholdene under sosialismen er en del av produktivkreftene.

Kamerat Jarosjenko er villig til å innrømme produk-

sjonsforholdene en viss rolle når det foreligger »antagonistiske klassemotsetninger» for så vidt produksjonsforholdene her »står i strid med utviklingen av produktivkreftene». Men denne rollen begrenser han til å være en negativ rolle, en faktor som hemmer utviklingen av produktivkreftene, hindrer deres utvikling. Andre funksjoner, noen som helst positive funksjoner hos produksjonsforholdene ser kamerat Jarosjenko ikke.

Når det gjelder det sosialistiske system, der det ikke lenger fins »antagonistiske klassemotsetninger» og der produksjonsforholdene »ikke lenger står i strid med utviklingen av produktivkreftene», så mener kamerat Jarosjenko at her opphører produksjonsforholdene å ha noen som helst selvstendig rolle, at produksjonsforholdene slutter å være en betydelig faktor i utviklingen, og at de oppgår i produktivkreftene, som delen i et hele. Under sosialismen, sier kamerat Jarosjenko, »inngår menneskenes produksjonsforhold i organiseringen av produktivkreftene, som et middel, som et moment i denne organiseringen». (Se kamerat Jarosjenkos brev til sentralstyrets politiske byrå).

Hva er så egentlig hovedoppgaven for sosialismens politiske økonomi? Kamerat Jarosjenko svarer: »Hovedproblemet for Sosialismens politiske økonomi består derfor *ikke* i å undersøke menneskenes produksjonsforhold i det sosialistiske samfunn, *men* i å utarbeide og utvikle den vitenskapelige teori om organiseringen av produktivkreftene i den samfunnsmessige produksjon, teorien om planleggingen av folkehusholdningens utvikling» (se kamerat Jarosjenkos tale på diskusjonsdeltakernes plenum).

Dette er egentlig også forklaringen på at kamerat Jarosjenko ikke interesserer seg for slike økonomiske spørsmål i det sosialistiske system som det at det foreligger forskjellige eiendomsformer i vår økonomi, som varesirkulasjonen, verdiloven, osv. og avfeier dem som annen rangs spørsmål, som bare framkaller skolastiske stridigheter. Han uttaler rett ut at i hans Sosialismens politiske økonomi »vil stridighetene om den rolle som spilles av den ene eller andre

kategori i sosialismens politiske økonomi – verdi, vare, penger, kreditt, osv. – som hos oss ofte får en skolastisk karakter, *bli erstattet* av nøkterne overveielser om en rasjonell organisering av produktivkreftene i den samfunnsmessige produksjon, av en vitenskapelig begrunnelse for en slik organisering» (se kamerat Jarosjenkos tale på diskusjonsdeltakernes plenum).

Altså en politisk økonomi uten økonomiske problemer.

Kamerat Jarosjenko tror at det er nok å få i stand en »rasjonell organisering av produktivkreftene» så vil overgangen fra sosialisme til kommunisme foregå uten særlige vansker. Han mener at dette er fullt tilstrekkelig for overgangen til kommunismen. Han erklærer like ut at »under sosialismen går hovedkampen for oppbyggingen av det kommunistiske samfunn ut på kampen for å organisere produktivkreftene riktig og utnytte dem rasjonelt i den samfunnsmessige produksjon» (se talen på diskusjonsdeltakernes plenum). Kamerat Jarosjenko forkynner høytidelig at »kommunisme betyr den høyeste vitenskapelige organisering av produktivkreftene i den samfunnsmessige produksjon».

Det viser seg altså at spørsmålet om det kommunistiske systems vesen er uttømt med en »rasjonell organisering av produktivkreftene».

Av alt dette trekker kamerat Jarosjenko den slutning at det ikke kan finnes noen enhetlig politisk økonomi for alle samfunnsformasjoner, at det må finnes to politiske økonomier: en for de førsosialistiske samfunnsformasjoner hvis emne er studiet av menneskenes produksjonsforhold, og en annen for det sosialistiske system, hvis emne ikke må være studiet av produksjonsforholdene, dvs. de økonomiske forhold, men studiet av spørsmålene om en rasjonell organisering av produktivkreftene.

Dette er kamerat Jarosjenkos standpunkt.

Hva kan en si til dette standpunktet?

For det første er det ikke riktig at produksjons-

forholdenes rolle i samfunnets historie innskrenker seg til det å være en hemsko som hindrer produktivkreftenes utvikling. Når marxister snakker om at produksjonsforholdene spiller en hemmende rolle, så mener de ikke alle slags produksjonsforhold, men bare de gamle produksjonsforhold, som ikke lenger står i samsvar med produktivkreftenes vekst og følgelig hemmer deres utvikling. Men foruten de gamle produksjonsforholdene fins det jo som kjent nye produksjonsforhold, som trer i stedet for de gamle. Kan en si at de nye produksjonsforholdenes rolle går ut på å være en hemsko på produktivkreftene? Nei, det kan en ikke. Tvert om, de nye produksjonsforholdene er nettopp den *viktigste* og avgjørende kraft som i grunnen er bestemmende for den videre og dertil mektige utvikling av produktivkreftene, og uten hvilke produktivkreftene ville være dømt til å skranke, som tilfellet er i de kapitalistiske land i våre dager.

Ingen kan bestride at produktivkreftene i vår sosialistiske industri har utviklet seg kolossalt under femårsplanene. Men denne utviklingen ville ikke vært mulig hvis vi ikke i oktober 1917 hadde erstattet de gamle, kapitalistiske produksjonsforholdene med nye, sosialistiske produksjonsforhold. Uten denne omveltningen i produksjonsforholdene, i de økonomiske forhold i vårt land, ville produktivkreftene hos oss ha skrantet, slik som de gjør nå i de kapitalistiske land.

Ingen kan bestride at produktivkreftene i vårt jordbruk har utviklet seg kolossalt i de siste 20–25 år. Men denne utviklingen ville ikke vært mulig hvis vi ikke i trevdeårene hadde erstattet de gamle, kapitalistiske produksjonsforhold på landsbygda med nye, kollektivistiske produksjonsforhold. Uten denne omveltningen i produksjonen ville produktivkreftene i vårt jordbruk ha skrantet, på samme måten som de gjør i de kapitalistiske land nå.

De nye produksjonsforholdene kan selvsagt ikke forbli evig nye, og gjør det heller ikke. De begynner å eldes og kommer litt etter litt i motsetning til den videre utvikling av

produktivkreftene, de begynner å miste rollen som hoveddrivkraft for produktivkreftene og forvandler seg til en hindring for dem. I stedet for slike produksjonsforhold, som alt er blitt foreldete, trer det fram nye produksjonsforhold, kallet til å være hoveddrivkraft for den videre utvikling av produktivkreftene.

Dette særtrekket ved produksjonsforholdenes utvikling fra å være en hindring for produktivkreftene til å bli deres hoveddrivkraft og omvendt, fra å være hoveddrivkraft til å bli en hindring for produktivkreftene, er et av hovedelementene i den marxistiske, materialistiske dialektikk. Det vet i dag alle som kjenner marxismens ABC. Kamerat Jarosjenko vet det ikke, ser det ut til.

For det annet er det ikke riktig at produksjonsforholdenes, d.v.s. de økonomiske forholds selvstendige rolle forsvinner under sosialismen, at produksjonsforholdene blir oppslukt av produktivkreftene, at den samfunnsmessige produksjon under sosialismen går ut på å organisere produktivkreftene. Marxismen betrakter den samfunnsmessige produksjon som et hele, som har to uatskillelige sider: samfunnets produktivkrefter (samfunnets forhold til naturkreftene, i kamp med hvilke det skaffer fram de nødvendige materielle goder) og produksjonsforholdene (menneskenes innbyrdes forhold i produksjonsprosessen). Dette er to forskjellige sider av den samfunnsmessige produksjon, enda de er uløselig knyttet til hverandre. Og nettopp fordi de er forskjellige sider av den samfunnsmessige produksjon, kan de innvirke på hverandre. Å hevde at den ene siden kunne bli oppslukt av den andre og forvandles til en bestanddel av den, betyr å forsynde seg meget alvorlig mot marxismen.

Marx sier:

»I produksjonen innvirker menneskene ikke bare på naturen; men også på hverandre. De produserer bare ved at de virker sammen på en bestemt måte og innbyrdes utveksler sin virksomhet. For å produsere trer de i bestemte forbindelser og forhold til hverandre, og bare innenfor disse samfunnsmessige forbindelser og forhold finner deres inn-

virkning på naturen, finner produksjonen sted» (se: K. Marx og F. Engels; bind V, s. 429).

Følgelig består den samfunnsmessige produksjon av to sider, som trass i at de henger uløselig sammen, likevel gjenspeiler to rekker av forskjellige forhold: menneskenes forhold til naturen (produktivkrefter) og menneskenes innbyrdes forhold i produksjonsprosessen (produksjonsforhold). Bare tilstedeværelsen av begge sider av produksjonen gir oss en samfunnsmessig produksjon, likegyldig om det dreier seg om det sosialistiske system eller andre samfunnsformasjoner.

Kamerat Jarosjenko er tydeligvis ikke helt enig med Marx. Han mener at denne læresetning av Marx ikke kan brukes på det sosialistiske system. Nettopp derfor reduserer han sosialismens politiske økonomis problem til oppgaven å organisere produktivkreftene på rasjonell vis, kaster ut produksjonsforholdene, de økonomiske forhold, og river produktivkreftene løs fra dem.

I stedet for en marxistisk politisk økonomi presterer følgelig kamerat Jarosjenko noe som likner på Bogdanovs »allmene organisasjonsvitenskap».

Den riktige tanken at produktivkreftene er de mest bevegelige og mest revolusjonære krefter i produksjonen, fører kamerat Jarosjenko ut i det absurde, til fornektelse av produksjonsforholdenes, de økonomiske forholds rolle under sosialismen, og med det blir en frisk og blomstrende samfunnsmessig produksjon hos ham gjort til en ensidig, tørr produksjonsteknologi, noe i stil med Bukharins »samfunnsmessige organisasjonsteknikk».

Marx sier:

»I den samfunnsmessige produksjon av sitt liv (dvs. i produksjonen av materielle goder som er nødvendige for menneskenes liv. J. St.) inngår menneskene bestemte, nødvendige, av deres vilje uavhengige forhold, produksjonsforhold, som svarer til et bestemt trinn i utviklingen av deres materielle produktivkrefter. Disse produksjonsforholdene i sin helhet danner samfunnets økonomiske struk-

tur, den reelle basis som det reiser seg en juridisk og politisk overbygning på og som er i samsvar med bestemte samfunnsmessige bevissthetsformer» (se forordet til «Til kritikk av den politiske økonomi»).

Det betyr at hver samfunnsformasjon, deriblant også det sosialistiske samfunn, har sin økonomiske basis, som består av menneskenes produksjonsforhold som helhet. Spørsmålet er hvordan det ligger an hos kamerat Jarosjenko med den økonomiske basis for det sosialistiske system. Som kjent har kamerat Jarosjenko alt likvidert produksjonsforholdene under sosialismen som et mer eller mindre selvstendig område, og innlemmet det vesle som er igjen av dem, i organiseringen av produktivkreftene. Det spørres da om det sosialistiske system har sin egen økonomiske basis? For så vidt som produksjonsforholdene under sosialismen er forsvunnet som en mer eller mindre selvstendig kraft, er det innlysende at det sosialistiske samfunn står uten en egen økonomisk basis.

Altså et sosialistisk samfunn uten egen økonomisk basis. Det lyder jo nokså pussig

Er et samfunnssystem overhodet mulig uten en egen økonomisk basis? Kamerat Jarosjenko er tydeligvis av den mening at dette er mulig. Vel, men marxismen mener at slike samfunnssystemer overhodet ikke forekommer.

Endelig er det ikke riktig at kommunisme betyr rasjonell organisering av produktivkreftene, at det kommunistiske systems vesen er uttømt med en rasjonell organisering av produktivkreftene, at en bare behøver å organisere produktivkreftene på en rasjonell måte for å kunne gå over til kommunismen uten særlige vansker. I vår litteratur har vi en annen definisjon; en annen formel for kommunismen, nemlig Lenins formel: «Kommunisme – det er sovjetmakt pluss hele landets elektrifisering». Det ser ut til at kamerat Jarosjenko ikke liker Lenins formel, og han erstatter den med sin egen, hjemmelagede formel: «Kommunisme – det er den høyeste vitenskapelige organisering av produktivkreftene i den samfunnsmessige produksjon.»

For det første er det ingen som kjenner til hva denne »høyeste vitenskapelige» eller »rasjonelle» organisering av produktivkraftene som kamerat Jarosjenko reklamerer for, betyr, hvilket konkret innhold den har. Kamerat Jarosjenko gjentar denne tåkete formelen dusinvis av ganger i sine taler i plenum og under diskusjonene i seksjonene, i sitt brev til medlemmene av det politiske byrå, men ingen steder prøver han med et eneste ord å forklare hvordan en egentlig skal oppfatte den »rasjonelle organisering» av produktivkraftene, som angivelig i en sum gir hele det kommunistiske systems vesen.

For det annet bør en, om en først skal velge mellom de to formuleringer, ikke kaste vrak på Lenins formulering, som er den eneste riktige, men på den åpenbart møysommelig oppkonstruerte og umarxistiske s.k. formuleringen til kamerat Jarosjenko, som er hentet fra Bogdanovs arsenal – den »allmene organisasjonsvitenskap».

Kamerat Jarosjenko mener at det er nok å sørge for at produktivkraftene blir organisert rasjonelt for å få produkter i overflod og kunne gå over til kommunismen, fra formelen »Enhver får etter ytelse» til formelen: »Enhver får etter behov». Det er en stor villfarelse, og den avslører en fullstendig mangel på forståelse av sosialismens økonomiske utviklingslover. Kamerat Jarosjenko forestiller seg vilkårene for overgangen fra sosialisme til kommunisme på en altfor enkel måte, barnslig enkel. Kamerat Jarosjenko skjønner ikke at en verken kan oppnå den overflod av produkter som kan tilfredsstille alle samfunnets behov, eller overgangen til formelen: »Enhver får etter behov», hvis en lar slike økonomiske kjensgjerninger som kollektivbrukenes gruppeeiendom, var sirkulasjonen, osv. stå ved makt. Kamerat Jarosjenko skjønner ikke at før en går over til formelen: »Enhver får etter behov», må en gjennomgå en rekke etapper i den økonomiske og kulturelle omforming av samfunnet, der arbeidet, som før bare var et middel til livets opphold, i samfunnets øyne blir forvandlet til det fremste

livsbehov, og den samfunnsmessige eiendom til det urokkelige og ukrenkelige grunnlag for samfunnets eksistens.

For å forberede overgangen til kommunismen reelt, ikke bare i høystemte ord, må det i det minste skapes tre viktige forhåndsvilkår:

1. Det er for det første nødvendig stabilt å trygge, ikke en tåkete »rasjonell organisering» av produktivkreftene, men en uavbrutt øking av hele den samfunnsmessige produksjon, med prioritet for produksjonen av produksjonsmidler. Det er nødvendig å gi produksjonen av produksjonsmidler prioritet ikke bare fordi den skal trygge utrustning til såvel egne bedrifter som til bedriftene innen alle andre grener av folkehusholdningen, men også fordi det ellers overhodet ikke er mulig å få noen utvidet reproduksjon.

2. For det annet er det nødvendig gjennom gradvise overganger, gjennomført til gagn for kollektivbrukene og følgelig for hele samfunnet, å bringe kollektivbrukenes eiendom opp til den allmene folkeeiendommens nivå og, like ens gjennom gradvise overganger å erstatte varesirkulasjonen med et system for bytte av produkter, slik at de sentrale myndigheter eller et annet samfunnsøkonomisk sentrum kan disponere alt samfunnet produserer i samfunnets interesse.

Kamerat Jarosjenko tar feil når han hevder at det under sosialismen ikke forekommer noen som helst motsigelse mellom produksjonsforholdene og samfunnets produktivkrefter. Riktignok gjennomlever våre nåværende produksjonsforhold den perioden da de fullt ut samsvarer med produktivkreftenes vekst, og driver dem framover med sjumilssteg. Men det ville være feilaktig å slå seg til ro med dette og tro at det ikke fins noen som helst motsigelser mellom våre produktivkrefter og produksjonsforhold. Det fins motsigelser og kommer utvilsomt til å finnes motsigelser, fordi utviklingen av produksjonsforholdene sakker etter og kommer til å sakke etter for utviklingen av produktivkreftene. Med en riktig politikk fra de ledende organers side kan disse motsigelser ikke utvikle seg til å bli

antagonistiske og det kan ikke komme til konflikt mellom produksjonsforholdene og samfunnets produktivkrefter. En annen sak er hvis vi fører en feilaktig politikk, f.eks. den som kamerat Jarosjenko anbefaler. I så fall ville en konflikt være uunngåelig, og våre produksjonsforhold kunne bli en meget alvorlig hindring for den videre utvikling av produktivkreftene.

Derfor består de ledende organers oppgave i å være merksomme på motsigelser i emning og i tide treffe åtgjerder for å vinne over dem gjennom tilpassing av produksjonsforholdene til produktivkreftenes vekst. Det gjelder framfor alt slike økonomiske foreteelser som kollektivbrukenes gruppeeieendom og varesirkulasjonen. Selvsagt utnytter vi i dag disse foreteelsene med framgang til å utvikle den sosialistiske økonomi, og de er utvilsomt nyttige for vårt samfunn. De kommer utvilsomt også til å være nyttige i den nærmeste framtid. Men det ville være en utilgivelig blindhet ikke å se at disse foreteelsene samtidig alt nå begynner å bremse på den mektige utvikling av våre produktivkrefter, for så vidt som de skaper hindringer for at hele folkehusholdningen, især jordbruket, kan omfattes av statens planlegging. Det kan ikke være tvil om at jo lenger tiden går, dess mer vil disse foreteelser hemme den videre vekst i vårt lands produktivkrefter. Følgelig består oppgaven i å oppheve disse motsigelsene ved at en gradvis forvandler kollektivbrukenes eiendom til allmen folkeeiendom og ved at en — like ens gradvis — innfører produktbytte, i stedet for varesirkulasjon.

3. For det tredje er det nødvendig å nå en så høy kulturell vekst i samfunnet at alle samfunnets medlemmer fysisk og intellektuelt er trygget allsidig utvikling av alle de evner de har, forat samfunnets medlemmer kan få adgang til en utdanning som setter dem i stand til å bli aktive deltakere i samfunnsutviklingen og gir dem mulighet til fritt å velge et yrke, og ikke i kraft av den bestående arbeidsdeling, være bundet til et bestemt yrke for hele livet.

Hva kreves det for dette?

Det ville være feilaktig å tro at en kan oppnå en så betydelig kulturell vekst hos samfunnsmedlemmene uten betydelige forandringer i de nåværende arbeidsforholdene. For å oppnå dette må først og fremst arbeidsdagen forkortes i det minste til 6 og siden også til 5 timer. Det er nødvendig for at samfunnsmedlemmene skal få fritid nok til å skaffe seg en allsidig utdanning. For dette er det dernest påkrevet å innføre obligatorisk polyteknisk utdanning, nødvendig for at samfunnsmedlemmene skal få mulighet til fritt å velge yrke og ikke være bundet til ett bestemt yrke hele livet igjennom. For dette er det også nødvendig grundig å bedre boligforholdene og heve arbeidernes og funksjonærenes reallønn minst til det dobbelte, om ikke mer, både gjennom direkte forhøyelse av pengelønnen og fram for alt gjennom videre systematisk nedsettelse av prisene på forbruksartikler.

Dette er hovedvilkårene for forberedelsen av overgangen til kommunismen.

Først når *alle* disse forhåndsvilkår i sin helhet er oppfylt, kan en ha håp om at arbeidet i samfunnsmedlemmenes øyne skal forvandle seg fra en byrde til »det fremste livsbehov» (Marx), at »arbeidet fra å være en tung byrde blir en glede» (Engels), at alle samfunnsmedlemmer vil betrakte den samfunnsmessige eiendom som det urokkelige og ukrenkelige grunnlag for samfunnets eksistens.

Først når *alle* disse forhåndsvilkår i sin helhet er oppfylt, vil en kunne gå over fra den sosialistiske formelen: »Enhver yter etter evne, enhver får etter ytelse» til den kommunistiske formelen »Enhver yter etter evne, enhver får etter behov».

Det vil bli den grunnleggende overgang fra en økonomi, sosialismens økonomi, til en annen, høyere økonomi, til kommunismens økonomi.

Som en ser, er overgangen fra sosialisme til kommunisme slett ikke så enkel som kamerat Jarosjenko forestiller seg.

Å ville redusere hele denne kompliserte og mange-

sidge oppgaven som krever gjennomgripende økonomiske forandringer, til en »rasjonell organisering av produktivkreftene», som kamerat Jarosjenko gjør, betyr å ville erstatte marxismen med Bogdanov-vrøvl.

2. Kamerat Jarosjenkos andre feil.

1. Av sitt feilaktige standpunkt trekker kamerat Jarosjenko feilaktige slutninger om den politiske økonomis karakter og emne.

Kamerat Jarosjenko benekter nødvendigheten av en politisk økonomi for alle samfunnsformasjoner, idet han går ut fra at hver samfunnsformasjon har sine spesifikke økonomiske lover. Men han tar fullstendig feil og kommer her i konflikt med slike marxister som Engels, som Lenin.

Som Engels sier, er den politiske økonomi »vitenskapen om de vilkår og former i hvilke *de forskjellige menneskesamfunn* har produsert og byttet, og under hvilke de i samsvar med dette hver gang har fordelt produktene («Anti-Duhring»). Følgelig studerer den politiske økonomi lovene for den økonomiske utvikling, ikke for en eller annen samfunnsformasjon alene, men for forskjellige samfunnsformasjoner.

Lenin er som kjent helt enig i dette. I sine kritiske bemerkninger til Bukharins »Økonomien i overgangsperioden» sa han at Bukharin tok feil når han innskrenket den politiske økonomis virkefelt til vareproduksjonen og fram for alt til den kapitalistiske produksjon og bemerket i den forbindelse at Bukharin her »tar et steg tilbake i forhold til Engels».

I fullt samsvar med dette står definisjonen av den politiske økonomi i utkastet til læreboka i politisk økonomi, der det heter at den politiske økonomi er den vitenskap som studerer »lovene for den samfunnsmessige produksjon og fordelingen av de materielle goder på *de forskjellige trinn* av det menneskelige samfunns utvikling.

Og det er også forståelig. De forskjellige samfunns-

formasjoner er i sin økonomiske utvikling ikke bare underkastet sine spesifikke økonomiske lover, men også underkastet de økonomiske lover som er felles for alle formasjoner, f.eks. slike lover som loven om produktivkraftenes og produksjonsforholdenes enhet i den enhetlige samfunnsmessige produksjon, loven om forholdet mellom produktivkraftene og produksjonsforholdene i alle samfunnsformasjoner utviklingsprosess. Altså er samfunnsformasjonene ikke bare skilt fra hverandre gjennom sine spesifikke lover, men også knyttet til hverandre gjennom de økonomiske lover som er felles for alle formasjoner.

Engels hadde fullstendig rett da han sa:

»For å gjennomføre denne kritikken av den borgerlige økonomi fullt ut var det ikke nok å sette seg inn i den kapitalistiske formen for produksjon, varebytte og fordeling. Det var også nødvendig, iallfall i hovedtrekkene, å undersøke og ta med til sammenlikning de former som gikk forut for den eller som ennå består ved siden av den, i de mindre utviklede land». («Anti-Duhring»).

Det ligger klart i dagen at kamerat Jarosjenko her, i dette spørsmålet, gjentar Bukharin.

Videre. Kamerat Jarosjenko hevder at i hans »Sosialismens politiske økonomi» *erstattes* »den politiske økonomis kategorier – verdi, vare, penger, kreditt osv. – med nøkterne betraktninger om en rasjonell organisering av produktivkraftene i den samfunnsmessige produksjon», at emnet for *denne* politiske økonomi følgelig *ikke* er sosialismens produksjonsforhold, *men* »utarbeiding og utvikling av den vitenskapelige teori om organiseringen av produktivkraftene, av teorien om folkehusholdningens planlegging, osv.», at produksjonsforholdene under sosialismen mister sin selvstendige betydning og går opp i produktivkraftene som en bestanddel av dem.

En må si at ennå har ikke en eneste skakkjørt »marxist» noen sinne prestert slikt meningsløst tøy her hos oss. For hva er en sosialismens politiske økonomi uten økonomiske problemer, uten produksjonsproblemer?

Finnes det  vehodet en slik politisk  konomi? Hva betyr det at en i sosialismens politiske økonomi erstatter de økonomiske problemer med problemer om å organisere produktivkraftene? Det betyr å likvidere sosialismens politiske  konomi. Og nettopp det er det kamerat Jarosjenko går: han likviderer sosialismens politiske  konomi. Her er han fullstendig på linje med Bukharin. Bukharin sa at tilintetg ringen av kapitalismen også må bety at den politiske økonomi blir tilintetgjort. Kamerat Jarosjenko sier det ikke, men han går det, i og med at han likviderer sosialismens politiske  konomi. Riktignok gir han det her utseende av at han ikke er helt enig med Bukharin, men det er et knep, og det et billig knep. I virkeligheten går han det som Bukharin forkynte og som Lenin flere ganger tok til gjenm le mot. Kamerat Jarosjenko går i Bukharins fotspor.

Videre. Kamerat Jarosjenko reduserer problemene i sosialismens politiske økonomi til problemet om rasjonell organisering av produktivkraftene, til problemet om planlegging av folkehusholdningen, osv. Men han tar grundig feil. Problemene om en rasjonell organisering av produktivkraftene, om planlegging av folkehusholdningen osv. er ikke emnet for den politiske økonomi, men emnet for ledende organers økonomiske politikk. Det er to forskjellige områder som en ikke må forveksle. Kamerat Jarosjenko har rotet i hop disse to forskjellige tingene og dummet seg ut. Den politiske økonomi studerer utviklingslovene for menneskenes produksjonsforhold. Den økonomiske politikk trekker praktiske slutninger av dette, konkretiserer dem og bygger sitt daglige arbeid på det.   belaste den politiske økonomi med den økonomiske politikks problemer betyr å ødelegge den som vitenskap.

Emnet for den politiske økonomi er produksjonsforholdene, menneskenes økonomiske forhold. Til dette hører: a) formene for eiendomsretten til produksjonsmidlene; b) den herav følgende stilling som de forskjellige sosiale grupper j ntar i produksjonen, og deres innbyrdes forhold, eller, som Marx sier: måten hvorpå de »innbyrdes

utveksler sin virksomhet»; c) formene for fordelingen av produktene som helt og fullt avhenger av dem. Alt dette tilsammen danner emnet for den politiske økonomi.

I denne definisjonen mangler ordet »bytte», som fins i Engels' definisjon. Det mangler fordi mange pleier å oppfatte »bytte» som varebytte, men varebyttet er ikke særegent for alle, men bare for noen samfunnsformasjoner, hvilket stundom skaper misforståelser, enda Engels ikke oppfattet ordet »bytte» bare som varebytte. Men som vi ser, har det som Engels forsto med »bytte», funnet plass i den nevnte definisjon som en bestanddel av den. Følgelig faller denne definisjonen av emnet for den politiske økonomi innholdsmessig fullstendig sammen med Engels' definisjon.

2. Når en snakker om den økonomiske grunnlov for den ene eller den annen samfunnsformasjon, så går en vanligvis ut fra at den ikke kan ha flere økonomiske grunnlover, at den bare kan ha en økonomisk grunnlov, nettop en *grunn*-lov. Ellers ville vi ha flere økonomiske grunnlover for hver samfunnsformasjon, noe som står i strid med selve begrepet grunnlov. Men kamerat Jarosjenko er ikke enig i det. Han tror at en kan ha ikke en, men flere økonomiske grunnlover for sosialismen. Det er utrolig, men sant. I en tale på diskusjonsdeltakernes plenum sa han:

»Størrelsene og proporsjonene til de materielle fonds for den samfunnsmessige produksjon og reproduksjon bestemmes av den forhåndenværende og antatte framtidige vekst av arbeidskraften som trekkes inn i den samfunnsmessige produksjon. Dette er den økonomiske grunnlov for det sosialistiske samfunn, som bestemmer strukturen av den sosialistiske samfunnsmessige produksjon og reproduksjon».

Dette er den første økonomiske grunnlov for sosialismen.

I den samme talen erklærte kamerat Jarosjenko:

»Forholdet mellom underavdelingene I og II er i det sosialistisk samfunn betinget av behovet for produksjon av produksjonsmidler i det omfang som er nødvendig for å kunne dra hele den arbeidsdyktige befolkning inn i den

samfunnsmessige produksjon. Dette er den økonomiske grunnlov for sosialismen, og samtidig er det et krav i vår forfatning som følger av sovjetmenneskenes rett til arbeid.»

Dette er så å si den annen økonomiske grunnlov for sosialismen.

Endelig erklærer kamerat Jarosjenko i sitt brev til medlemmene av det politiske byrå:

»Ut fra dette tror jeg en kan formulere de vesentlige trekk og krav i sosialismens økonomiske grunnlov omtrent på følgende måte: »Uavbrutt voksende og stadig mer fullkommengjort produksjon av samfunnets materielle og kulturelle livsvilkår.»

Dette er allerede den tredje økonomiske grunnlov for sosialismen.

Om alle disse lovene er økonomiske grunnlover for sosialismen, eller om det bare er en av dem som er det, og hvis det bare er en, hvilken da — på disse spørsmålene gir kamerat Jarosjenko intet svar i sitt siste brev til medlemmene av det politiske byrå. Da han i sitt siste brev til medlemmene av det politiske byrå formulerte den økonomiske grunnlov for sosialismen, »glemte» han antagelig at han i sin tale på diskusjonsdeltakernes plenum alt for tre måneder siden hadde formulert to andre økonomiske grunnlover for sosialismen, tydeligvis i den tro at en ikke ville være oppmerksom på denne mer enn tvilsomme kombinasjon. Men som en ser, har han forregnet seg.

La oss anta at de to første økonomiske grunnlover for sosialismen som kamerat Jarosjenko har formulert, ikke eksisterer lenger, at kamerat Jarosjenko fra nå av anser sin tredje formulering, framsatt i brevet til medlemmene av det politiske byrå, for å være sosialismens økonomiske grunnlov. La oss ta for oss brevet fra kamerat Jarosjenko.

Kamerat Jarosjenko sier i dette brevet at han ikke er enig i den definisjon av sosialismens økonomiske grunnlov som er gitt i kamerat Stalins »Bemerkninger». Han sier:

»Det viktigste i denne definisjonen er »sikring av maksimal tilfredsstillelse . . . av hele samfunnets behov».

Det pekes her på produksjonen som et middel til å nå dette hovedmålet – å tilfredsstille behovene. En slik presisering gir grunn til å anta at den økonomiske grunnlov for sosialismen som De har formulert, ikke går ut fra produksjonens primat, men fra forbrukets primat.»

Det er opplagt at kamerat Jarosjenko slett ikke har forstått kjernen i problemet og ikke ser at talemåter om forbrukets eller produksjonens primat overhodet ikke har noe med saken å gjøre. Når en snakker om de og de samfunnsmessige prosessers primat i forhold til andre prosesser, pleier en å gå ut fra at begge prosesser er mer eller mindre ensartet. En kan og bør snakke om et primat for produksjonen av produksjonsmidler i forhold til produksjonen av forbruksmidler, da vi i begge tilfelle har med produksjon å gjøre og denne følgelig er mer eller mindre ensartet. Men det går ikke an, det ville være uriktig å snakke om forbrukets primat over produksjonen eller produksjonens primat over forbruket, da produksjon og forbruk er to helt forskjellige områder, som riktig nok henger sammen med hverandre, men som likevel er forskjellige. Kamerat Jarosjenko forstår slett ikke at det her ikke er tale om *mål* samfunnet stiller for den samfunnsmessige produksjon, hvilken *oppgave* det underordner den samfunnsmessige produksjon, f.eks. under sosialismen. Derfor har det overhodet ikke noe med saken å gjøre at kamerat Jarosjenko snakker om at »produksjonen danner eksistensgrunnlaget for det sosialistiske samfunn som for ethvert annet samfunn». Kamerat Jarosjenko glemmer at menneskene ikke produserer for produksjonens skyld, men for å tilfredsstille sine behov. Han glemmer at en produksjon som er løsrevet fra tilfredsstillelsen av samfunnets behov, skranter og går til grunne.

Kan en i det hele tatt snakke om et mål for den kapitalistiske eller den sosialistiske produksjon, om oppgaver som den kapitalistiske eller sosialistiske produksjon er underordnet? Jeg tror at en kan og bør snakke om det.

Marx sier:

»Det umiddelbare mål for den kapitalistiske produksjon er ikke produksjon av varer, men av merverdi, eller av profitt i dens utviklede form, ikke av produktet, men av merproduktet. Fra dette synspunkt sett er arbeidet selv bare produktivt for så vidt som det skaper profitt eller merprodukt for kapitalen. For så vidt som arbeideren ikke skaper dette, er hans arbeid uproduktivt. Massen av det anvendte produktive arbeid har altså bare interesse for kapitalen for så vidt som massen av merarbeid vokser takket være dette – eller i forhold til dette. Bare for så vidt er det vi kalte nødvendig arbeidstid, nødvendig. For så vidt som arbeidet ikke gir dette resultat, er det overflødig og må innstilles.

Målet for den kapitalistiske produksjon er alltid å skape et maksimum av merverdi eller et maksimum av merprodukt med et minimum av forskuttert kapital, og for så vidt som dette resultatet ikke oppnåes ved overarbeiding av arbeiderne, er det en tendens hos kapitalen til å framstille et gitt produkt med minst mulig innsats – innsparing av arbeidskraft og utlegg . . .

Arbeiderne selv framtrer etter denne oppfatning som det de virkelig er i den kapitalistiske produksjon – bare produksjonsmidler, ikke som mål i seg selv og ikke som mål for produksjonen». (Se »Teorier om merverdien», bind II, 2. del).

Disse ord av Marx er ikke bare verd å legge merke til fordi de kort og treffende definerer målet for den kapitalistiske produksjon, men også fordi de skisserer det hovedmål, den hovedoppgave som må stilles for den sosialistiske produksjon.

Målet for den kapitalistiske produksjon er altså å oppnå profitt. Hva forbruket angår, så trenger kapitalismen dette bare for så vidt som det sikrer oppgaven å oppnå profitt. Hvis en ser bort fra det, mister spørsmålet om forbruket enhver mening for kapitalismen. Mennesket med dets behov forsvinner fra synsfeltet.

Hvilket mål har nå den sosialistiske produksjon, hva er hovedoppgaven hvis løsning den samfunnsmessige produksjon under sosialismen må underordnes?

Målet for den sosialistiske produksjon er ikke profit, men mennesket med dets behov, dvs. tilfredsstillelsen av dets materielle og kulturelle behov. Målet for den sosialistiske produksjon er, som det heter i kamerat Stalins »Bemerkninger»: »sikring av maksimal tilfredsstillelse av hele samfunnets stadig voksende materielle og kulturelle behov.»

Kamerat Jarosjenko tror at han her har å gjøre med forbrukets »primat» i forhold til produksjonen. Det er selvsagt dårlig gjennomtenkt. I virkeligheten har vi her ikke å gjøre med forbrukets primat, men med den sosialistiske produksjonens *underordning* under sitt hovedmål, å sikre maksimal tilfredsstillelse av hele samfunnets stadig voksende materielle og kulturelle behov.

Følgelig er *målet* for den sosialistiske produksjonen å sikre maksimal tilfredsstillelse av hele samfunnets stadig voksende materielle og kulturelle behov, og *midlet* til å nå dette er uavbrutt vekst og uavbrutt forbedring av den sosialistiske produksjon på grunnlag av den høyeste teknikk.

Det er sosialismens økonomiske grunnlov.

Ut fra ønsket om å bevare produksjonens såkalte »primat» over forbruket hevder kamerat Jarosjenko at »sosialismens økonomiske grunnlov» består i »den uavbrutt voksende og stadig mer fullkomne produksjon av samfunnets materielle og kulturelle livsvilkår». Det er fullstendig uriktig. Kamerat Jarosjenko forvrenger og ødelegger på den groveste måte den formuleringen som er gitt i kamerat Stalins »Bemerkninger». Hos ham blir produksjonen gjort om fra middel til mål, og sikringen av maksimal tilfredsstillelse av samfunnets stadig voksende materielle og kulturelle behov bortfaller. Resultatet blir en produksjonsøkning for produksjonsøkningens skyld, produksjonen som mål i seg selv, mens mennesket og dets behov forsvinner ut av kamerat Jarosjenkos synsfelt.

Det er derfor ikke noe å undres over at sammen med at mennesket forsvinner som mål for den sosialistiske produksjon, forsvinner også de siste rester av »marxisme» fra kamerat Jarosjenkos »konsepsjon».

Hos kamerat Jarosjenko er resultatet altså ikke blitt produksjonens »primat» over forbruket, men noe som likner på borgerlig ideologis »primat» over marxistisk ideologi.

3. For seg selv står spørsmålet om Marx' reproduksjonsteori. Kamerat Jarosjenko hevder at Marx' reproduksjonsteori bare er en teori om den kapitalistiske reproduksjon, at den ikke inneholder noe som kan være gyldig for andre samfunnsformasjoner, deriblant for den sosialistiske samfunnsformasjon. Han sier:

»En overføring av det reproduksjonsskjema som Marx utarbeidet for den kapitalistiske økonomi, til den sosialistiske samfunnsmessige produksjon er et produkt av en dogmatisk oppfatning av Marx' lære og står i strid med denne læres vesen» (se kamerat Jarosjenkos tale på diskusjonsdeltakernes plenum).

Han hevder videre at »Marx' reproduksjonsskjema ikke svarer til det sosialistiske samfunns økonomiske lover og ikke må legges til grunn for studiet av den sosialistiske reproduksjon». (Se samme sted).

Når det gjelder Marx' teori om den enkle reproduksjon, som gir et bestemt forhold mellom produksjonen av produksjonsmidler (underavdeling I) og produksjonen av forbruksmidler (underavdeling II), så sier kamerat Jarosjenko:

»Forholdet mellom underavdeling I og II er i det sosialistiske samfunnet ikke betinget av Marx' formel $v+m$ i underavdeling I og c i underavdeling II. Under sosialismens vilkår bør den nevnte avhengighet i utviklingen mellom underavdeling I og II ikke forekomme.» (Se samme sted).

Han hevder: »Den teori Marx har utarbeidet om forholdet mellom underavdeling I og II er ubrukelig under våre sosialistiske vilkår, da Marx' teori bygger på den

kapitalistiske økonomi med dens lover.» (Se kamerat Jarosjenkos brev til medlemmene av det politiske byrå).

Slik plukker kamerat Jarosjenko Marx' reproduksjonsteori i stykker.

Det er selvsagt at Marx' reproduksjonsteori som ble utarbeidet på grunnlag av studiet av lovene for den kapitalistiske produksjon, gjenspeiler særegenhetene ved den kapitalistiske produksjon, og den er selvsagt kledd i vare-kapitalistiske verdiforholds form. Annerledes kunne det heller ikke være. Men bare å se denne formen i Marx, reproduksjonsteori og ikke legge merke til dens grunnlag, dens hovedinnhold som har gyldighet ikke bare for den kapitalistiske samfunnsformasjon, det betyr ikke å ha forstått noe som helst av denne teorien. Hvis kamerat Jarosjenko hadde forstått noe av dette, så hadde han også forstått den uigjendrivelige sannhet at Marx' reproduksjonsskjemaer på ingen måte er uttømt med at de gjenspeiler særegenhetene i den kapitalistiske produksjon, men at de samtidig også inneholder en hel rekke grunnteser om produksjon som gjelder for alle samfunnsformasjoner, deriblant og i særdeleshet også for den sosialistiske samfunnsformasjon. Slike grunnteser i Marx' reproduksjonsteori som tesen om inndelingen av den samfunnsmessige produksjon i produksjon av produksjonsmidler og produksjon av forbruksmidler; tesen om prioritet for økt produksjon av produksjonsmidler ved utvidet reproduksjon; tesen om forholdet mellom underavdeling I og II; tesen om merproduktet som den eneste kilde til akkumulasjon; tesen om dannelsen av samfunnsmessige fonds og deres bestemmelse; tesen om akkumulasjon som den eneste kilde til utvidet produksjon, — alle disse grunnteser i Marx' reproduksjonsteori er nettopp teser som ikke bare gjelder for den kapitalistiske formasjon, men som ikke et eneste sosialistisk samfunn kan unnvære ved planlegging av folkehusholdningen. Det er karakteristisk at kamerat Jarosjenko selv, som så overlegent avfeier Marx' »reproduksjonsskjemaer», stadig vekk må ty til

disse »skjemaene» når han behandler spørsmål om den sosialistiske reproduksjon.

Hvordan så Lenin og Marx på dette spørsmålet?

Lenins kritiske bemerkninger til Bukharins bok »Økonomien i overgangsperioden» er alminnelig kjent. I disse bemerkninger har Lenin som kjent slått fast at Marx' formulering om forholdet mellom underavdeling I og II, den formuleringen som kamerat Jarosjenko drar til felts mot, beholder sin gyldighet både for sosialismen og for den »rene kommunisme», dvs. i den annen fase av kommunismen.

Hva Marx angår, så avvek han som kjent nødvendig fra studiet av de kapitalistiske produksjonslovene, og i sin »Kapitalen» befattet han seg ikke med spørsmålet om hvorvidt hans reproduksjonsskjemaer var anvendelige på sosialismen. I 20. kapitel av annet bind av »Kapitalen» under rubrikken »Den konstante kapital i underavdeling I», der Marx behandler omløpet av produktene i underavdeling I innenfor denne underavdeling, bemerker Marx i forbigående at fordelingen av produkter i denne underavdelingen vil foregå like støtt under sosialismen som under den kapitalistiske produksjon. Marx sier:

»Hvis produksjonen var samfunnsmessig i stedet for kapitalistisk, så er det klart at produktene i underavdeling I i reproduksjonsøyemed fortsatt og ikke mindre konstant – ville bli fordelt som produksjonsmidler mellom denne underavdelingens produksjonsgreiner. En del ville umiddelbart forbli i den produksjonssfæren der den kom fra som produkt, mens derimot en annen del ville bli overført til andre produksjonssteder, slik at det på denne måten ville finne sted en stadig bevegelse fram og tilbake mellom de forskjellige produksjonssteder i denne underavdeling». (Se Marx' »Kapitalen», bind II, 8. oppl., s. 307).

Marx mente altså slett ikke at hans reproduksjonsteori bare gjaldt for den kapitalistiske produksjon, enda det var utforskningen av lovene for den kapitalistiske produksjon han beskjeftiget seg med. Tvert om gikk han, som vi ser, ut

fra at hans reproduksjonsteori også kan være gyldig for den sosialistiske produksjon.

Det må noteres at Marx i «Kritikk av Gothaprogrammet» i sin analyse av økonomien under sosialismen og i overgangsperioden til kommunismen går ut fra grunntesene i sin reproduksjonsteori, som han åpenbart betraktet som obligatoriske også for det kommunistiske system.

Det må videre noteres at Engels i sin «Anti-Duhring» i kritikken av Duhrings «sosialitære system» og karakteristikken av det sosialistiske systems økonomi også går ut fra grunntesene i Marx' reproduksjonsteori og betrakter dem som obligatoriske for det kommunistiske system.

Dette er kjensgjerningene.

Det viser seg altså også her, i spørsmålet om reproduksjonen, at kamerat Jarosjenko tross sin overlegenhet overfor Marx' «skjemaer» igjen har kjørt skuta på grunn.

4. Kamerat Jarosjenko slutter sitt brev til medlemmene av det politiske byrå med et forslag om at en skal gi ham i oppdrag å utarbeide «Sosialismens politiske økonomi». Han skriver:

»Ut fra denne presisering av hva vitenskapen om sosialismens politiske økonomi bør romme, som jeg har lagt fram på plenarmøtet, i seksjonene og i dette brevet, kan jeg med utnytting av den marxistiske dialektiske metode innen ett eller i høyden halvannet år med hjelp av to mann utarbeide de teoretiske løsninger på grunnproblemene i sosialismens politiske økonomi, definere den marxistiske, leninsk-stalinske teori om sosialismens politiske økonomi, en teori som vil forvandle denne vitenskap til et effektivt våpen i folkets kamp for kommunismen.»

Det lar seg ikke nekte at kamerat Jarosjenko ikke lider av beskjedenhets. Ja, mer enn det, her kan en med enkelte skribenter si: «rett og slett tvert imot».

Ovenfor er det alt sagt at kamerat Jarosjenko forveksler sosialismens politiske økonomi med de ledende organers økonomiske politikk. Det som han mener er emnet for sosialismens politiske økonomi – rasjonell organisering

av produktivkreftene, planlegging av folkehusholdningen, opplegging av offentlige fonds, osv. — er ikke emnet for sosialismens politiske økonomi, men emnet for de ledende organers økonomiske politikk.

Jeg behøver ikke nevne at de alvorlige feil som kamerat Jarosjenko har gjort og hans umarxistiske »synspunkt» ikke taler for at en bør gi kamerat Jarosjenko et slikt oppdrag.

Konklusjoner:

1. Kamerat Jarosjenkos klage mot lederne av diskusjonen er meningsløs, da lederne av diskusjonen som marxister ikke kunne gi uttrykk for kamerat Jarosjenkos umarxistiske »synspunkt» i sine sammenfattende dokumenter.

2. Kamerat Jarosjenkos anmodning om å gi ham i oppdrag å skrive en Sosialismens politiske økonomi kan ikke tas alvorlig, om ikke av annen grunn så fordi at det står en gufs av Khlestakov'sk svindel av den.

22. mai 1952.

SVAR TIL KAMERATENE A. V. SANINA OG V. S. VENSJER

Jeg har mottatt brevene Deres. Det er tydelig at avsenderne av disse brevene studerer vårt lands økonomiske problemer grundig og alvorlig. Brevene inneholder ikke få riktige formuleringer og interessante betraktninger. Men samtidig inneholder de også noen alvorlige teoretiske feil. I dette svaret vil jeg ta for meg nettopp disse feilene.

1. Spørsmålet om karakteren av sosialismens økonomiske lover.

Kameratene Sanina og Vensjer hevder at »sosialismens økonomiske lover bare oppstår takket være den bevisste virksomhet til sovjetmenneskene, sysselsatt med materiell produksjon». Denne setning er helt uriktig.

Eksisterer lovmessighetene i den økonomiske utvikling objektivt, utenfor oss selv, uavhengig av menneskenes vilje og bevissthet? Marxismen svarer ja på dette spørsmålet. Marxismen hevder at lovene for sosialismens politiske økonomi er en gjenspeiling i menneskenes hjerner av objektive lovmessigheter som eksisterer utenfor oss selv. Men kameratene Saninas og Vensjers formulering svarer nei på dette spørsmålet. Det betyr at disse kameratene tar utgangspunkt i en falsk teori som hevder at de økonomiske utviklingslovene under sosialismen blir »skapt», »forvandlet» av samfunnets ledende organer. Med andre ord – de bryter med marxismen og slår inn på det subjektive idealismes vei.

Selvsagt kan menneskene oppdage og erkjenne disse objektive lovmessigheter og, støttet på dem, utnytte dem i samfunnets interesse. Men de kan verken »skape» eller »forvandle» dem.

Sett at vi et øyeblikk tar utgangspunkt i den falske teorien som fornekte eksistensen av objektive lovmessig-

heter i det økonomiske liv under sosialismen og forkynner at det er mulig å »skape» økonomiske lover, å »forvandle» økonomiske lover. Hva ville det føre til? Det ville føre til at vi havnet i kaos og tilfeldighetenes rike, at vi kom i slavisk avhengighet av disse tilfeldighetene, at vi ikke bare fratok oss muligheten for å forstå dem, men også muligheten for å orientere oss i dette kaos av tilfeldigheter.

Det ville føre til at vi likviderte den politiske økonomi som vitenskap, for en vitenskap kan ikke leve og utvikle seg uten erkjennelse av objektive lovmessigheter, uten utforskning av disse lovmessigheter. Men i og med at vi likviderer vitenskapen, fratrar vi oss muligheten for å forutse begivenhetenes gang i landets økonomiske liv, dvs. vi berøver oss muligheten for å organisere selv den mest elementære økonomiske ledelse.

I siste instans ville vi være prisgitt »økonomistiske» eventyreres vilkårlighet, som er rede til å »oppheve» de økonomiske utviklingslovene og å »skape» nye lover uten å forstå og regne med objektive lovmessigheter.

Alle kjenner den klassiske formulering av det marxistiske standpunkt i dette spørsmål, som Engels har gitt i sin »Anti-Dühring»:

»De samfunnsmessige krefter virker akkurat på samme måte som naturkreftene: blindt, voldsomt, ødeleggende, så lenge vi ikke erkjenner dem og ikke regner med dem. Men har vi først erkjent dem og forstått deres virksomhet, deres retning, deres virkninger, så avhenger det bare av oss selv om vi mer og mer skal underkaste dem vår vilje og nå våre mål ved deres hjelp. Og ganske særlig gjelder dette for nåtidas mektige produktivkrefter. Så lenge vi hardnakket nekter å forstå deres natur og deres karakter — og den kapitalistiske produksjonsmåte og dens forsvarere stritter imot denne forståelse — så lenge virker disse kreftene på tross av oss, mot oss, så lenge behersker de oss, som vi utførlig har påvist. Men har vi først forstått deres natur, kan de i hendene på sammensluttede produsenter bli forvandlet fra demoniske herskere til villige tjenere. Det er

samme forskjell som mellom elektrisitetens ødeleggende kraft i lynilden og den temmede elektrisitet i telegrafene og buelampen, forskjellen mellom en ildebrann og ilden som virker i menneskets tjeneste. Med denne behandling av de nåværende produktivkrefter i samsvar med deres endelig erkjente natur, blir det samfunnsmessige produksjonsanarki erstattet av en samfunnsmessig planmessig regulering av produksjonen etter helhetens og den enkeltes behov; dermed blir den kapitalistiske tilegnelsesmåte, der produktet først trellbinder produsenten og siden også den som tilegner seg det, erstattet av en ny måte å tilegne seg produktene på, en måte som er basert på selve de moderne produksjonsmidlers natur: på den ene siden direkte samfunnsmessig tilegnelse som middel til å opprettholde og utvide produksjonen – på den andre siden direkte individuell tilegnelse som livsfornødenheter og nytelsesmidler.»

2. Spørsmålet om tiltak med sikte på å heve kollektivbrukseiendommen opp på samme nivå som den allmene folkeeiendom.

Hvilke tiltak er nødvendige for å heve kollektivbrukenes eiendom, som selvsagt ikke er allmenfolkelig eiendom, opp på samme nivå som den allmenfolkelige eiendom («Nasjonaleiendom»)?

Noen kamerater mener at en simpelthen må nasjonalisere kollektivbrukenes eiendom, erklære den for å være allmenfolkelig eiendom, slik som det i sin tid ble gjort med den kapitalistiske eiendommen. Dette forslaget er helt uriktig og må ubetinget avvises. Kollektivbrukenes eiendom er sosialistisk eiendom, og vi kan under ingen omstendigheter behandle den som kapitalistisk eiendom. Av den kjensgjerning at kollektivbrukenes eiendom ennå ikke er allmenfolkelig eiendom, følger på ingen måte at kollektivbrukenes eiendom ikke er sosialistisk eiendom.

Disse kameratene tror at overføring av enkelte personers eller grupper eiendom til staten er den eneste eller i

hvert fall beste form for nasjonalisering. Det er galt. I virkeligheten er overføring til staten ikke den eneste og ikke engang den beste form for nasjonalisering, men den opprinnelige form for nasjonalisering, som Engels riktig sier i »Anti-Dühring». Det er ubestridelig at så lenge staten består, er overføring til staten den lettest forståelige opprinnelige form for nasjonalisering. Men staten kommer ikke til å bestå i all evighet. Etter hvert som sosialismens virkefelt i de fleste land i verden utvider seg, vil staten dø bort, og i samband med det vil selvsagt spørsmålet om overføring av enkelte personers og grupper eiendom til staten falle bort. Staten dør bort, men samfunnet består. Overtakeren av den allmenfolkelige eiendom vil følgelig ikke lenger bli staten, som dør bort, men samfunnet selv, representert ved dets ledende økonomiske sentralorgan.

Hva må en i så fall gjøre for å heve kollektivbrukenes eiendom opp på samme nivå som den allmenfolkelige eiendom?

Som hovedåtgjerd for å heve kollektivbrukenes eiendom foreslår kameratene Sanina og Vensjer: å selge de viktigste produksjonsredskapene, som er konsentrert i maskinstasjonene, til kollektivbrukene, og på denne måten å avlaste staten for kapitalinvesteringer i jordbruket og oppnå at kollektivbrukene selv bærer ansvaret for opprettholdelsen og utviklingen av maskinstasjonene. De sier:

»Det ville være galt å anta at kollektivbrukenes investeringer hovedsakelig skal gå til kollektivlandsbygdas kulturelle behov, mens staten fremdeles skal bære hovedtyngden av investeringene til jordbruksproduksjonens behov: Ville det ikke være rettere å frita staten for denne byrden, når kollektivbrukene fullt ut makter å ta denne byrden selv? Staten har mange formål å bruke sine midler til, med sikte på å skape overflod av forbruksartikler i landet.»

Forslagsstillerne kommer med flere argumenter til støtte for dette forslaget.

For det første. Forslagsstillerne henviser til Stalins

ord om at produksjonsmidlene ikke engang blir solgt til kollektivbrukene, og drar denne tesen av Stalin i tvil, idet de erklærer at staten likevel selger produksjonsmidler til kollektivbrukene, slike produksjonsmidler som småredskap, såsom ljaer og sigder, små motorer, osv. De mener at når staten selger disse produksjonsmidlene til kollektivbrukene, så må den også kunne selge dem alle andre produksjonsmidler, så som maskinene i maskinstasjonene.

Dette argumentet holder ikke stikk. Staten selger naturligvis småredskap til kollektivbrukene, i samsvar med statuttene for jordbruksartelet og forfatningen. Men kan en sette likhetstegn mellom småredskap og slike viktige produksjonsmidler i jordbruket som maskinstasjonenes maskiner, eller la oss si, jorden, som jo også er et av de viktigste produksjonsmidler i jordbruket? Det er klart at en ikke kan det. En kan ikke det fordi småredskap på ingen måte er avgjørende for kollektivbrukenes produksjon, mens produksjonsmidler som maskinstasjonenes maskiner og jorden er helt avgjørende under de nåværende forhold i jordbruket.

Det er lett å forstå at når Stalin snakket om at produksjonsmidler ikke blir solgt til kollektivbruk, så tenkte han ikke på småredskap, men på de viktigste produksjonsmidler i jordbruket: maskiner til maskinstasjonene, jorden. Forslagsstillerne sjonglerer med ordet »produksjonsmidler» og blander sammen to forskjellige ting, uten å legge merke til at de er kommet ut på glattisen.

For det annet. Kameratene Sanina og Vensjer påberoper seg videre at SUKP (b)s sentralstyre, da bøndene begynte å slutte seg sammen i kollektivbruk i masser, — i slutten av 1929 og begynnelsen av 1930 — selv gikk inn for å overdra maskinstasjonene til kollektivbrukene, samtidig som det ble forlangt av kollektivbrukene at de i løpet av 3 år skulle godtgjøre maskinstasjonenes verdi. De mener at selv om dette dengang mislyktes på grunn av kollektivbrukenes »fattigdom», så kan en nå, når kollektivbrukene er

blitt rike, gå tilbake til denne politikken – å selge maskinstasjonene til kollektivbrukene.

Dette argument holder heller ikke stikk. I SUKP (b)s sentralstyre ble det i begynnelsen av 1930 virkelig gjort et vedtak om å selge maskinstasjonene til kollektivbrukene. Dette vedtaket ble gjort etter forslag av en gruppe foregangsmenn blant kollektivbrukerne som et forsøk, en prøve, for etter kort tid å komme tilbake til spørsmålet og ta det opp til ny behandling. Men allerede den første undersøkelsen viste at dette vedtaket ikke var formålstjenlig, og få måneder etter, nøyaktigere i slutten av 1930, ble vedtaket opphevet.

Den videre vekst i kollektivbruksbevegelsen og utviklingen av oppbyggingen av kollektivbrukene overbeviste både kollektivbøndene og de ledende funksjonærene om at konsentrasjonen av jordbrukets viktigste produksjonsredskaper i statens hender, i maskinstasjonenes hender, er det eneste middel til å sikre et hurtig tempo i økingen av kollektivbrukenes produksjon.

Vi gleder oss alle over den kolossale vekst i vårt lands jordbruksproduksjon, over økingen i kornavlen, i produksjonen av bomull, lin, sukkerroer osv. Hvor ligger kilden til denne veksten? Kilden til denne veksten ligger i den moderne teknikk, i de tallrike moderne maskiner som er satt inn i alle disse produksjonsgreiner. Her dreier det seg ikke bare om teknikk i sin alminnelighet, men om at teknikken ikke kan bli stående på samme flekken, at den stadig må fullkommengjøres, at den gamle teknikken må kasseres og erstattes med en moderne teknikk, og at den moderne teknikken må erstattes med en som er enda mer moderne. Uten dette er framgang i vårt sosialistiske jordbruk utenkelig, er både høye avlinger og overflod av jordbruksprodukter utenkelig. Men hva betyr det å kassere hundretusenvis av hjultraktorer og erstatte dem med larvefot-traktorer, å erstatte titusenvis av foreldede skurtreskere med nye, å skape nye moderne maskiner f.eks. for tekniske kulturvekster? Det betyr milliardutlegg, som først kan

forrente seg etter 6—8 år. Kan våre kollektivbruk makte disse oppgavene selv om de er millionærer? Nei, det kan de ikke, for de er ikke i stand til å ta på seg milliardutlegg som først kan forrente seg 6-8 år etter. Bare staten kan bære disse utleggene, for den, og bare den, er i stand til å bære de tapene som oppstår ved at de gamle maskinene blir kassert og erstattet med nye, for den, og bare den, er i stand til å bære disse tapene i løpet av 6—8 år, og når denne tida er gått, ta inn igjen det den har lagt ut.

Hva betyr etter alt dette kravet om å selge maskinstasjonene til kollektivbrukene slik at de blir deres eiendom? Det betyr å påføre kollektivbrukene store tap og å ruinere dem, å avbryte mekaniseringen av jordbruket og sette ned tempoet i kollektivbrukenes produksjon.

Konklusjonen på dette er: med sitt forslag om å selge maskinstasjonene til kollektivbrukene tar kameratene Sanina og Vensjer et steg tilbake, inn i tilbakeligheten, og prøver å dreie historiens hjul tilbake.

La oss for et øyeblikk anta at vi hadde gått med på kameratene Sanina og Versjers forslag og hadde begynt å selge de viktigste produksjonsredskapene, maskinstasjonene, til kollektivbrukene til odel og eie. Hva ville det føre til?

Det ville for det første føre til at kollektivbrukene ble eiere av de viktigste produksjonsredskaper, d.v.s. de ville komme i en særstilling som ikke en eneste bedrift i vårt land befinner seg i, for som kjent er ikke engang de nasjonaliserte bedriftene hos oss eiere av produksjonsredskapene. Hva skulle en grunngi denne særstilling for kollektivbrukene med, med hvilke hensyn til framsteg, til framgang? Kan en si at en slik stilling ville bidra til å heve kollektivbrukenes eiendom opp på samme nivå som den allmenfolkkelige eiendom, at den ville framskynde vårt samfunns overgang fra sosialismen til kommunismen? Ville det ikke være riktigere å si at en slik særstilling bare kan fjerne kollektivbrukseiendommen fra den allmenfolkkelige eiendom og ikke medføre tilnærming til kommunismen, men tvert om føre bort fra den?

For det annet ville det resultere i en utviding av varesirkulasjonens virkefelt, for den kolossale mengden av produksjonsredskaper til jordbruket ville komme inn i varesirkulasjonens sfære. Hva mener kameratene Sanina og Vensjer – kan en utviding av varesirkulasjonens sfære fremme vår frammarsj til kommunismen? Ville det ikke være riktigere å si at den bare kan virke som hemske på vår frammarsj til kommunismen?

Hovedfeilen hos kameratene Sanina og Vensjer er at de ikke forstår varesirkulasjonens rolle og betydning under sosialismen, at de ikke forstår at varesirkulasjonen er uforenlig med perspektivet om overgang fra sosialismen til kommunismen. De tror øyensynlig at de kan gå over fra sosialismen til kommunismen også når en har varesirkulasjonen, at varesirkulasjonen ikke er til hinder for dette. Dette er en stor villfarelse, som skriver seg fra manglende forståelse av marxismen.

I sin kritikk av Duhrings »økonomiske kommune», som virker under varesirkulasjonens forhold, påviste Engels i sin »Anti-Duhring» på en overbevisende måte at tilstedeværelsen av varesirkulasjonen uunngåelig må føre Duhrings såkalte »økonomiske kommunen» til gjenopplivelse av kapitalismen. Kameratene Sanina og Vensjer er øyensynlig ikke enige i dette. Desto verre for dem. Vel, men vi marxister går ut fra den kjente marxistiske setning om at overgangen fra sosialismen til kommunismen og det kommunistiske prinsipp om fordeling av produktene etter behov utelukker ethvert varebytte, og følgelig også produktets forvandling til vare og dermed også dets forvandling til verdi.

Slik forholder det seg med kameratene Sanina og Vensjers forslag og argumenter.

Hva må en til sjuende og sist foreta seg for å heve kollektivbrukenes eiendom opp til samme nivå som den allmenfolkelige eiendom?

Kollektivbruket er ikke noen vanlig bedrift. Kollektivbruket arbeider på jord og dyrker jord som lenge har vært ikke kollektivbrukseiendom, men allmenfolkelig eien-

dom. Følgelig er kollektivbruket ikke eier av den jorda det dyrker.

Videre. Kollektivbruket arbeider ved hjelp av de viktigste produksjonsredskaper som ikke er kollektivbruk-eiendom, men allmenfolkelig eiendom. Følgelig er kollektivbruket ikke eier av de viktigste produksjonsredskaper.

Videre. Kollektivbruket er en kooperativ bedrift, det benytter seg av sine medlemmers arbeid og fordeler inntektene mellom dem etter dagsverk, samtidig som kollektivbruket har sitt eget såkorn som blir fornyet hvert år og blir sådd ut.

Spørsmålet er da: Hva er det egentlig kollektivbruket eier, hvor er den kollektivbruk-eiendom som det kan disponere helt fritt, som det selv finner for godt? Slik eiendom er kollektivbrukets produkter, det som kollektivbruksproduksjonen frambringer: korn, kjøtt, fettstoffer, grønnsaker, bomull, sukkerroer, lin, osv., bortsett fra kollektivbøndenes hus og personlige bruk. Saken er den at en betraktelig del av disse produktene, overskuddet av kollektivbruk-produksjonen, blir ført på markedet og på denne måten blir trukket inn i varesirkulasjonssystemet. Nettopp denne omstendighet er det som i dag hindrer at kollektivbruk-eiendommen blir brakt opp på samme nivå som den allmenfolkelige eiendom. Derfor må en også arbeide nettopp fra denne kanten med sikte på å heve kollektivbruk-eiendommen opp på samme nivå som den allmenfolkelige eiendom.

For å heve kollektivbrukseiendommen opp på samme nivå som den allmenfolkelige eiendom må en utelukke kollektivbruk-produksjonens overskudd fra varesirkulasjonssystemet og trekke det inn i systemet med produktbytte mellom statsindustrien og kollektivbrukene. Dette er sakens kjerne.

Vi har ennå ikke noe utviklet system med produktbytte, men det fins kimer til produktbytte i form av »vareavregning» for jordbruksprodukter. Som kjent har produktene fra kollektivbruk som dyrker bomull, lin, suk-

kerroer o.a. lenge vært »avregnet i varer», riktignok ikke helt ut, bare delvis, men likevel »avregnet i varer». Forresten bør det bemerkes at »vareavregning» er et uheldig valgt begrep og burde erstattes med ordet produktbytte. Oppgaven er å organisere disse kimer til produktbytte i alle greiner av jordbruket og utbygge dem til et omfattende system av produktbytte, slik at kollektivbrukene ikke bare får penger for sin produksjon, men hovedsakelig produkter de trenger. Et slikt system krever en veldig øking i den produksjonen som byen leverer til landsbygda, derfor må det innføres uten særlig hastverk, i samsvar med opphopingen av byvarer. Men en må innføre det urokkelig, uten vakling, idet en steg for steg innskrenker varesirkulasjonens virkefelt og utvider produktbyttets virkefelt.

Dette systemet letter overgangen fra sosialisme til kommunisme idet det innsnevrer varesirkulasjonens virkefelt. Dessuten skaper det mulighet for å trekke kollektivbrukenes hovedeiendom, kollektivbruksproduktene, inn i det allmene plansystemet som omfatter hele folket.

Dette blir det reelle og avgjørende middel til under våre nåværende forhold å heve kollektivbrukenes eiendom opp på samme nivå som den allmenfolkkelige eiendom.

Er dette systemet fordelaktig for kollektivbøndene? Ja, det er ubetinget fordelaktig. Det er fordelaktig fordi bøndene vil få mye mer produkter til billigere priser fra staten enn under varesirkulasjonen. Det er alminnelig kjent at de kollektivbruk som har kontrakt om produktbytte (»vareavregning») med regjeringen, står seg uten sammenlikning bedre enn de kollektivbrukene som ikke har slike kontrakter. Når dette systemet med produktbytte blir utvidet til alle kollektivbruk i landet, vil disse fordelene komme alle våre kollektivbønder til gode.

28. september 1952.

TALE PÅ 19. PARTIKONGRESS

14. oktober 1952

Da kamerat Stalin steg opp på talerstolen, ble han møtt med tordnende bifall, hurra-rop og »leve kamerat Stalin!»

Kamerater!

La meg på kongressens vegne få overbringe en takk til alle broderpartier og grupper hvis representanter har hedret vår kongress ved sitt nærvær her, eller som har sendt kongressen hilsningstelegrammer – en takk for deres vennlige hilsener, gode ønsker og tillit.

Vi setter særlig stor pris på denne tilliten som innebærer viljen til å støtte vårt parti i dets kamp for en lykkelig framtid for folkene, i dets kamp mot krigen, i dets kamp for å bevare freden.

Det ville være galt å tro at vårt parti, som er blitt en mektig kraft, ikke lenger trenger støtte. Det er ikke riktig. Vårt parti og vårt land har alltid trengt og vil alltid trenge tillit, sympati og støtte fra broderfolk i andre land.

Det karakteristiske ved denne støtten er at oppslutningen om vårt partis fredsbestrebelse fra et broderparti, innebærer at dette partiet dermed også støtter sitt eget folk i dets kamp for å opprettholde freden. Da de engelske arbeidere i 1918/1919, under det engelske borgerskapets væpnede angrep på Sovjet-Unionen, organiserte kampen mot krigen under parolen: »Hendene vekk fra Russland», var det en støtte, først og fremst til deres eget folks kamp for freden, og dessuten en støtte til Sovjet-Unionen. Når kamerat Thorez eller kamerat Togliatti erklærer at deres folk ikke vil kjempe mot Sovjet-Unionens folk, støtter de først og fremst Frankrikes og Italias arbeidere og bønder i deres kamp for freden, men dessuten også

Sovjet-Unionens fredsbestrebelse. Dette karakteristiske trekk ved den gjensidige støtte bunner i at vårt partis interesser ikke er i strid med, men tvertom faller sammen med de fredselkende folks interesser. Hva Sovjet-Unionen angår, eksisterer det overhodet intet skille mellom dets interesser og verdensfredens sak.

Det er klart at vårt parti ikke kan stå i gjeld til broderpartiene og at det selv på sin side må yte dem og likeså deres folk støtte i kampen for sin frigjøring, i kampen for å bevare freden. Som kjent handler det også akkurat slik. Etter at vårt parti tok makten i 1917 og etter at partiet hadde truffet reelle åtgjerder til å få slutt på kapitalistenes og godseiernes undertrykkelse, ga representanter for broderpartiene, oppglødd av vårt partis djervhet og framganger, partiet navnet verdensrevolusjonens og arbeiderbevegelsens »støtbrigade». På denne måten uttrykte de håpet om at »støtbrigadens» framgang ville lette stillingen for folkene som stønner under kapitalismens åk. Jeg tror at vårt parti har innfridd disse forhåpningene, særlig under den annen verdenskrig, da Sovjet-Unionen ved å knuse det tyske og japanske fascistiske tyranniet befridde Europas og Asias folk fra truselen om fascistisk slaveri.

Det var naturligvis meget vanskelig å utføre denne ærefulle rollen så lenge »støtbrigaden» var den eneste og så lenge den måtte utføre denne foregangsrollen nesten alene. Men det var dengang. Nå er det en helt annen sak. Nå, når det fra Kina og Korea til Tsjekkoslovakia og Ungarn er oppstått nye »støtbrigader» i form av de folkedemokratiske landene — nå er det blitt lettere for vårt parti å kjempe, ja, det er også blitt enda mer glede i arbeidet.

Særsilt oppmerksomhet fortjener de kommunistiske, demokratiske eller arbeider- og bondepartier som ennå ikke er kommet til makten og som fortsatt arbeider under de borgerlige drakoniske lovenes hæl. For dem er det naturligvis vanskeligere å arbeide. Men det er ikke så vanskelig å arbeide for dem som det var for oss, de russiske kommunistene, under tsarismen, da den minste bevegelse

framover ble erklært for å være den verste forbrytelse. Men de russiske kommunistene holdt stand, de lot seg ikke skremme av vanskelighetene og kjempet seg til seier. Det samme vil disse partiene gjøre.

Hvorfor vil det likevel ikke være så vanskelig for disse partiene å arbeide som det var for de russiske kommunistene under tsartida?

For det første fordi de har slike eksempler på kamp og seier for øynene på seg, som de som finnes i Sovjet-Unionen og i de folkedemokratiske landene. Følgelig kan de lære av disse landenes feil og framganger og ved det lette sitt arbeid.

For det annet fordi selve borgerskapet – frigjøringsbevegelsens hovedfiende – er blitt et annet, har forandret seg vesentlig, er blitt mer reaksjonært, har mistet forbindelsen med folket og ved dette svekket seg selv. Det er forståelig at denne omstendighet også må lette de revolusjonære og demokratiske partienes virksomhet.

Tidligere kunne borgerskapet tillate seg å agere liberalt, forsvare de borgerlig-demokratiske frihetene og ved dette skaffe seg popularitet i folket. Men nå er det ingenting igjen av liberalismen. Den såkalte »personlige frihet» er forsvunnet, – individets rettigheter gis nå bare til dem som har kapital, og alle andre borgere betraktes som menneskelig råmateriale, bare brukbart til utbytting. Prinsippet om menneskers og nasjoners likeberettigelse er trampet under foten og erstattet av prinsippet om fulle rettigheter for det utbyttingende mindretall og rettsløshet for det utbyttede flertall av borgerne. De borgerlig-demokratiske frihetens fane er kastet overbord. Jeg tror at det må bli dere, representantene for de kommunistiske og demokratiske partiene, som må løfte denne fanen og bære den videre framover, hvis dere vil samle folkets flertall om dere. Der finnes ingen andre som kan løfte denne fanen.

Tidligere gikk borgerskapet for å være nasjonens leder, det forsvarte nasjonens rettigheter og selvstendighet, satte dem »høyest av alt». Nå er det ingenting igjen av det

»nasjonale prinsipp». Borgerskapet selger nå nasjonenes rettigheter og uavhengighet for dollars. Den nasjonale uavhengighet og nasjonale suverenitets fane er kastet overbord. Det hersker ingen tvil om at det må bli dere, representanter for de kommunistiske og demokratiske partiene, som må løfte denne fanen og bære den framover, hvis dere vil være patrioter, hvis dere vil bli den ledende kraft i nasjonen. Det finnes ingen andre som kan løfte denne fanen.

Slik står saken i dag.

Det er klart at alle disse omstendigheter må lette arbeidet for de kommunistiske og demokratiske partier som ennå ikke er kommet til makten.

Følgelig er det all grunn til å regne med framgang og seier for broderpartiene i de land der kapitalen hersker.

Leve våre broderpartier!

Leve lederne for våre broderpartier og alle gode ønsker for dem!

Leve freden mellom folkene!

Ned med krigshisserne!

Kamerat Stalin ble stadig avbrutt av bifall, og etter talen reiste alle representantene seg og hyllet ham med veldige ovasjoner, som endte i leverop for Stalin, den store leder for hele verdens arbeidende folk, og for freden mellom alle verdens folk.

TRE VIKTIGE STALIN-ARBEIDER FRA 50-ÅRA

I denne boka finner du tre av Stalins viktigste arbeider fra de siste åra før han døde, mars 1953.

FORSVAR AV MARXISMEN

Arbeidene er preget av Stalins kamp mot tendenser til å ta for lett på ideologiske spørsmål i partiet. De kan leses som opptakten til den korrigeringskampanja mot ideologiske avvik og byråkrati som 19. partikongress la opp til under Stalins ledelse.

De tendensene Stalin bekjempet fikk fritt løp da Khrusjtsjov erobret partiet og gjennomførte en borgerlig kontra-revolusjon i 1956.

Boka er et håndfast bevis på at Stalin kjempet mot revisjonisme og forfalsking av marxismen til det siste, og at dette er grunnlaget for Khrusjtsjovs og Bresjnevs ville angrep mot ham.

OM MARXISMEN OG SPRÅKET, OM STRIDSSPØRSMÅL I ØKONOMI

Artikkelserien om *språkvitenskapen* er alt velkjent blant folk som er opptatt av kampen for det norske språkets rettigheter.

Artiklene om *sosialismens økonomiske problemer* klargjør en rekke vanskelige begreper i politisk økonomi, og forteller om kampen for å utforme ei korrekt Lærebok i politisk økonomi, som Oktober har gitt ut i år.

Talen fra 19. partikongress inneholder det berømte avsnittet der Stalin peker på at det er arbeiderklassen som i dag har ansvaret for å forsvare nasjonens interesser.

Les og studer boka, og du vil forstå mer av hvorfor dagens kommunister forsvarer Stalin som en av arbeiderklassens største ledere og teoretikere!

Pris kr. 28,-

ISBN 82-7094-105-0